UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00836873 0

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

A

KARL VON LINNÉ.
Staty af Kjellberg.

Linnaeus, Carl

SVENSKT FOLKBIBLIOTEK. III: 10

CARL VON LINNÉ

HANS LEFNAD

BERÄTTAD FÖR SVENSKA FOLKET

AF

CARL KASTMAN

277328.
2/9/32.

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

QH
44
K3

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1906

FÖRSTA KAPITLET.

Barn- och ungdomsåren. Studietiden i Lund.

På hemmanet Jönsboda Östragård i Hvittaryds socken* bodde år 1674 bonden Ingemar Bengtsson och hans hustru Ingrid Ingemarsdotter. Där fingo de en son, som i dopet blef kallad Nils.

När denne var ett eller två år gammal, flyttade föräldrarne till Erikstad i samma församling. De synas hafva haft god framgång. Då Nils ännu var ett litet barn, beslöto de, att han skulle studera. Sedan han läst ett par år för enskild lärare i hemmet, skickades han nioårig till sin morbror, prosten Sven Tiliander i Pjetteryd, för att undervisas tillsammans med dennes söner. Efter två år fick han följa med dessa till skolan i Växjö. Sedan han genomgått denna, blef han år 1692 gymnasist. Först 1699 inskrefs han som student vid universitetet i Lund. Fattig som han var kunde han uppehålla sig där endast kortare tider. Mestadels vistades han på landet och förtjänade sitt uppehälle genom att undervisa barn. Efter fyra år vände han åter till hemtrakten och hoppades där vinna prästerlig anställning, ehuru han vid akademien ej aflagt teologisk examen. Han fick af stiftets biskop rätt att predika och sändes att i ämbetet biträda kyrkoherden Samuel Brodersonius i Stenbrohult. År 1704 blef han vigd till präst, och redan följande år var han välbeställd komminister i nämnda socken.

Komministerbostället därstädes hette Södra Råshult. Själfva bostaden bestod af en torftäckt stuga, som innehöll tre rum.

* Hvittaryds socken i Sunnerbo härad af Småland.

Den nyutnämnde komministern Nils Ingmarsson Linnæus* införde i denna år 1706 sin sjuttonåriga hustru Kristina Brodersonius, dotter till kyrkoherden Samuel Brodersonius, hvars predikobiträde Nils Linnæus hade varit.

I den anspråkslösa komministergården föddes den 13 maj 1707 en son, som vid dopet fick namnet Carl.

Under det Nils Linnæus vistades hos morbrodern Sven Tiliander, hade han af denne, som vid sitt boställe anlagt en för den tiden märkvärdig trädgård, lärt att älska blommor, och vid universitetet hade han hopbragt och ordnat en samling växter.** Sedan han tillträdt komministerbostället i Stenbrohult, började han genast använda lediga stunder till anläggande af en trädgård. Detta gjorde han i främsta rummet för att få njuta af själfva växterna, under det han fäste mindre afseende på den nytta, han kunde hafva af dem. Hans unga hustru, som näppeligen sett en enda trädgård — så sällsynta voro dylika anordningar på denna tid — blef mycket förtjust i mannens anläggning.***

Men Nils Linnæus fick ej länge vårda sin trädgård. Redan år 1709 flyttade han nämligen till kyrkoherdebostället i Stenbrohult, sedan han efter svärfaderns död blifvit kyrkoherde i församlingen. Äfven vid den nya bostaden anlade han en trädgård, och denna blef småningom så stor och rik, att »den öfvergick alla trädgårdar i Småland».

Inbördes kärlek mellan makarne, enkla seder och oskrymtad gudsfruktan gjorde samlifvet i Stenbrohults prästgård mycket lyckligt.

---

* Nils Ingmarsson hade antagat namnet Linnæus efter en stor lind, som växte vid vägen mellan Lindshults och Jönsboda gårdar. Äfven släkterna Tiliander och Lindelius skola hafva tagit namn efter denna lind. Lind heter på latin Tilia.

** Herbarium vivum = en samling pressade växter i motsats till afbildningar.

*** Han hade gjort en upphöjning, som skulle föreställa ett bord; rundt omkring detta voro sängar, örter eller buskar; dessa skulle representera gäster: blommor betecknade rätterna på bordet.

Kyrkoherde Nils Linnæus beskrifves som flärdlös, vänlig, glad och skämtsam i sitt umgänge; ärlig och redbar i sin vandel; försonlig och hjälpsam i förhållande till nästan; samvetsgrann och trogen i utöfningen af sitt kall; förståndig och hushållsaktig vid skötandet af såväl församlingens som egna angelägenheter.

Om Nils Linnæus' husfru förmäles, att hon var begåfvad med stort förstånd och mycken klokhet, att gudsfruktan och gifmildhet präglade hennes uppträdande; att hon förestod sitt hus med flit och aktsamhet; att hon skickade sig väl mot höga och låga, fattiga och rika samt att hon uppfostrade sina barn med myeken berömmelse.

Uppväxten i ett sådant hem som det, hvilket Nils Linnæus och hans hustru bildade, måste lämna efter sig djupa intryck. Ocksa har sonen Carl — den, hvars lefnad vi här framställa — äfven som gammal det forna hemmet och de lyckliga barndomsdagarna där i kärt minne. Och äfven på äldre dagar erkände han den tacksamhetsskuld, hvari han stod till föräldrarne. Till sina syskon synes han hafva stått i godt förhållande, och han bevarade dem i trofast hågkomst. Af bref, som Carl Linné skrifvit till syskon och anförvanter, kunna vi förstå, med hvilka starka band han var fästad vid sina närmaste. Så skrifver han en gång: »Våra föräldrars tårar för sina barn stego upp genom molnen och stannade icke förr, än de kommo för Guds ansikte, som såg därtill och byggde deras barn hus,» och en annan gång yttrar han: »Det händer gemenligen, att de ungar, som blifvit utklackta i ett och samma näste, flyga, så snart de blifvit fjädrade, hvar på sitt håll, att de sällan få kvittra tillsammans uti ett och samma träd,» och att, »odet har varit eder (mina syskon) nådigt, som tilldelt eder att få bygga och bo tillsammans på edra fäders jord, då jag blifvit så fjärran kastat ifrån kära anhöriga, där jag måste lefva ensam främling för mig själf.»

I trädgården, som omgaf prästgårdsbyggnaden, uppehöllo sig föräldrarne, så snart tid och väder det medgåfvo, med förkärlek och hade då ofta med sig sin Carl, som sålunda redan tidigt blef van att se blommor omkring sig och att med dem sysselsätta sig. Ja, äfven innan föräldrarne flyttat från Råshult, skall sonen, så liten han än var, hafva fått syssla med blommor. Så förtäljes det i en gammal berättelse: »Fadern tog den lille (årsgamle) sonen med sig ut, stundom i trädgården och stundom ut på gärdet, läggandes ofta barnet på jorden i gräset och lämnande det ett litet blomster att roa sig med i handen», och, »när gossen var otålig och på intet annat sätt blidkas kunde, tystnade han strax, så snart man gaf honom en blomma i handen.»

Sedan gossen växt upp så mycket, att han fått därtill erforderliga krafter, fick han egna trädgårdssängar att sköta, och det skall ej hafva dröjt länge, förrän på dessa fanns ett stånd af alla de örter, som odlades i faderns trädgård.

Hur mäktigt Linné redan som barn drogs till växter, framgår med all tydlighet af följande berättelse, som han själf meddelat om sig: »Sonen Carl var knappt fyra år, då han en gång följde sin far på en kollation till Möcklanäs uti den vackraste sommartiden, och då gästerna inemot aftonen hviladc sig på en grön äng, föreställde pastorn för sitt sällskap, huru hvar blomma hade sitt namn samt åtskilligt märkvärdigt och underligt om växter och viste därför rötterna på åtskilliga.* Gossen ser på dessa med ett hjärtans nöje, och var detta just den sträng, som var mest spänd i gossens geni. Härpå fick fadern ingen ro för pilten, som ständigt frågade namn på växterna, långt mera än fadern kunde svara, men efter barns manér förgäter ock namnen, hvarför han ock blef en gång hårdt tilltalad af sin fader, som sade sig aldrig skola gifva honom något namn på örter, om han dem mera förgäter, hvarför gossens hela håg och tan-

* Succisa, Tormentilla, Orchis m. fl.

ke var sedan att komma ihåg namnen, att han aldrig skulle gå miste om sitt angenämaste.»

I samma mån gossen växte upp, ökades ock det område utom trädgården, inom hvilket han iakttog blommorna. Härigenom blef han väl bevandrad i den omgifvande naturen och lärde älska den. Så lades grunden till den kärlek till hembygd och fosterland, som utmärkte Linné, och som gjorde, att han, äfven sedan han blifvit mogen man, gärna besökte de vackra trakterna omkring sjön Möckeln, vid hvilken Stenbrohults kyrka låg.

I början af år 1714 ansågs tiden vara inne för Carl Linné att få ordnad undervisning. Till en början skulle denna meddelas i hemmet af enskild lärare. Den förste, som fick hand om hans undervisning, var gymnasisten Johan Telander, som ankom till Stenbrohults prästgård den 14 februari 1714.

Telander synes ej hafva varit någon lämplig lärare. »Telander», säger Linné, »var en hård lärare, som ej med lockande utan med stryk lärde mig läsa.» Gossen åter hade väl begåfning, men »hans håg var mest i trädgården.» Det ena med det andra gjorde, att undervisningens resultat ej blefvo synnerligen glänsande. »Modern bannades häröfver, men fadern, tålig, tog sin ende gosse alltid i beskydd och försvar.» Då Telander i september 1714 reste till Växjö, fick Linné följa med för att äfven där enskildt undervisas af honom. Man hoppades, att gossen i staden skulle med mera intresse agna sig åt läsningen än i hemmet, där han vore utsatt för så mycket, som droge hans uppmärksamhet till sig. Sedan han på detta sätt inhämtat erforderliga kunskaper, inskrefs han i nedersta klassen af Växjö skola den 10 maj 1716.

Under de fem första skolären erhöll han utom den undervisning, han åtnjöt i skolan, äfven enskild undervisning.*

* År 1717 fick Linné en ny informator. Denne, Gabriel Höök, behandlade gossen med mera mildhet än Telander, men ej heller Höök kunde »inplanta håg för studier, hvarför gossen redan fått största fasa»

Så länge gossen hade enskilda lärare, var han jämngod med kamraterna i studier, men också fick han då endast »när hans fristunder voro» plocka blommor på ängarna och lära kamraterna dem. Sedan fem skolår förgått, uppflyttades Linné i rektors klass. Enligt gängse sed skulle han nu reda sig utan informator. Men det gick ej bra för honom. Han »tog dagligen af». Själf erkände han, att han »flydde boken» för att gå ibland blomstren, att där lära sig känna örterna. Emellertid blef han den 11 juli 1723 uppflyttad till gymnasium.

De ämnen, som där hufvudsakligen lästes, voro teologi och klassiska språk, då gymnasiets uppgift i främsta rummet var att bilda ämbetsmän i kyrkans och statens tjänst. Men för dessa ämnen hade Linné ej synnerlig håg. Tämligen goda insikter torde han dock hafva inhämtat i latin, men hans kunskaper i teologi, grekiska, hebreiska m. m. torde hafva varit mindre tillfredsställande. Däremot sysselsatte han sig mycket med växter, som han studerade både i naturen och i de botaniska böcker, han kunde komma öfver.

Redan då Linné var skolgosse, hade hans lust för blommor skaffat honom tvenne gynnare. Den ene var rektorn vid Växjö skola, Daniel Lannerus. Han tyckte mycket om »allt, som hörde till örtkänningen». Som vän till Nils Linnæus bjöd rektorn ofta till sig vännens son Carl och bad honom äta bär och roa sig i trädgården. Därunder kom han att fråga gossen efter namn på några örter. Denne visste, hvad de hette, men han ville också lära namnen på sådana växter, hvilkas namn han förut ej kände. Därför frågade han rektorn därom. Så lärde Lannerus känna gossens håg för botaniken och talade därom med lektorn och provinsialläkaren Johan Rothman.* Denne kallade till sig gossen och fattade sådant tycke för honom, att han (Rothman) gaf pilten löfte att gå i lektorns trädgård, där det fanns örter af många slag. Medelst beröringen med

* Denne var lektor i logik och metafysik vid gymnasiet i Växjö.

Rothman väcktes redan nu hos Linné tanken på att blifva läkare. Hans lust för läkarens gärning visade sig, enligt en berättelse af en yngre bror,* däruti att han under ferierna hemma »kände vid minsta syskonens sjukdom på deras puls, gjorde sig af trä åderjärn, liksom skulle han åderlåta dem. Stundom uppsökte han örter att sina systrar därmed kurera».

Att Linné så flitigt sysselsatte sig med botanik, denna — som det på den tiden ansågs af de flesta — »onyttiga vetenskap», stärkte ej hans anseende hos flertalet af skolans lärare. Men hans båda gynnare och äfven hans far uppmuntrade honom att fortfarande syssla med växterna och sökte att bereda honom tillfälle därtill. Modern däremot kunde ej förlika sig med dessa sysselsättningar, då väl tiden kunde användas bättre, men hon gladde sig dock öfver att sonen »med flit använde tiden på dygd och ej på hvad lastbart var».

I allmänhet ansågs Linné vara en bland medelmåttorna på gymnasiet, och det torde hafva varit med, om ej underhaltiga, dock tämligen svaga betyg, han flyttades från afdelning till afdelning.

Hösten 1726 kom Nils Linnæus till Växjö. Han ville dels höra efter huru sonen skötte sig på gymnasiet, dels rådfråga doktor Rothman angående någon åkomma. Glada voro ej de underrättelser, han fick om sonen. Åtskilliga af lärarne sade nämligen, att Carl Linnæus — som han ännu hette — vore mycket klen i sådana ämnen, hvari en präst i första rummet borde äga insikter. Möjligt är ock, att någon yttrat, att han bättre passade till handtverkare än till präst. Bekymrad hörde fadern lärarnes omdöme, helst som han så lifligt önskat, att sonen måtte ägna sig åt det prästerliga kallet.

När kyrkoherde Nils Linnæus sedan kom till doktor Rothman, omtalade han för denne jämväl bekymret öfver att sonen Carl ej syntes vilja inträda på den prästerliga banan. Rothman

* Samuel Linnæus.

svarade, att han visserligen trodde, att lärarne hade rätt däruti, att Carl ej passade för det prästerliga kallet, men han tillade tröstande, att detta ej borde oroa fadern, då sonen Carl helt visst skulle blifva en utmärkt läkare, som framdeles skulle föda sig rätt så väl som någon präst. Rothman erbjöd sig dessutom att upptaga Carl i sitt hus och gifva honom enskilda lektioner samt hålla honom som sitt barn. Nils Linnæus tillät sonen begagna sig af Rothmans enskilda undervisning, ehuru han ej ännu kunde uppgifva sin älsklingstanke, att sonen skulle blifva präst. Modern blef ännu mer bekymrad än fadern öfver att sonen ej ville välja faderns kall, och hon kastade skulden härför på trädgården och blommorna däri. I sin förtrytelse förbjöd hon den yngre sonen, Samuel, »att någonsin våga befatta sig med dessa olycksyrken».

Nu började för den unge Linné en ny tid. Han undervisades af Rothman dels i hvad till läkekonsten hörde, dels i växtläran,* och lärjungen tillägnade sig med intresse och förstånd, hvad läraren meddelade honom.

I maj 1727 lämnade Linné Växjö gymnasium. Först ställde han sina steg hem och förde med sig dit den skrifvelse, som gymnasiets rektor plägade utfärda till rektor vid det universitet, där studierna skulle fortsättas. I nämnda skrifvelse heter det: »Liksom naturen inom växtriket erbjuder behagliga skådespel, då den genom växters flyttning från ett ställe till ett annat mera påskyndar deras lyckliga och tidiga tillväxt; så utöfva muserna** på ett särdeles behagfullt sätt sitt välde, i det att de bjuda ynglingar med utmärkt begåfning stundom byta om lärosäte, på det att de desto hastigare må kunna omsätta

---

* Rothman blef Linnés förste lärare i vetenskaplig botanik. Det vore intet att känna ett flygande latinskt ord eller namn på en växt. För växternas rätta benämnande, beskrifvande och klassificerande borde förnämligast vikten läggas på blombyggnaden.

** Muserna = de sköna konsternas gudinnor.

studiernas ljufva nektar i blad och saft. I denna afsikt kalla högskolans muser till sig från vårt gymnasium Carl Linnæus, en synnerligen utmärkt yngling af aktad familj; och på det han hos dem må vara mera välkommen och redan vid första inträdet må kunna ställa sig under deras ynnestfulla hägn, söker han förete intyg öfver sina studier och sitt lefverne. Till den ändan betygar jag, att han i sin vandel har ådagalagt ett gudfruktigt, godt och hedrande uppförande, på sina studier användt oförtröttad flit och afhållit sig från dåligt umgänge. Därför befaller jag hos dig, herr rektor magnificus, och i ditt beskydd, i din ynnest och välvilja denne välartade yngling, tjänstvilligt och vördsamt anhållande, att du, på grund af din vanliga bevågenhet emot alla ädla, beskedliga och dygdeälskande, behagade upptaga honom bland dina skyddslingar och hugna honom med din ynnest. Din välvilliga och faderliga ömhet skall han aldrig förgäta; hågkomsten af densamma skall ock jag städse bevara, liksom jag, så länge jag lefver, skall uppsända fromma önskningar för din välgång.»

Sedan Linné kommit hem, dels samlade han och ordnade växter, dels förberedde han sig på den pröfning, som väntade honom vid ankomsten till universitetet. Med föräldrarne öfverlade han ock om den framtida lefnadsbanan. De hade ännu ej uppgifvit förhoppningen, att sonen en gång skulle blifva präst, men denne förklarade bestämdt, att han ville blifva läkare och botanist. Modern sörjde häröfver mer, än om han förändrat religion; fadern tog väl saken lugnare, men han lutade dock mest åt hennes åsikter, helst som äfven ekonomiska skäl talade för det prästerliga kallet.*

* Skälen till föräldrarnes motstånd torde hafva varit: det ovanliga uti att en yngling, som genomgått gymnasium, blef något annat än präst eller skollärare, det ringa anseende de, som studerade medicin, åtnjöto, den ringa inkomst, som vanligen efter en dyrbar kurs väntade äfven en duglig läkare.

Linnés yngre bror berättar, att, under det dessa öfverläggningar pågingo, några goda vänner kommo till Stenbrohult. »Fadern», fortsätter han, »tager dem med sig till trädgården, där sätta de sig kring ett litet bord, där, på därtill gjorda säten, de talas vid, under det att några glas öl utdruckos. Under diskuterandet säger far: 'ja, det sker alltid, det man har lust för, det har man lycka till'. Carl, som alltid var med, när någon gick till trädgården, tager dessa orden ad notam. När herrskapet var bortrest, och fadern gick till det omtalade bordet, går Carl äfven till honom, frågande, om det ägde grund, som kära far sade, när herrskapet var här. Far, som alltid var af gladt sinne och skämtsam, frågade, 'hvad det vore, han sagt'? Men Carl ville ha positivt svar. Då säger Carl faderns ord. Far sade, att det alldeles hade sin riktighet; 'såvida lusten faller på det, som är godt', lade han till. Därpå säger Carl: 'Ja, min far, så bed mig då aldrig om att bli präst, ty det har jag slätt ingen lust före.' Ännu en invändning gjordes dock: 'Du vet dina föräldrars fattiga villkor, och att det studium, du vill utvälja, är mycket kostsamt.' Men Carl tager far på orden och säger: 'Äga de orden grund, som min far sagt, så förser väl Gud offret. Får jag så lycka, som jag har lust, så fattas ej utvägar för mig.' Far svarar med tårfulla ögon och bedröfvadt sinne: 'Så gifve dig Gud lycka! Jag skall ej tvinga dig till det, som du ej har lust till.'»

Sedan det blifvit bestämdt, att Linné skulle blifva läkare, ansåg man bäst, att han begaf sig till Lund för att fortsätta studierna, emedan man kunde hoppas, att den förmögne domprosten därstädes, Bonde Humerus, som var i frändskap med linnæiska släkten, skulle gifva den fattige ynglingen någon hjälp. Den 17 augusti 1727 ankom Linné till Lund.

Sedan han aflagt föreskrifven pröfning för filosofiska fakultetens dekanus, uppvisat sitt afgångsbetyg för universitetets rektor och aflagt studenteden, inskref han sitt namn i universitetets matrikel. Däremot inskref han sig ej i Smålands nation.

Anledningarna härtill torde hafva varit, att han ämnade kvarstanna i Lund endast en kortare tid, och att han ville undgå den gängse penalismen.*

Den förhoppning att få någon hjälp af Humerus, som Linné hyst, gick om intet, ty några dagar före hans ankomst till Lund hade domprosten aflidit. Någon undervisning i medicin och botanik af framstående lärare kunde han ej erhålla, ty i det sistnämnda ämnet fanns då ingen lärare vid universitetet, och det förstnämnda företräddes af en enda, som vid denna tid var till åren kommen och mycket upptagen af enskild praktik. Men vistelsen i Lund skulle dock ej blifva utan gagn för Linné. I universitetsstaden fanns vid denna tid en medicine doktor Kilian Stobæus.** Enligt Linnés beskrifning var doktor Stobæus »en sjuklig man, enögd, krumpen på ena foten, plågad beständigt af migrän, hypokondri och ryggvärk men hade eljest ett makalöst geni». Gärna ville Linné komma i åtnjutande af dennes undervisning. Genom bemedling af sin forne informator Gabriel Höök fick den nykomne studenten bostad i Stobæi hus och kom sålunda i tillfälle att få »se ett artigt museum af allahanda slags naturalier: stenar, snäckor, fåglar och herbarier af inlagda och inklistrade örter, som gossen aldrig sett», men önskan att få enskild undervisning af den framstående doktorn blef till en början ej uppfylld, ty denne tilltalades ej af Linné vid första sammanträffandet. Snart kom han dock att omfatta Linné med mycken vänskap. Huru därmed tillgick, beskrifver Linné med ungefär följande ord: »Vid denna tid hade Stobæus tagit i sitt hus en tysk vid namn Koulas. Han studerade medicin. Doktorns bibliotek stod öppet för honom. Linné gjorde bekantskap med tysken och undervisade honom i fysiologien, såsom han själf hade lärt den af doktor Rothman.

* Det herravälde, som äldre nationsmedlemmar togo sig öfver nykomna landsmän, hvilka ofta behandlades med rått öfversitteri.

** Han blef sedan professor i naturalfilosofi och fysik.

Däremot lånade Koulas till Linné om nätterna böcker ur Stobæus' bibliotek. Men doktorns gamla mor, som ej kunde sofva om nätterna, ser ljuset alla nätter brinna i Linnés fönster och varnar därför sin son för smålänningen, som hvarje natt somnade från ljuset. Ett par dagar därefter, när Linné klockan två på natten satt i fullt arbete med Stobæus' böcker, kom doktorn sakta uppstigande, med hårdt utseende, i tanke att råka Linné sofvande ifrån ljuset, och frågade, 'hvarför han ej sofve om nätterna, då annat folk sof'. Ändtligen steg doktorn fram till bordet och såg där en stor hop af sina böcker liggande uppslagna; han frågade, 'hvar och hur Linné fått böckerna'. Denne måste då berätta sakens hela sammanhang; doktorn befallde då Linné strax förfoga sig i säng och sofva som annat folk om nätterna. Morgonen därpå blef Linné nedkallad att än vidare förhöras om böckerna; Stobæus gaf därefter Linné sin nyckel till biblioteket att där få uttaga och sedan återställa hvilka böcker han behagade. Sedermera märkte doktorn, hur flitig den unge studenten var; därför lät Stobæus honom för intet deltaga i den undervisning, doktorn enskildt meddelade, hvarjämte han inbjöd ynglingen att spisa vid sitt bord och skickade honom att visitera sina patienter. Med ett ord: han brukade honom som sin son. Af Stobæus fick sålunda Linné lära känna petrifikat* och snäckor samt inhämta de första grunderna i åtskilliga delar af läkarvetenskapen. Doktorn förklarade, att, om Linné fortfore som han begynt, han (doktorn) ville göra honom till sin arfvinge.»

För denna Stobæus' välvilja var Linné uppriktigt tacksam. I en beskrifning, där han själf framställt sitt eget lif, säger han, att han stode i tacksamhetsskuld hos Stobæus under hela sitt lif för den kärlek, han (Stobæus) hyste för honom, i det han älskade honom icke som en lärjunge utan som en son.

* Förstenade djur och växter.

Ett arbete, som Linné vid denna tid företog, var att skaffa sig en samling pressade, på hvitt papper uppklistrade växter. För den skull dels besökte han trädgårdar i Lund, dels företog han vandringar i stadens omnejd. Härvid åtföljdes han ofta af åtskilliga lärjungar, som han undervisade i botanik. Man samlade växter och andra naturföremål, och Linné gjorde jämförelser mellan den småländska och skånska naturen.

Under ett af dessa ströftåg i maj månad år 1728 uppsvullnade Linnés arm, så att den blef »som en stock». Han måste gå till sängs. Stobæus gjorde hvad i hans förmåga stod för att bota honom, men den sjukes tillstånd försämrades mer och mer. Därtill kom, att doktorn måste resa bort. Han lämnade då vården om Linné åt akademiekirurgen Carl Schnell. Denne gjorde en öppning i armen från armbågen till axeln, och nu vände sig sjukdomen. Tillfrisknandet gick fort. I slutet af juni månad kunde Linné resa hem till Stenbrohult. Till Lund vände han ej åter, emedan doktor Rothman ifrigt yrkade på att han skulle byta ut Lund mot Uppsala, enär vid universitetet därstädes funnos framstående lärare i medicin och botanik,* ett ståtligt bibliotek, en vacker akademisk trädgård samt många stipendier.

Sedan han under sommaren fortsatt sina naturhistoriska studier i hemtrakten och om de gjorda fynden brefväxlat med Stobæus, begaf han sig den 23 augusti på färden till Uppsala. Hans reskassa utgjorde 100 daler silfvermynt, som han erhållit af föräldrarne. Till Lund hade han skrifvit efter ett betyg angående vistandet vid universitetet därstädes (testimonium academicum). I detta vitsordades, att den välöfvade och synnerligen begåfvade herr Carolus Linnæus smålänning så uppfört sig vid högskolan, att han icke mindre genom flit än sedligt lefverne gjort sig älskvärd för dem, med hvilka han blifvit be-

* Den lärde L. Roberg var professor i medicin och O. Rudbeck d. y. i botanik m. m.

kant. För öfrigt omnämnes, att han åtnjutit undervisning af Stobæus samt att han ämnar framdeles undervisa offentligt. Därför utbeder universitetets rektor af den odödlige Guden äfven åt honom vid hans afgång lycka och framgång i alla företag samt anbefaller hans aktningsvärda sträfvanden, så kraftigt han förmådde, åt vetenskapernas gynnare och målsmän.

Den 5 september 1728 ankom Linné till Uppsala.

ANDRA KAPITLET.

De första studentåren i Uppsala.

Sedan Linné varit någon tid i Uppsala, ankom det från Lund efterskrifna testimonium academicum. Försedd med detta begaf han sig till Uppsala universitets rektor och lät, sedan han aflagt studenteden, inskrifva sig i universitetets matrikel.

Därefter skulle studierna begynna; men förhållandena vid universitetet voro ej så gynnsamma, som Linné föreställt sig. Professor Rudbeck hade med ifver kastat sig på språkvetenskap.* Därigenom hade han skjutit åt sidan undervisningen i medicin. Under läsåret 1727—1728 höll han endast några få föreläsningar öfver fåglarna. Professor Roberg hade ej längre erforderliga krafter att kunna tillfredsställande sköta sin lärarbefattning. Dessutom hade han på ålderdomen hemfallit åt girighet. Häraf föranleddes han att till det minsta möjliga inskränka sin offentliga lärarverksamhet, men i stället gaf han enskilda lektioner mot särskild ersättning. — Den botaniska trädgården, som blifvit mycket förstörd genom den stora branden år 1702,** hade sedan ej blifvit satt i hjälpligt skick. —

---

* Han var sysselsatt med att utarbeta ett slags jämförande ordbok öfver språken i Europa och Asien.

** År 1702 nedbrann en stor del af Uppsala.

Det akademiska sjukhuset var så bofälligt, att det ej kunde begagnas, och någon undervisning i anatomi och kemi meddelades icke. —

Under en dylik sakernas ställning fick Linné föga ledning och hjälp vid universitetet. Att han det oaktadt kunde inom några år arbeta sig upp »till en storman och banbrytare» inom såväl det naturhistoriska som medicinska området, visar, hur rikt begåfvad han var, och med hvilken flit och ihärdighet han arbetade.

Första läsåret åhörde Linné Rudbecks få föreläsningar öfver fåglarna samt deltog i några privata lektioner, som Roberg gaf. Härigenom kom lärjungen i personlig beröring med läraren. Ömsesidigt kände de sig dragna till hvarandra, och den senare lämnade den förre tillträde till sitt bibliotek samt gaf honom råd och upplysningar.

Under sin första studenttid gjorde Linné bekantskap med en ung naturforskare från Ångermanland, Petrus Aretædius eller, som han sedan kallade sig, Artedi. Snart blefvo de båda unga goda vänner. Dagligen träffade de samman och meddelade hvarandra hvad de iakttagit och inhämtat i de ämnen, som utgjorde föremål för deras studier.

Flitigt besökte de universitetets bibliotek. Där träffade Linné på en stor växtsamling.* Sorgfälligt begagnade han sig af denna, och länge dröjde det ej, förrän han gjort sig till godo nästan alla de böcker i botanik, som funnos i boksamlingen.

I början af år 1729 reste Linné till Stockholm. Han ville dels bese hufvudstaden, dels uppvakta ledamoterna i collegium medicum. Där fick han underrättelse om att efter några dagar sex föreläsningar och demonstrationer (förevisningar) skulle hål-

* Burseri kostliga lefvande örtebok (herbarium vivum).

** »Äfven olikheten i karaktärer,» skrifver Linné om förhållandet till Artedi, »var oss nyttig. Hans temperament var allvarligare, han iakttog långsammare men så mycket mera grundligt och sorgfälligt.»

las i anatomi.* Linné reste tillbaka till Stockholm för att åhöra dessa och vände sedan åter till Uppsala.

Redan under hösttermin 1728 hade Linné fått ett stipendium, men detta gaf honom en inkomst af endast 10 daler silfvermynt i terminen. Ingen akademisk kondition kunde han få, ty på den tiden ville ingen hafva en student, som studerade medicin, till lärare för sina barn. De pengar, som han erhållit af föräldrarne, när han reste till Uppsala, voro slut. Han kom i verklig nöd. Han måste sätta sig i skuld för maten och nödgades »slita bara foten, då han ej kunde såla sina skor», såvida han ej ersatte sulan »genom papper, som han lade i skon». Härunder kom han att tänka på, hur mycket bättre han haft det i Lund. Gärna skulle han hafva velat vända åter dit, men dels hade han ej pengar till en sådan lång resa, dels fruktade han, att Stobæus skulle vara förtörnad på honom, emedan »han lämnat honom ohörsam».

Men när nöden är som störst, är hjälpen som närmast. En dag under våren 1729 satt Linné i botaniska trädgården och beskref några växter. Domprosten Olof Celsius, som var en stor blomstervän och hade mycken beläsenhet i naturhistoriska ämnen, gjorde samma dag ett besök i trädgården. Då han fick ögonen på Linné, gick han till honom och inlät sig i samtal med honom. Därunder kom han underfund med huru stora insikter Linné hade i botanik. Domprosten öppnade sitt hus för den lofvande unge mannen. Länge dröjde det ej, förrän Celsius märkte, hur tarfligt Linné hade det. Denne inbjöds därför att intaga sina måltider i domprostgården och, när Celsius i början af hösten reste till Stockholm, lämnade han för intet åt den fattige studenten en kammare att bo uti. Denne begagnade sig däraf till början af följande år.

Snart blef Linné i stånd att skaffa sig skor och betala sin skuld till spisvärden. Hans stipendium ökades först i juni till

* Vetenskapen om organiska kroppars sammansättning och byggnad.

20 och sedan i december till 30 daler silfvermynt för hvarje halfår. Dessutom började han nu meddela enskild undervisning* åt studenter, som beredde sig för läkarens kall.

År 1729 sökte Linné vinna fast anställning vid akademien. Han inlämnade nämligen till vederbörande myndighet (consistorium academicum) ansökan att blifva antagen till trädgårdsmästare vid botaniska trädgården i Uppsala. Men platsen blef gifven åt en annan.

Emellertid bedref Linné med all ifver sina egna studier. Han begagnade sig härvid flitigt af såväl sitt eget lilla bokförråd som ock universitetets och Celsii boksamlingar; sannolikt hade han ock tillgång till den senares vidlyftiga anteckningar i botanik. Dessutom företog Linné, när tiden medgaf det, dels ensam, dels i sällskap med andra** utflykter i Uppland för att lära känna naturföremålen i denna landsdel.

Under sina studier kom han att i en tysk tidskrift läsa ett bedömande af en afhandling om växternas kön (de sexu plantarum).*** I denna framställdes den åsikten, att ståndare och pistiller spela en viktig roll vid växternas fortplantning. Linné tilltalades mycket af detta påstående och började undersöka växter för att få reda på huru härmed förhölle sig. Emellertid utkom i Uppsala under hösten 1729 en afhandling, som innehöll foråldrade åsikter rörande växternas fortplantning. Då dess författare skulle offentligt försvara sina uttalade åsikter, hade Linné icke tillfälle att uppträda emot dem, men han skref i stället en traktat om växternas fortplantning och skänkte den som nyårsgåfva till domprosten Celsius. I traktaten framställde Linné den nya åsikten om växternas fortplantning och bestyrkte dess riktighet. Traktaten† väckte stort uppseende. I afskrifter spreds den bland studenterna, och ett exemplar upp-

* Linné meddelade undervisning i botanik, fysiologi och kemi

** Celsius deltog i flera sådana utflykter

*** Denna var författad af Sebastian Vaillant, en berömd fransk botanist

† Traktatens titel är i öfversättning: Blomstrens bilager

visades vid kungl. vetenskapssocietetens i Uppsala sammanträde den 25 april 1730. I det vid tillfället förda protokollet heter det, att societeten af traktaten nogsamt inhämtade författarens (auctorens) mogna studier och förfarenhet i botanik (in botanicis) och önskade, att bemälde afhandling (dissertation) kunde utkomma i tryck.

Ett exemplar af traktaten kom i professor Rudbecks händer. Han tilltalades så mycket af den, att han gick till Celsius för att lära känna den unge mannen, som var så hemma i botanik. Därjämte kom han på den tanken, att denne skulle vara lämplig att sköta undervisningen i botanik* i hans ställe. Själf ville nämligen Rudbeck slippa från denna undervisning för att kunna ägna så mycket mera tid åt sina språkstudier. Sedan Linné lyckligt genomgått ett prof för Rudbeck i botaniska trädgården, fick han (Linné) uppdraget att handhafva ifrågavarande undervisning. Till följd häraf föreläste han nu för ett jämförelsevis stort antal åhörare, som med uppmärksamhet följde det friska, hurtiga föredraget. Någon synnerlig vetenskaplighet utmärkte väl ej hans föreläsningar; men de böra bedömas efter den tidens förhållanden. Föreläsaren meddelade växternas namn, gjorde reda för deras användning (särskildt i läkekonsten) samt inflickade några språkliga anmärkningar och från grekiska och latinska författare hämtade kortare berättelser.

Bekantskapen med Rudbeck medförde ännu en annan fördel. Linné blef nämligen antagen till lärare för professorns tre söner mot fritt uppehälle i hans hus samt 50 daler silfvermynt om året. Dessutom skulle han på lediga stunder meddela undervisning åt den äldste sonen i medicin mot en årlig ersättning af 40 daler silfvermynt.

För öfrigt meddelade Linné enskild undervisning i botanik åt studenter och företog med dem om sommaren 1730 två gån-

* Denna bestod däruti, att i slutet af hvarje vårtermin demonstrerades de växter, som förekommo i botaniska trädgården.

ger i veckan utflykter i Uppsala omnejd för att lära dem känna de växter, som där förekommo. För denna undervisning betalade några endast reda penningar, andra därjämte »böcker eller andra nyttiga saker, såsom hatt, strumpor, hårpung, svart kläde, halfarmar, skor, handskar granatknappar m. m.»

All tid, som Linné kunde undandraga från sin lärarverksamhet, använde han till egna forskningar och författandet af uppsatser i botanik och äfven i andra grenar af naturvetenskapen.

Bland de botaniska uppsatserna må här nämnas den förteckning på i Uppsala botaniska trädgård förekommande växter,* som han sammanskref på sina åhörares begäran, och som han sedan gång efter annan omarbetade och tillökade, alltefter som han kommit att besöka flera trädgårdar. I första upplagan ordnade han växterna efter det då mest ansedda systemet;** men, då han ej var tillfredsställd med detta, ordnade han i den andra upplagan, som utkom i maj 1731, växterna efter sitt eget system. Detta var det sedan så kallade sexualsystemet, som till sina grunddrag sålunda redan finnes i den nu omnämnda andra upplagan af ifrågavarande växtförteckning.

Genom detta sitt system hade Linné framställt ett enkelt, lättfattligt sätt att ordna växterna. Hans system hör till de så kallade artificiella systemen, enligt hvilka växterna ordnas efter en eller få enkla karaktärer; men Linnés system är det förnämsta bland dessa.

Äfven vårterminen 1731 handhade Linné undervisningen i botanik. Också nu kunde han glädja sig öfver talrika åhörare; föreläsningarna hade en mera vetenskaplig prägel än forut och vittnade sålunda om den utveckling, han själf under tiden vunnit.

---

* Denna förteckning kallade han Hortus Upplandius

** Det mest ansedda systemet vid denna tid var det tournefortska Tournefort ordnade växterna efter blommans form

Efter föreläsningarnas slut företog han en resa till Stockholm. Under vistandet därstädes besökte han trädgårdarna i staden och dess omgifningar, tog kännedom om de naturföremål, som funnos i Collegii medici samlingar, samt studerade på ett apotek läran om läkemedlen.

Sedan Linné kommit åter till Uppsala, fortsatte han läsningen med de unga Rudbeckarne, meddelade enskild undervisning åt studenter och utarbetade vetenskapliga afhandlingar.* Själf tog han undervisning af adjunkten Rosén uti läran om sjukdomars botande (terapi). Därjämte sökte han få förläggare till sina afhandlingar, men hans försök misslyckades. Han var öfvertygad om att hans afhandlingar, om de blefve tryckta och spridda omkring i världen, skulle föra in det naturhistoriska studiet på nya banor; men nu måste han nöja sig med att de blefvo kända endast af ett litet antal vänner, af hvilka åtskilliga kanske ej förstodo deras rätta värde. Af motgången blef visserligen Linné nedstämd, men han kunde dock därigenom ej afhållas från att fortsätta såväl studier som författarverksamhet.

Mot slutet af år 1731 kom han att helt hastigt och oförmodadt lämna befattningen hos Rudbeck. Anledningen därtill var, enligt hans egen berättelse, att en frånskild hustru, Greta Benzelia, som fått sitt tillhåll hos Rudbecks, drifvit saken så långt, att Rudbeckens fru fått ett litet hat till Linnæum, såsom den där ej hölle dess barn nog snygga.

Linné reste hem till föräldrarne. Dels längtade han efter att få återse dem, dels ville han med dem öfverlägga om planer för framtiden. Med öppna armar mottogs han i föräldrahemmet. Modern, som haft svårt att förlika sig med sonens val af lefnadsbana, kände nu glädje öfver att hennes förstfödde vunnit

---

* Under sina första studentår uppträdde Linné också några gånger vid offentliga disputationsakter dels som opponent, dels som respondens.

den berömmelsen, att han, ehuru endast jämförelsevis ung student, fått i en professors ställe undervisa andra studenter.

»Ett slags byggnader,» skrifver professor C. R. Nyblom, »äro märkliga för Uppsala, ty de äga icke sin motsvarighet på något annat ställe. Det är studenternas nationssalar. De många studenterna äro nämligen sedan äldre tider fördelade i tretton olika »nationer» eller landskap, omfattande dem, som hafva gemensam fosterbygd. På grund af kamratförtroende eller ålder äro dessa föreningars medlemmar ordnade i flera klasser,* och de små samhällena styras af självvalda ordförande, af hvilka en är professor** och de öfriga, vanligen tre,*** tagna ur kamratkretsen. Dessa nationer, som alltid hafva en boksamling till hjälp för studierna och dessutom äga åtskilliga för medlemmarne viktiga angelägenheter att afgöra, hafva småningom skaffat sig egna hus, så att endast ett par af dem nu hyra sig lokaler, och dessa nationshus, hvilka utmärka sig för prydlighet och hemtrefnad, ja, någon gång till och med se ut som riktiga palats, utgöra medlemmarnes samlingsställen för öfverläggningar, meningsutbyten, tidningsläsning och sällskapsnöjen af allehanda slag.» På Linnés studenttid var nationslifvet föga utveckladt. Smålands nation, till hvilken Linné hörde, ägde ej ännu någon samlingsplats, utan den sammanträdde antingen hos inspektorn eller i någon students kammare. Nationens gemensamma egendom: protokoll, räkenskapsböcker, disputationer, gratulationer m. m., förvarades i en järnbeslagen kista, som redan vid denna tid var hundraårig. Sedan vid en nationens sammankomst de allvarliga ärendena blifvit afgjorda, roade man sig med tal och disputationer. En och annan gång anordnades fester, hvarvid förekom riklig undfägnad af mat, öl och tobak.

* Seniorer, juniorer och recentiorer
** Inspektor
*** Två kuratorer och en bibliotekarie

Festen började vanligen kl. 1 middagen och slutade kl. 9 på aftonen. Åtskilliga ordningsregler voro fastställda för dylika fester. Bland dessa må här nämnas, att ingen vid dem fick bära lifsfarliga vapen och att ingen nykomling fick utan böter slå sönder glas.

Till egendomligheterna i studentlifvet på denna tid hörde ock, att nykomlingarne fingo vara ett slags vaktmästare åt de äldre studenterna, åt hvilka de skulle utdela bref och uträtta ärenden. Enär Linné, då han kom till Uppsala, varit ett år i Lund, slapp han ifrån vaktmästartjänsten. För öfrigt uppfyllde han liksom andra studenter sina nationsplikter.

TREDJE KAPITLET.

Resa till Lappland.

År 1695 hade professor Rudbeck företagit en resa till Torneå lappmark och därifrån hemfört en beaktansvärd samling naturföremål. Men, innan dessa blifvit fullständigt bearbetade, hade de blifvit förstörda genom den förhärjande eldsvåda, som år 1702 öfvergick Uppsala. Lappland var fortfarande ett land, om hvars djur- och växtvärld samt stenrike man ägde endast ringa kännedom. Hos Linné, som under sitt vistande i Rudbecks hus ofta fick höra talas om de märkliga ting, denne under färden iakttagit, uppstod en ifrig längtan att få företaga en forskningsresa till det okända landet. Han inlämnade därför i slutet af år 1731 till kungl. vetenskapssocieteten i Uppsala en ansökan om medel till att företaga en resa till Lappland.

I sin ansökan framhåller han, att, »sedan hela Europa, ja nästan hela världen — — är genomletad» för vinnande af kännedom om dess naturföremål, så är Lappland i detta hänseende

nästan fullkomligt okändt. Därför gå också de besynnerligaste berättelser därom. Därefter angifver han hvad som borde blifva föremål för undersökningen. Man borde lära känna människorna: deras »diet och spisordning», deras sjukdomar och huskurer samt »oräkneliga flera saker». Man borde fästa uppmärksamhet på däggdjuren, särskildt på renen, fjäll-lämmeln och järfven, om hvilka så många felaktiga uppgifter förekomma. Man skulle få tillfälle att aktgifva på en stor mängd olika slags fåglar, emedan dit årligen samlas fåglar från hela världen, på det att de, »fria från buller, här må kunna värpa sina ägg och uppföda sina ungar». Där torde ock i de stora strömmarna lefva hittills okända fiskar. För att vinna kännedom om insekterna hade man tillfälle aktgifva på många olika slag. Af växter finge man visserligen iakttaga många rara och hittills obekanta; i synnerhet mossarter. Vidare borde stenar och mineralier undersökas. Där vore ock tillfälle att göra iakttagelser rörande köld och värme m. m. Sedan fäster han uppmärksamhet på de egenskaper, som en forskningsresande i Lappland borde äga. Han borde vara svensk, ung, frisk, oförtruten, utan tjänst, ogift, hemma i naturkunnighet och läkarvetenskap, född naturforskare, ej endast inlärd; därjämte borde han kunna teckna. Ändtligen säger han, att han, om ingen lämpligare funnes, vore beredd att företaga resan mot ett anslag af 600 daler kopparmynt. Han vore villig, att, om det påfordrades, låta examinera sig i botanik och zoologi samt att förkofra sig i mineralogi hos professor Stobæus i Lund. Resan ville han företaga nästkommande sommar. Han åstundade ingenting för de med resan förenade farorna; det endast önskade han, att societeten måtte komma ihåg honom med ett resestipendium, på det han måtte kunna afsluta sina studier.

Innan denna ansökan inlämnades, hade Linné inhämtat föräldrarnes råd och samtycke. En resa till Lappland ansågs vid denna tid som ett riktigt vågstycke. Därför blefvo också

föräldrarne mycket betänksamma, när de fingo höra talas om sonens planer. Modern afrådde färden. Hon skref till honom bland annat:

»Uti ditt land du blif och bo,
där bruka dig i en rätt tro,
där skall dig Gud väl föda.»

Fadern åter skref: »Du har ej mer än ett lif att sörja för; finner du det blifva till din framtida befordran, så anropa Gud om hjälp! Han är allestädes, äfven i de vildaste fjällar. Förtrösta på honom! Mina böner till Gud skola följa dig.»

I början af februari 1732 reste Linné till Lund för att hos Stobæus studera mineralogi. Men han dröjde där endast få dagar, ty han fann, att Stobæi metod ej stämde öfverens med hans egen, och att dennes samlingar innehöllo mestadels petrifikater, af hvilkas kännedom han ej hade något gagn vid studerandet af naturföremålen i Lappland.

Efter ett förnyadt besök i föräldrahemmet reste Linné i slutet af mars åter till Uppsala.* Vid återkomsten dit fann han till sin förvåning och ledsnad, att hans ansökan ännu icke blifvit föredragen i vetenskapssocieteten. Han inlämnade därför en ny skrifvelse, hvari han förklarade, att han, om tillgängliga medel ej medgåfve större anslag, vore villig företaga färden för ett anslag af 400 daler kopparmynt.

Nu företogs ärendet, och 400 daler kopparmynt beviljades Linné till företagande af en forskningsfärd till Lappland. Summan, erkände man, vore visserligen för ändamålet otillräcklig, men tillgångarna medgåfve ej större anslag.

Nu började Linné rusta sig för färden. I sin dagbok har han gjort reda för de saker, han förde med sig på resan. »Kläderna

---

* Under sin vistelse i hemmet skref han en förteckning på växterna i faderns trädgård samt utöfvade läkareyrket. Hans syster sjuknade i koppor. Han lät då slakta det största får som fanns och lade henne däri. Sedan hon legat där fem à sex dagar, begynte kopporna slå ut. Hon blef frisk och lefde sedan många år.

voro en liten rock af västgötatyg utan fållar med små uppslag och krage af schagg; byxor, helt nätta af skinn; piskperuk. Karpus (mössa med klaffar) af bastgrönt; stöflekängor på fötterna. En liten väska af läder, en half aln lång, något kortare i bredden af mentadt (beredt) läder, med öglor på ena sidan att binda den fast och hänga den på sig. Uti denna lades en skjorta, två par halfärmar, två nattkappor, bläckhorn, pennhus, mikroskop (lupp), perspektiv (kikare), florhufva att fria sig från mygg. Detta protokoll. En hop inhäftadt papper att lägga örter uti, bägge i folio. En kam, min orntologi (lära om fåglarna), Flora Uplandica (Upplandsflora) m. m. Härsvängaren (mindre sabel) satt vid sidan och en liten handbössa mellan låren och sadeln. En åttakantig käpp, på hvilken mensuræ (mått) utsattes, en plånbok i fickan med pass från kansliet i Uppsala och Societetens rekommendation.»

Den 12 maj 1732 lämnade Linné Uppsala. Han var då tjugufem år gammal på ett halft dygn när. Det var en härlig vårdag. »Vinterrågen stod ett kvarter hög, och kornet hade nyligen utvist ett blad. Björken begynte nu spricka ut, och alla löfträd visa sina löf förutom alm och ask. — — — Lärkan sjöng hela vägen för oss, darrande i luften. — — — Himmelen var klar och varm, västanvädret svalkade med en behaglig pust, och en dunkel färg begynte från väster betäcka himmeln.» Sedan Linné färdats omkring fem fjärdingsväg »började skogen alltmer tillta; den ljufva lärkan, som tillförne uppehållit våra öron, öfvergaf oss, men åter en annan emottager oss i skogen med lika stor kompliment, nämligen kläran* (taltrasten), hvilken, då hon på högsta grantoppen spelar för sin käresta, äfven låter oss fägna oss däraf, ja, hon stämmer så högt in med sina diverse toner, att hon ofta mästrar näktergalen, sångarnes mästare.»

* Turdus musicus.

Linné färdades till häst. Han var vid godt mod, fastän han ej hade någon följeslagare. Uppmärksamt iakttog han allt omkring sig: människor och djur, växter och stenar, väderlek och jordytans beskaffenhet. Hvad märkligt tedde sig för hans ögon, upptecknade han noggrant i sin dagbok.*

Äfven vid längre resor inom landet borde man vid denna tid vara försedd med pass. Så måste Linné vid Älfkarleby visa upp sitt pass, för att färjkarlen skulle på färjan föra honom öfver Dalälfven. I Gäfle** fick han nytt pass af landshöfdingen, som därjämte gaf order till alla sina underlydande att de på allt sätt skulle bistå honom.

När han kom till Hamrånge socken i Gästrikland, talade människorna mycket om ett rart träd, som växte i en täppa bredvid vägen. Många hade sett det, men ingen känt det. Somliga sade, »att det var en apel, som en tiggande trollkäring förbannat.» Linné var om morgonen uppe med solen för att få se denna »raritet», hvilket han till sin öfverraskning fann vara en alm.

I Hälsingland iakttog han, att gårdar lågo endast i dälderna. De voro omgifna af sumpiga ängar men bättre byggda än annorstädes. Folket förekom honom storväxt, godmodigt och renligt. »Hvar som helst någon flod var», antecknade han i dagboken, »drefs ett hjul, som dref upp en hammare att bulta lin med. Stora fält sås med lin, hvilket sker efter hvart tredje år. — — — Emedan åkern är ringa, bakas bröd af korn, det de blanda med ärter och reslingar (aftröskade sädesax), ty göra de kakorna en linje tjocka med två fot i diameter breda, att smaken af ärterna ej skall falla vidrig.»

---

* Denna har sålunda stort värde för de naturvetenskapliga iakttagelser, den innehåller, som ock för de kulturella anmärkningar, som däri antecknats. Den är nämligen en beaktansvärd källa, hvarur kunskap kan hämtas rörande såväl hvad till naturkunskap hör som ock vårt land och folk i allmänhet på Linnés tid.

** Norr om Gäfle fanns vid denna tid hvarken apotek eller läkare.

I nordligaste Hälsingland träffade han första gången på lappar. Där mötte han nämligen sju lappar, »som körde sina renar, 60 à 70 stycken, hvilka hade sina späda lamm». Då han frågade, hvarför de voro där nere, svarade de, »att de vore födda vid hafssidan, och de ville dö där. De talade god svenska».

Sedan han kommit öfver gränsen till Medelpad, fick han se tvenne snöripor vandra på vägen. Då han ej kom dem inom skotthåll, fick han nöja sig med att beskåda dem genom kikaren. Snart fick han ock ögonen på en växt, som förekom »så gement som ljung». Allmogen kallade den giske eller gisk.* Vid Nyåkersberget fäste frodiga humlegårdar hans uppmärksamhet. När han kom till Norby, fick han lust att bestiga det där bredvid liggande höga berget Norbykullen.** Han band sin häst vid en runsten och, åtföljd af en ledsagare, begaf han sig uppför berget. Däruppe »hade invånarne i ofridstiden med ryssen sin vakt och skulle dagligen ett par vara häruppe, ty hafvet sågs långt bort åt. Här stod en hel hop lång ved upprättad och öfver uppå en stång med en tjärtunna öfverst uppe, hvilken skulle af vakten antändas, så snart fienden ankom eller landsteg, ty detta berg sågs hela långa trakten och många mil bort åt».

Under färden genom Medelpad hände ofta, att den häst, hvarpå Linné red, stupade. Vid en sådan händelse slog han sig en gång så illa, att han endast med stor svårighet kunde komma upp i sadeln. Vägen gick nära hafsstranden, på hvilken Linné »med ömkan» såg spillror af förolyckade fartyg.

I Sundsvall uppehöll han sig ej. »Den staden är», skrifver han, »en liten fläck, som ligger mellan tvenne höga backar.» Den 18 maj var Kristi himmelfärdsdag. Den dagen låg Linné öfver i Fjäl. »Dels för högtidlighetens skull, dels för sin trötta

* Tyrahättan (Aconitum septentrionale).

** Norbykullen är Medelpads högsta berg. Linné fann däruppe allehanda slags rara örter. Bland andra flera olika former af Viola tricolor. Därjämte träffade han på ett ufbo med trenne ungar.

och skakade kropp att litet ställa till rätta.» Ännu ett berg besteg Linné under färden genom Medelpad. Det var Brunäsberget. Där var en grotta (krypta), »den naturen såsom ett hus i självva bärget gjort. — — — Här sades en ogärningsman sig uppehållit ett par år, utan att någon vetat af honom.»

Sedan Linné kommit in i Ångermanland, träffade han på »så stora och djupa backar», att han »med möda tordes rida utför» dem. I Härnösand packade han in de stenar och mineral, han hittills samlat; därifrån skulle de, när lägenhet därtill erbjöde sig, sändas till Uppsala. Vid Veda gick han på en färja öfver »stora Ångermannaåen», som dock där »är en hafsvik (en sinus maris) och ej någon rätt å».

Följande dag, den 20 maj, var Linné utsatt för en stor fara. Därom berättar han: »Jämte vägen låg ett grufveligt brant och högt berg, Skulberget kalladt, uti hvilket var en krypta. Jag hade lust gå dit, men folket sade det vore omöjligt; jag fick med stor möda ett par karlar med mig, som mig visa skulle; vi klefvo upp för klipporna, kröpo, asade, drogo oss fram, nu åter nedför igen, efter ingen väg gafs längre; vi togo i en af buskarna eller småstenarna, hvilken, om den fallerat, som lättligen ske kunnat, hade varit slut med vårt lif.* Jag följde den ene ett stycke, hvilken kröp uppför en brant klippa; (då) såg jag den andra gå lyckligare; ty sökte jag draga mig litet. Rätt som jag var kommen en aln ifrån, slapp en klippa lös för den förre och slog ner rätt där, som jag skolat gå efter, så att elden och röken lyste. Hade jag då icke efter den evige skaparens rådslut** ändrat vägen, rätt som jag gjorde, hade aldrig någon pip hörts af mig. Strax därpå kom ett annat klippstycke (fragmentum); jag vet ej om karlen, som gick förut, gjorde sådant med vilja. Ändtligen helt utmattade hunno vi upp till hålet, som var midt på berget. Här, som jag tänkte få något märkvärdigt (curi-

* Actum de nostra vita.

** Aeterni conditoris consilio.

växt), fann jag intet mer än ett hus i berget, gjordt som en rundel eller ett hvalf.»* I detta landskap gjorde han den iakttagelsen, att »pälsarna på sängarna voro af harskinn» och att »korna voro kulliga».

När Linné kom in i Västerbotten, var vädret åter vinterlikt. Ingen blomma syntes utan kalfleka och ängull.** Dvärgbjörken, som förekom allmänt, visade ej tecken hvarken till hängen eller blad.

Den 24 maj kom Linné till Umeå, som ännu ej repat sig efter den olycka, som öfvergick staden 1720, då den brändes af ryssarne. Baron Grundel var då landshöfding. Denne mottog välvilligt resenären och visade honom sin trädgård, där han lyckats odla både prydnads- och nyttighetsväxter. Bland de senare var potatis, »som dock ej blef större än vallmo».

Den 26 maj lämnade Linné Umeå och ställde färden till Lycksele lappmark. Förut hade han kunnat befalla fram hästar på gästgifvaregårdarna; nu nödgades han »med mycken lämpa bönfalla om häst». Vägarna voro så svåra, att han med lifsfara satt på hästen, som snafvade mellan stenarna vid hvart annat steg. Efter en regnig dag hvilade han öfver natten i Järnbol. Där såg han kvinnorna skära sönder aspbark i tunna skifvor (flas) till kreatursfoder. Till undfägnad fick han ett konserveradt tjäderbröst, som smakade honom förträffligt. Därför uppteckande han noggrant det sätt, hvarpå kvinnorna i Norrland förvara kött. Äfven bädden, som bestod af renhudar, förekom honom mycket god.

Följande dag var färden än besvärligare. Vägen var full af stenar och tjocka trädrötter, som slingrade sig om hvarandra. Däremellan voro djupa, vattenfyllda hålor. De vattentyngda

* I Ångermanland träffade han på harren (Thymallus). Angående växterna skrifver han, att pil och hassel ej finnas där; att körsbär ej alltid mogna; att potatis växer bra; tobacus och lupulus (humle) sakta och knappt.

** Caltha palustris och Eriophorum angustifolium.

trädkvistarna slogo honom i ögonen. »Där smala björkar stodo», skrifver han, »voro de nedböjda, att man för dem med största möda kunde (måtte) komma fram; de långlifvade tallar, som uti så många år upphöjt sig öfver andra, lågo tvärs och korsvis kastade öfver vägen. Bäckarna, som runno här och där, voro rätt djupa, och broarna öfver dem söndermultnade, att man med lifsfara satt på en stapplande häst. — — — Dessutom, att allting skulle vara svårt, blef jag satt på en häst utan sadel »med bolster på, ej heller betsel utan ett rep bundet om underkäken (understa maxilla), och så reste jag till fjälls.» Nattkvarter togs i Teksnäs.

Tredje dagen kom vår resenär till Granön. Härifrån ämnade han båtledes färdas till Lycksele. Resan kunde dock ej företagas den dagen, ty dels rådde stark blåst, dels höll båtfolket på att göra bön och läsa i en postilla ända till kl. 11, och då var det för sent att företaga den fem mil långa färden. Det var nämligen önskligt att hinna fram på en dag, emedan på vägen till Lycksele ej fanns någon gård, där man kunde få hvila. Linné såg ej ogärna uppehållet, ty han kunde få nyttig sysselsättning. Bonden i Granön hade nämligen nyss skjutit en bäfver. Det var en stor förnöjelse för Linné att få tillfälle att noggrant undersöka den.

Följande dag begynte båtfärden. Den gick genom en storartad natur, som mäktigt tilltalade Linné. Då man kom till en fors i älfven, som man ej kunde ro uppför, gick man i land nedanför forsen; roddaren tog sin matsäck på ryggen, drog upp båten (håpen), hvälfde den öfver hufvudet och bar den, till dess man kom ofvanför forsen. Härvid sprang båtkarlen så fort, öfver berg och dalar, att Linné knappt kunde följa med. Han måste själf bära sina saker. Men trots besvärligheterna gaf han noga akt på djur och växter, som han fann i sin väg.*

* Förteckningen öfver de växter, som förekommo vid Tuggenforsarna, är synnerligen märkvärdig därför, att där första gången förekommer namnet Linnæa.

Den 30 maj på aftonen kom Linné till Lycksele prästgård. Gästvänligt mottogs han där af kyrkoherden Ola Gran och hans hustru. De sökte i förstone öfvertala honom att stanna kvar i prästgården, till dess ett större antal lappar kommit till Lycksele och där fått både se Linné och höra omtalas från predikstolen, i hvilket ärende han kommit till dessa bygder. Utan sådant försiktighetsmått kunde nämligen olycka lätt inträffa. Att anförtro sig åt lapparne vore vanskligt. De togo ofta till bössan, då »någon ovetande till dem kommer». De hade till och med satt en bössa mot prästfruns bröst, då hon en gång kom till dem oförmodadt. Den följande dagen, som var pingstdagen, fick ej Linné träffa några lappar. De kommo då ej till kyrkan, emedan »gäddan lekte som bäst, hvilket är deras skörd». Han bevistade emellertid gudstjänsten. Kyrkan var af trä och så omklig, att, »då det regnar, blifver man helt våt». »Den var lik en lada med bänkar så låga, att man måtte blifva krumpen.»

Nästa söndag, som var böndag, skulle lapparne infinna sig, ty eljest måste de böta 10 daler smt och dessutom tre söndagar stå kyrkoplikt. Bäst vore därför för Linné att uppehålla sig i Lycksele prästgård hela veckan. Så resonerade prästfolket till en början; men sedan kommo de att tänka på att det vore kanske förmånligare för honom att resa så snart som möjligt, enär annars vårfloden, som man när som helst väntade, skulle kunna bereda honom många svårigheter.

Linné begaf sig därför åstad. Färden ställdes till Sorsele. Resenären roddes uppför Ume älf af en svensk nybyggare. På sidorna om älfven utbredde sig än stora, ödsliga moar, än praktiga furuskogar. Här och där växte tallar »höga, kikandes på stjärnhvalfvet», men bland dem »lågo skönaste timmerstockar ända längs, tvärs före, på sides ett, att man knappt framkomma kunde, hvilka blåsten kullkastat». Det förekom Linné som om det vore en stor förlust, att de härliga träden finge ruttna bort. »Skulle det ej löna sig», undrade han gång efter annan, »att

göra tjära och beck häraf, på det man af skogarna måtte få åtminstone någon nytta.»*

Färden uppför älfven blef allt svårare. Sedan man kommit ett stycke uppåt, nödgades Linnés följeslagare gå i strömmen och draga båten efter sig en half mil i sträck. Nu kunde de båda männen ej reda sig längre. Bästa utvägen var att söka upp en lapp, som kunde hjälpa dem vidare. De gingo från den ena platsen till den andra, där lappar uppehållit sig, men någon lapp träffade de ej på. Slutligen blef Linné så trött, att han ej kunde fortsätta längre. Han stannade på ett ställe och lät följeslagaren ensam gå omkring och söka efter lappar. Slutligen kom han tillbaka till Linné i sällskap med en lapp. Denne tog honom med sig till sin koja, satte fram för honom fisk och friskt vatten samt följde honom sedan till sin närmaste granne. Han fördes därefter från lapp till lapp. Med deras hjälp fördes han uppför Ume älf och sedan förbi dess biflod Jukta älf, under det de än rodde i älfven, än gingo på stranden förbi forsarna, hvarvid en roddare bar båten.

Den 2 juni blefvo besvärligheterna så stora, att resenären hvarken förr eller senare under färden måst utstå så mycket. I sin dagbok beskrifver han lefvande och åskådligt de vidrigheter, för hvilka han var utsatt. Med ledning däraf meddela vi följande skildring. »Ändtligen kommo vi till en grund vik, som älfven bildade. Den måste vi vada öfver. Det kalla vattnet steg högt upp på magen. Då vi kommo midt i grundet, träffade vi

* Under Linnés lapplandsresa vände man sig flera gånger till honom med anhållan att han skulle råda hvad man borde göra för botande af någon sjukdom. Då han t. ex. var i Lycksele, vände sig til. honom en kvinna, »som jämmerligen plågades af grodor, hvilka hon druckit i vatten, då de voro rom, förleden vår. Hon kände, att de voro tre; hon hörde dem kväka (gjö) och de andre, som suto jämte; hon stillade något sin pina med bränvin; salt dogo de intet af. En likaledes hade för några år sedan haft samma lidande (passion) och tog af en slump (per hazard) in tre räfkakor (nuces vomicas). Tjära rådde jag härtill, det hon tillförne brukat; men hon kastar straxt upp.

på ett så stort djup, att den längsta stång knappt räckte botten. Vi måste lägga en stång öfver djupet och sedan gå öfver det på denna. Det var förenadt med största lifsfara.

Strax därefter kommo vi till myrar, som mestadels stodo under vatten. De räckte en hel mil. Vid hvart steg gick vattnet upp till knäna. Råkade vi ej på tufvor, steg det ännu högre. Våra kängor voro fulla med vatten. — — — Jag önskade, att jag ej företagit mig denna färd. Därtill kom, att det regnade och blåste. Det syntes mig underligt, att jag med lifvet kunde komma öfver. — — — Sedan vi förgäfves sökt den nya lappen, satte vi oss ner, vredo våra våta kläder och torkade vår kropp, fast kalla nordanvinden skadade oss så mycket på ena sidan, som elden brände på andra och myggen stucko i sidorna. Nu var jag mätt på färden. — — — Min följeslagare, som ej varit här på tjugu år, gick åstad, då jag hvilade mig vid elden, för att söka efter en annan lapp. Min högsta önskan var nu att få resa utför floden tillbaka, men jag fruktade för att jag ej skulle kunna gå vägen till båten, ty jag visste, att min kropp ej var af järn eller stål. — — — Lapparne, som äro födda att slita ondt, såsom fåglar att flyga, sade, att de aldrig varit så svårt ute. Jag tyckte synd om dem.»*

Vi väntade till omkring klockan 2 e. m. (d. 3 juni) på den utskickade lappen. Då kom han mycket trött efter att förgäfves hafva sökt många lappkojor. Med honom kom en människa; jag visste ej, om det var man eller kvinna. — — — Hon såg helt liten ut. Ansiktet var svartbrunt af rök; ögonen bruna, lysande; håret alldeles becksvart och utslaget omkring hufvudet. Hon var klädd i en röd platt mössa och grå kjortel; omkring midjan hade hon en gördel och på fötterna kängor. Jag blef rädd, då jag först fick se henne.

* Myren, där Linné nu befann sig, ligger mellan Juktaälfven och Vindeln. Den är mycket stor. Enligt en uppgift håller den ungefär tio svenska mil i omkrets. Den kallades Lycksmyren. Linné ansåg, att dess namn borde ändras till Olycksmyren.

Då hon kommit fram till mig, sade hon: »Stackars karl! Hvad har fört dig hit, dit ingen förut har vågat sig? Jag har ännu ej sett någon främmande här. Stackars karl! Hur har du kommit hit, och hvart vill du? Ser du, hvilka boningar vi ha? Ser du, med hvilken möda vi kunna komma till kyrkan?»

Jag frågade efter en väg, på hvilken jag kunde komma fram eller tillbaka, men jag ville ej gå den väg, som jag kommit. Hon svarade: »Nej, du karl, du måste gå tillbaka samma väg du kom. Någon annan finns ej. Du kan ej heller gå vidare, ty älfven flödar för starkt. Vi kunna ej hjälpa dig på din färd, ty min man, som skulle taga mot dig, är sjuk. Du kan komma till nästa granne, som bor en mil härifrån. Kanske hjälper han dig, men jag tror det ej.» Jag frågade, hur långt det var till Sorsele. »Det veta vi ej», svarade hon. »Men min man sade, att det ginge åt sju dagar för dig att komma dit i detta före».

»Jag kände mig sjuk af den stora ansträngning, jag måst underkasta mig med att bära mina saker de många och långa sträckorna förbi forsarna — lappen bar båten —, af nattvak och däraf, att jag ej på någon tid fått kokad mat samt af mycket vattendrickande. Jag hade ej fått annat till uppehälle än fisk (ofta full med maskar och osaltad) samt vatten. Jag skulle hafva förgåtts, om ej prästmor gifvit mig ett stycke spicket renkött, hvilket dock, då jag var utan bröd, ej var nyttigt för min mage. Jag önskade än en gång råka folk och att få supanmat. Jag vågade ej som laxen springa uppåt floden till min totala ruin. Jag frågade, 'om hon hade någon mat åt mig'. Hon svarade: 'Nej, om du ej vill hafva fisk.' Jag såg på fisken, som var full med mask i munnen. Jag blef mätt genom att se på den, men den styrkte ej. Jag frågade efter rentunga, som lapparne bruka torka och sälja. Hon sade sig ej hafva någon. Då frågade jag efter renost. Det hade hon, men den var en mil härifrån. Jag skulle få köpa den, om hon hade den här. 'Jag vill ej, att du skall dö i mitt land,' sade hon. Då jag sedan gick förbi hennes

koja, såg jag tre ostar under ett tak utan väggar. Jag tog den minsta, men jag tänkte ej behålla den, om jag ej fick köpa den. Jag fick behålla den mot betalning. Jag måste gå samma väg tillbaka.»

Lyckligt kommo Linné och hans följeslagare tillbaka till båten. I den foro de utför älfven. Linné låg och torkade sig i solskenet. Dagen därpå gick båten sönder. Linnés uppstoppade fåglar och de resandes stafvar foro sin kos. Dagboken räddades, ty den var fästad vid bältet. Lappen kom lyckligt upp till Linné på hällen och vadade sedan i land. Där letade han reda på en stång och gjorde hål i den. Vid den band han kläderna och drog dem i land. »Sedan», skrifver Linné, »höll jag naken i stången och följde efter; kom så öfver och trafvade genom tjocka skogen, hungrig och trött. Jag kom till en annan lapp och fick fisk; kom sedan till en nybyggare. Där stekte vi halftorra laxöringar på glöd, läckert (delikat) utan bröd.»

Efter fyra dagar kom Linné tillbaka till Lycksele prästgård. Där fick han sin hunger stillad. Därifrån reste han tillbaka till Umeå och ankom dit den 8 juni.

Sedan han hvilat sig därstädes fyra dagar, bröt han åter upp. »Granen», skrifver han, »stod helt mörkgrön och begynte nu pråla med ljusgröna knoppar, hvilket gaf mina ögon ett hjärtans nöje.» Han färdades genom Skellefteå till Piteå; dit ankom han den 15 juni.* Under vistandet därstädes, som utsträcktes till den 21, gjorde han utflykter dels i stadens omnejd, dels i skärgården, men han skördade därvid ej mycket. Därefter begaf han sig till Luleå, där han dröjde kvar öfver midsommaren. Under uppehållet därstädes undersökte han en hälsokälla samt studerade traktens växt-** och djurvärld.

---

* Under färden lyckades han fälla en hökuggla, »fastän hästen gick i full gång». Fågeln, som han förut ej kände till, blef noggrant beskrifven och afbildad.

I borgmästarens i Piteå trädgård såg han ett välskött exemplar af valmo (Papaver).

** Med synnerligt intresse iakttog han nordens talrika videarter, som förut voro honom okända.

Sommaren höll nu sitt intåg. »Är sommaren», skrifver han, »kortare här än annorstädes i världen, så tillstår jag dock, att den är angenämare. Aldrig i mina dagar har jag lefvat friskare än nu.» I beundran öfver sommarens skönhet utbrister han: »Välsignad vare Herren för vårens och sommarens skönhet och för det, som här har nått större fulländning än någon annanstädes! Världen, luften, vattnet, ängarnas grönska och fåglarnas sång.»

Den 25 juni begaf sig Linné uppför Lule älf. Han färdades i en båt, som drogs uppför strömmen af fyra eller fem karlar, »hvilka han måste betala så mycket de begärde». Den 28 juni kom han till Storbacken. Där vidtog Lappmarken. Från Storbacken gick han till Jockmock. Under vandringen dit fick han på långt afstånd se en skymt af de snöklädda fjällen, efter hvilka han så mycket längtat. Från Jockmock ställde han färden till Kvickjock. På vägen dit visade sig vid Randijaur »höga berg, hvilka koxade öfver hvarandra, och de bortersta höllo snö», och natten mellan den sista juni och första juli hade han glädjen att se midnattssolen. I Kvickjock mottogs han välvilligt af pastorskan Grot. Hon styrde om att han fick en lapp till vägvisare och tolk samt gaf honom matsäck för åtta dagar.

Den 6 juli begaf han sig uppåt fjällen. Det första fjäll han besteg var Vallivare. »När jag kom på sidan af det,» skrifver han, »tycktes jag föras uti en ny värld, och, när jag kom upp på det, visste jag ej, om jag var uti Asien eller Afrika, ty både jordmånen, situationen och alla örterna voro mig obekanta.» En mängd för honom förut obekanta växter fann han under vistelsen i fjällen, och tillfälle gafs honom att lära känna många af de djur, som där uppehålla sig, t. ex. renen, fjäll-lämmeln, fjällripan och röd ngen. I synnerhet åt renen ägnade han sin uppmärksamhet.

Uppe i fjällen lefde han, som han själf skrifver, »på lapparnes nåd och onåd». Han njöt dock af det myckna nya, han iakttog, fast vistandet däruppe nog hade med sig sina obehag.

Den mat, som bjöds honom, var icke alltid så smaklig; bristen på renlighet vid anrättningen gjorde stundom, »att apetiten förtogs.» Myggen voro besvärliga. Men oaktadt dem arbetade Linné flitigt. Han upptecknade noggrant sina iakttagelser rörande såväl lapparnes klädedräkt, maträtter, sjukdomar, husgeråd och lefnadssätt som fjällbygdens djur och växter.

Den 10 juli hade Linné kommit till sjön Virijaur. Där gick han öfver ett snöfält, under hvilket en flod hade brutit sig väg. Rätt som han vandrade framåt, brast snöhvalfvet. Linné skulle hafva störtat ned i djupet, om han ej med händerna lyckats få tag i något, hvari han kunde hålla sig fast. Följeslagaren skyndade till en närbelägen kåta efter hjälp. Två karlar drogo upp Linné med rep. Han var alldeles våt och hade slagit sig på knät så hårdt, att han en hel månad hade känning däraf.

Dagen därefter gick Linné öfver de snötäckta gränsfjäll, som skilja Sverige och Norge. Det var ett förskräckligt väder. En häftig blåst dref fram snöblandadt regn. Så stark var stormen, att vandrarne ej endast drefvos fort framåt utan ofta kastades omkull, hvarefter de trillade långa stycken utför berget. En gång rullade Linné så långt ned, att han stannade först nära kanten af fjällbranten.

I det förfärliga vädret vandrade Linné och hans följeslagare tre à fyra mil. Hade de haft motväder, hade de icke kunnat taga sig fram, men det var så lyckligt, att vinden kom från öster. Sedan började vandringen utför fjällbranten, och det dröjde ej länge, förrän resenärerna kommit ned till Sörfjorden i Nordlanden. »När vi omsider kommo ner», skref Linné, »hvad fick jag ej för nöje för min trötta kropp? Jag kom då från ett kallt och fruset fjäll ned uti en varm och sjudande dal; jag satte mig ned att äta smultron, (i stället) för snö och is såg jag gröna örter stå uti sitt ljufvaste flor; — — — Jag fick svalka mig med komjölk och vederkvicka mig med mat samt (med) att sitta på stol.»

Då Linné blifvit så medtagen af vandringen, såg han med förvåning, att de båda lappar, som följt honom åt, ej kände sig trötta. I stället för att söka hvila, började de springa och leka.

Hos en skeppare, som bodde vid fjordens innersta vik, stannade han ett par dagar och sysselsatte sig med undersökning af hafsdjur och hafsväxter. Därefter begaf han sig längre utåt kusten i syfte att komma ut till Malströmmen. Men, då vinden blåste mot, ville ingen följa honom dit. Han vände därför snart åter till innersta delen af fjorden. Där råkade han ånyo ut för ett äfventyr. Därom skref han i dagboken: »När jag gick upp emellan bergen att plocka smultron, får jag se en lapp, som gick med bössan att söka efter fågel. Jag brydde mig ej om honom, förrän det small; då såg jag mig tillbaka; han var mig tämligen nära, dock inunder. Kulan slog emot en sten strax ofvanför mig. Jag, Gudi evigt lof, slapp, och han sprang. Honom såg jag ej mer, men jag fogade mig strax hem.»*

Den 15 juli började Linné vandringen tillbaka öfver fjällen. Han och hans följeslagare höllo nästan på att försmäkta under gången uppför fjället i den starka sommarhettan. När de kommit upp på en höjd och trodde sig vara högst upp, sågo de en än högre höjd framför sig. Så gäckades de gång efter annan. Slutligen kommo de dock upp på högsta höjden. »Då begynte kläderna, som voro genomvåta af svett, blifva styfva af frost.» De ställde nu stegen till en lappkåta. För att komma till den måste de gå utför en mycket brant backe. Då de ej kunde gå utför den, lade de sig på ryggen och asade ned. Det gick med pilsnabb fart. Med knapp nöd kunde Linné stanna farten, alldeles innan han skulle hafva störtat ned i en fjällflod, som brutit sig väg genom snön.

---

* Anledningen till lappens försök att taga Linnés lif torde vara att söka i den misstro, som den tidens lappar hyste mot personer, tillhörande ett annat folk, samt i det hämdbegär, som brann inom lappen, för den hårda behandling, han ej sällan fick röna af svenska och norska nybyggare.

Under nedvandringen på svenska sidan blefvo resenärerna insvepta i en så tjock dimma, att de ej sågo öfver två alnar från sig. Nu voro de utsatta för faran att antingen störta utför fjällbranten eller falla i en ström, som skurit sig genom snön. Men de räddades genom att träffa på ett renspår, som de sedan följde.

Färden gick till Kvickjock. På vägen dit gjordes uppehåll vid Purkijaur, där Linné ville studera pärlfisket. I solnedgången kommo vandrarne till sjöns strand. Därifrån ville de fara öfver till en gård, som låg på en ö en half mil därifrån. Då de ej funno någon båt, gjorde de sig en flotte. Det blef skumt. Flotten kom midt i strömfåran, och stockarna voro nära att slitas från hvarandra. Med vindens och strömmens hjälp lyckades de slippa undan forsen, och ändtligen kommo de fram till gården.

Här kunde Linné leja sig en följeslagare, som var kunnig i pärlfiske. Denne gjorde en flotte af fem stockar; en stor sten, som var ombunden med en björkvidja, blef ankaret, vid hvilket fästes andra björkvidjor; en lång stång användes till styre. Sedan flotten var färdig, begaf man sig på den ut i forsen och ankrade på de ställen, där man genom det klara vattnet såg musslor på bottnen. Fiskaren lade sig framstupa på flotten och plockade upp musslor med en trätång; några pärlor hittade man ej denna gång. Förr hade här varit rik tillgång på pärlmusslor, nu »voro de flesta musslorna borttagna».

Vandringen fortsattes. Därunder kommo de resande till ett ställe, där för ett par dagar sedan skogseld rasat. Ännu brann det i torra stubbar och myrstackar. När vandrarne gått ett stycke in i skogen, där det brunnit, kom en vindflakt. »Strax blifver ett knall och fall i skogen såsom ibland manskap i en stor armé, när fienden lossar an.» De visste ej, hvart de skulle gå; för röken kunde de ej vara stilla; tillbaka vågade de ej gå; de trodde, att, om de gingo framåt, de snart skulle komma ut ur farligheten; men de bedrogo sig. De sprungo undan träden, som de

sågo skulle falla åt det håll, där de voro. En gång föll ett träd mellan Linné och följeslagaren, mellan hvilka afståndet ej var öfver 1,8 m. Lyckligt kommo de omsider från det farliga stället. Länge hade de ej gått, förrän Linné blef mycket plågad af knott.* »De voro mest besvärliga», skref han, »när de kröpo på ansiktet och slogo i näsa och mun samt ögon. Då de kommo att bita, veko de ej, fast man blåste aldrig så starkt. — — — De betäckte linkläderna, (så) att de blefvo helt svarta; till att slå sig från dem var omöjligt.»

Den 30 juli ankom Linné till Luleå. Där dröjde han nära två dagar till följd af starkt regn och häftigt åskväder. Den 3 augusti kom han till Torneå och uppehöll sig där till den 9 i samma månad. Under dessa dagar undersökte han växtligheten i stadens omnejd. Man omtalade för honom, att här årligen många kor dogo i en gängse sjukdom. Han kom till öfvertygelsen, att den härledde sig från en giftig växt, sprängört,** som förekom i stor mängd. Därför gaf han det rådet att utrota nämnda växt.

Sedan han gjort en tur in i Österbotten, vände han åter till Torneå och begaf sig därifrån till Kalix. Härifrån gjorde han åtskilliga utflykter, hvarunder han tog kännedom om jordbruket, folkets ekonomiska förhållanden och lefnadssätt. Dessutom insamlade och beskref han i dessa trakter förekommande svampar m. m.

Den 4 september begaf han sig till egendomen Björknäs, nära Kalix. Dess ägare, bergmästare Seger Svanberg, som Linné träffat under sin resa, hade lofvat att undervisa honom i proberkonsten (mineralanalys). Här arbetade han flitigt till den 14 september, då han begaf sig på hemfärden. Han reste till Torneå och därifrån utefter finska kusten till Åbo, dit han ankom den 30 september. Där stannade han till den 5 oktober,

---

* Knott är ett slags små blodtörstiga myggor.

** Cicuta virosa.

då han öfver Åland och Grisslehamn fardades till Uppsala, dit han anlände den 10 oktober.

Under resan hade Linné ej försummat något tillfälle att vidga sin kunskap om naturen. Både i regn och solsken hade han under bar himmel gjort sina iakttagelser. Söndagsförmiddagarna arbetade han dock icke. Detta är ett af bevisen för hans fromhet, hvilken för öfrigt vitsordas af många uttryck i de anteckningar han förde under färden. Däraf synes, att hans iakttagelser af föremålen och företeelserna i naturen städse ledde hans tankar till Skaparens allmakt, allgodhet och allvishet. »Den, som betraktar naturen», betygar han, »ser med beundran, att hela världen är full af Guds ära.»

Innan vi afsluta berättelsen om Linnés resa i Lappland, meddela vi följande prof på hans sätt att iakttaga och skildra.*

»Jag märkte första dagen, jag var kommen till fjällen, på den renen, som bar matsäcken och leddes af tolken, huru han otaliga gånger under resan stannade tvärt af, blef så stilla som en stod, med upprest hufvud, uppspända ögon och öron, utan att han med något dragande, hot eller stryk ville gå ur stället. Men litet därefter började han gå af sig själf. Om andra morgonen, sedan jag kom på fjällen och fått mitt sofställe eller säng utanför en lappkoja, mellan två renskinn, emedan jag ännu ej blifvit van vid den lukt, som var i kojan, drefvos renarna fram helt bittida, inemot tusen stycken, af hundar och pojkar och mjölkades både af gamla och unga, män och kvinnor. Här fick jag se, hur renarna plagades af en osynlig fiende. Alla reste upp hufvudet på en gång, spärrade ut ögon och öron, sparkade med fötterna, stodo helt ystra och stilla någon liten tid, men begynte därpå ånyo sin rörelse så hastigt och samtidigt, att ett kompani soldater aldrig skulle kunna snabbare och färdigare göra sin exercis: sålunda buro de sig åt öfver hundra gånger. När jag nu sådant hade skådat två gånger å rad, frågade jag lapparne, hvad det var, som kom åt renarne. De svarade, att det var flugorna, som oroade dem. Ändtligen sedan jag länge och granneligen spanat därefter, blef jag varse några flugor, som svingade sig i luften fram och tillbaka; ty tog jag mig före att taga fatt på dem. När lapparne det sågo, kommo de mig till hjälp, så att jag på en liten stund fick fyra à fem stycken. Strax satte jag mig ned att sönderstycka och beskrifva dem, då lapparne ställde sig omkring mig och storligen

* Linnés resa i Lappland, af A. N. Lundström.

undrade på mitt papper, penna, bläck och skrifställ» — — — — stjärten räckte icke utom kroppen; hon hade hvarken tagg eller någon dylik skrämmande hvasshet; icke heller fanns i munnen någon gadd. Ty föll jag i förundran, hur det kom till, att renarna skulle med sådan fasa rymma undan för sådana, som dem inte såra kunde. Två dagar därefter, då jag hade skärskådat renarnas ryggar med deras många bromskulor, blef jag varse, att alla bromskulorna voro midt uppå öppna genom ett trindt hål, som var så stort, att man lätteligen kunde träda en gåspenna däri, om icke något annat innantill stått emot». — — —

Linné tryckte på några bromskulor och klämde därigenom ut några puppor. Dessa lade han jämte något renhår i en ask. Om några dagar fann han, att pupporna utvecklats till sådana flugor, som oroade renarna.

»Sedan», skrifver han, »märkte jag på renen, hvar dag vi reste, att denna flugan följde oss hela tre till fem timmar i sänder och alltjämt flög mot renens rygg eller strax efter honom. Hon höll stjärten stilla utsträckt och förde på dess yttersta ände ett hvitt ägg, så stort som ett litet senapskorn. Jag hade min största fägnad att hela dagen igenom se denna fiuga såsom min trägna följeslagarinna ofta tröttna upp förr än jag, särdeles om luften var kall. Hon var så varsam och rädd om sitt ägg, att hon ingalunda tordes släppa det från sig ned på renen, om han icke stannade och stod stilla. Så envis var hon att följa efter renen, att hon omsider tröttnade alldeles bort och föll af matthet ned på snöbergen, så hon kunde tagas med händerna, såsom om hon varit alldeles död. Men genast därefter, då hon allenast legat på snön och flåsat som ett trött bi, flög hon upp till nästa gröna fläck, där hon hvilade sig vid pass halfannan minut, innan hon åter flög upp och började följa sin kära ren i hamn och häl efter. Ingen lapp visste, att dessa flugor voro vållande till renarnas kulor.

Här kunde man med förundran skåda Skaparens stora mästerstycke: huru han värnat dessa flugor och gjort dem ludna, liksom lappen i sin mudd, att de icke måtte frysa ihjäl på dessa kalla nordländska och snöfulla berg; huru Gud tillagat en ymnig föda för deras små ungar hela vintern igenom, den de få af renens varma blod, liksom ett foster i sin moders kved; huru kunde Gud ha innästlat dessa usla kräken i vinterläger på ett så lämpligt sätt, då han satt dem inom huden och utom musklerna på kroppen, det är på ett ljumt ställe, där hvarken för stark värme eller köld finnes; huru Gud utkorat renens rygg därtill och icke dess sidor eller buk, att han ej skulle kunna lägga sig ned och sålunda klämma dem sönder; huru Skaparen däremot klädt renen med så täta hår, att intet kreatur fått dem tätare, hvaraf kommer, att då håren om sommartiden äro längst och skola gå af, alla stå upprätta på ryggen och lossna

här och där från huden. När flugan då släpper ägget på renryggen, faller det mellan de upprätta håren ned på hullet. Där kläckes det småningom ut såsom en liten gnet, hvilken sedan sakta gnager sig in, till dess den kommer mellar hull och skinn, där den omsider skall stanna. Just på denna tid äro renhornen nyss utvuxna, ännu ludna och på ändarna alldeles mjuka och så ömma, att renen icke tål, att man på något sätt rör vid dessa; mycket mindre kan han med dem bortrifva eller bortskudda denna gnagande masken.»

Den nu afslutade resan utöfvade ett fostrande inflytande på Linné själf. Hans vilja stärktes, hans iakttagelseförmåga skärptes, och han fick en djupare inblick i naturföremålen och deras förhållande till hvarandra. De rika rön och iakttagelser, han gjorde rörande växtvärlden i våra lappmarker, väckte stor uppmärksamhet och hafva stort värde ännu i våra dagar. Äfven hans iakttagelser beträffande djur- och stenriket i dessa nordliga bygder voro omfattande och värdefulla. Slutligen lämnade han viktiga bidrag till kännedomen om lapparne, om hvilkas lefnadsförhållanden dåtidens svenskar voro rätt okunniga.

Bekymmersam var vid denna tid Linnés ekonomiska ställning. Det anslag, han fått till betäckande af kostnaderna för resan, hade ej räckt till. Han hade därför dels måst taga af egna medel, dels sätta sig i skuld för bestridande af en del af resekostnaderna. Därtill kom, att han ej hade någon fast anställning. Han begärde af vetenskapssocieteten att erhålla så stort anslag, som erfordrades för betalande af såväl det belopp, som han lånat, som det, han tagit af egna medel i och för resan. Societeten ansåg sig kunna bevilja honom endast en del af det äskade beloppet. Ändtligen lyckades han af consistorium academicum få ett understöd af »trettio plåtar för halfåret».

Julen 1732 tillbringade Linné i föräldrahemmet. Han kom dit själfva julaftonen, just som föräldrarne läste till bords. Afskedet från hemmet blef denna gång mer än vanligt smärtsamt. Han anade nämligen, att det var sista gången han såg »sin sjukliga och hulda moder». Hans aning slog in. Modern dog den 6 juni.

FJÄRDE KAPITLET.

De sista studentåren i Uppsala. Resa i Dalarne.

Efter återkomsten till Uppsala sysselsatte sig Linné dels med författande af vetenskapliga afhandlingar,* dels med enskild undervisning i naturalhistoria. Den enskilda undervisningen torde till en början ej hafva inbringat mycket; men då han vid vårens annalkande tillkännagaf, att han ämnade genomgå en lärokurs i botanik och i samband därmed företaga botaniska utflykter i stadens omnejd, fick han så många åhörare, att han med deras afgifter kunde både betala skulderna och bestrida kostnaderna för sitt lifsuppehälle. Längre fram på året meddelade han undervisning i mineralogi (vetenskap om stenarterna), utarbetade en kort lärobok i proberkonsten samt genomgick en lärokurs i detta ämne,** hvarvid han förevisade sin samling af stenar och angaf deras namn och kännetecken. Åhörarne voro så många, som hans rum, där undervisningen ägde rum, kunde rymma.

Efter hösttermins slut företog Linné en resa till Falun, där han troligen under julen gästade i sin vän Ch. Sohlbergs fädernehem. Han mottogs med mycken välvilja af Sohlbergska familjen och af många andra, med hvilka han gjorde bekantskap, samt deltog med lif och lust i ungdomens julnöjen.

Den egentliga anledningen till Faluresan var att studera

* Hösten 1733 hade han skrifvit fjorton afhandlingar, någon förläggare hade han ej funnit.

** För att befordra de gamla malmfyndigheternas rätta skötsel och nyas upptäckande ville han visa, huru man kan medelst eldprof undersöka metaller, mineral, salter, svafvelarter m. m.

mineralogi och bergshandtering. Fördenskull besökte han koppargrufvan i Falun jämte åtskilliga andra grufvor samt masugnar och hamrar. Den beskrifning på nedstigningen i Falu grufva, han gifvit, vittnar om, att han fann hvarken färden upp och ned eller förhållandena nere i grufvan synnerligen behagliga.

På hemresan besökte Linné silfvergrufvan i Sala och ankom till Uppsala den 1 mars 1734. Han företog sig nu att ordna sin mineralsamling efter grundsatser, han själf uttänkt. Sedan han förenat de naturföremål, han nu samlat, med dem, han förut ägde, blef hans samling af naturföremål ganska aktningsvärd. Ej ens akademien kunde täfla med honom i detta hänseende. Han förvarade sina samlingar i ett rum, där han själf bodde, och där han meddelade undervisning. Hans vän J. Brovallius skildrar rummet sålunda: »Du borde hafva sett, min läsare, hans museum, hvilket var tillgängligt för hans åhörare, och du skulle hafva intagits af beundran, välbehag, ja, kärlek till denna hans bostad. Taket hade han prydt med fågelskinn, en vägg med en lappdräkt och andra märkvärdigheter (curiosa), en annan med större föremål ur växtriket och musslor; de tvenne återstående prålade med medicinska böcker eller med fysiska och kemiska instrument samt stenar. Det höga rummets hörn intogos af trädgrenar, på hvilka bortåt trettio olika slag af tama fåglar hade sina tillhåll, och i fönsternischerna stodo större krukor, fyllda med mylla till näring åt sällsynta växter. Dessutom hade man här tillfälle att med största behag beskåda hans samling af pressade och på papper uppklistrade växter (herbarium vivum). Alla voro de samlade i Sverige och uppgingo till mer än tre tusen vilda eller odlade arter, hvartill är att lägga den lapska florans ytterst sällsynta växter, likaledes pressade. Vidare funnos där ett tusen svenska insektarter, äfvensom ungefär lika många slag af svenska stenarter, inlagda i rymliga lådor och på det elegantaste sätt ordnade

efter vår Linnæi alldeles nya och på egna iakttagelser grundade system öfver stenriket.»*

Vårtermin 1733 meddelade han enskild undervisning ej endast i botanik utan ock i dietetik (sundhetslära).** I en skrift rörande detta ämne klagar han öfver det naturvidriga lefnadssättet i allmänhet och särskildt i Sverige. »Svensken», skref han, »bygger hus som en italienare, snusar som en spanjor, kläder sig som en fransos, äter som en engelsman, dricker som en tysk, röker som en holländare och dricker brännvin som en ryss.» Därefter meddelar Linné 73 regler för lefnadssättet. Af dessa må här anföras följande: »Vegetabilier (näringsmedel ur växtriket) bör du ej förtära, om tillräcklig animalisk föda finns att tillgå. Din dagliga dryck vare källvatten, ju renare dess bättre. Öl, te, kaffe, vin äro skadliga, samt i högre grad, om de förtäras varma. Brännvin vare dig ett gift! — Röktobak, snus, tuggtobak äro alla skadliga. — Medicin utan diet hjälper föga; den är en dåre, som är förtjust i medikamenter. — Åderlåtning, purgermedel m. m. må ej användas utan i största nödfall. — Lycklig lefver den, som lefver obemärkt.»

Det har anmärkts, att ett visst missmod ger sig uttryck i den senast omförmälda skriften. Linné var också missmodig den tid, han utarbetade den. Han var redan 27 år gammal och endast student. Han önskade stanna kvar i Uppsala och där förtjäna sitt uppehälle antingen som lärare eller som praktiserande läkare; men han kunde ej få sin önskan uppfylld med mindre än att han aflade vederbörlig examen. Medicine doktorsgrad kunde väl vinnas i Sverige, men det var en inrotad åsikt, att endast en sådan doktorsgrad, som förvärfvats i utlandet, ägde värde. Linné behöfde sålunda företaga en ut-

* Uti inledningen till Linnés stambok. Med stambok menades ett album, i hvilket vänner och fränder skrefvo in verser, hälsningar och dylikt till ägarens heder. Linnés stambok förvaras i Nationalmuseum.

** Till ledning vid undervisningen använde han en bok med titeln: »Diæta naturalis».

landsk resa för att i utlandet förvärfva doktorsdiplom. Komme han till utlandet, kunde han visa sina utarbetade vetenskapliga afhandlingar för framstående lärde och medelst deras förord få förläggare. Hvar skulle han få penningar till en sådan resa? Åtskilliga försök gjordes att skaffa penningar, men de misslyckades.

Dartill kom, att Linné och Nils Rosén, en framstående ung man, som med hänsyn till begåfning kunde täfla med den förre, råkat i spändt förhållande till hvarandra. En ordväxling ägde rum, hvarvid hårda ord fälldes. Linné misstänkte, att han i Rosén fått en ovän, som ville lägga hinder i vägen för hans framtid.

Våren 1734 fick Linné bref från landshöfding Nils Reuterholm i Stora Kopparbergs län, med inbjudan att under sommaren företaga en forskningsfärd genom Dalarne. Linné mottog anbudet, gjorde sig hastigt i ordning och skyndade till Falun, där han icke allenast njöt gästfrihet i landshöfdingens hus utan ock erhöll en tillräcklig reskassa.

När det blef bekant, att Linné skulle resa till Dalarne, anmälde sig åtta studenter att på egen bekostnad följa med honom. Han medgaf det. Han gaf hvar och en af sällskapet en viss uppgift och föreskref vissa regler, som skulle efterlefvas. Under resan vakade han noga öfver att de iakttogos. Själf var han præses. Han skulle planlägga det hela och tillse, att hvar och en fullgjorde sina plikter. En skulle vara geograf. Såsom sådan skulle han beskrifva alla byar, berg, sjöar, floder, vägar o. s. v. Därjämte skulle han vara pastor; hans skyldighet som sådan var att dagligen hålla morgon- och aftonbön samt predika om söndagarna. En skulle vara fysiker. Han skulle göra iakttagelser beträffande surbrunnar, källor, fjällsnön, bergens höjd, väderlek, markens bördighet m. m. Tillika skulle han tjänstgöra som sekreterare. En skulle i egenskap af mineralog samla och

beskrifva stenar, malmer, jordarter, petrifikat m. m. För öfrigt var han stallmästare. Honom ålåg att sadla hästarna och sörja för deras skötsel. En var botanist. Hans uppgift var att undersöka och anteckna träd, buskar, gräs, örter, svampar m. m. Som kvartermästare skulle han ombestyra nattkvarter och nödig förplägning. En skulle vara zoolog och i denna egenskap iakttaga högre och lägre djur. Biträdd af en medföljande god skytt, borde han dessutom genom jakt samt, om så behöfdes, genom fiske skaffa bidrag till det gemensamma hushållet. Han kallades jägmästare. En skulle iakttaga och beskrifva allmogens seder och bruk, klädedräkt, bostäder, matlagning, huskurer, bröllop och begrafningar m. m. Han kallades domesticus. Dessutom skulle han som adjutant åt præses meddela kamraterna dennes befallningar, sammankalla dem samt tillhålla hvar och en att i rätt tid gå till hvila och stiga upp. En skulle vara ekonom. Han skulle iakttaga sådant, som rörde åkerbruk, boskapsskötsel, handel m. m. Därjämte skulle han vara sällskapets räntmästare. Som sådan tillkom honom att betala sällskapets utgifter och öfver dem föra räkenskaper.

Om aftnarna skulle resenärerna samlas och i bestämd ordning omtala sina rön under dagens lopp. Därefter skulle præses för sekreteraren diktera det, som skulle intagas i dagboken.

Den 3 juli reste Linné och hans sällskap från Falun och kommo åter dit den 17 augusti. Färden, som i allmänhet aflopp gynnsamt, utsträcktes till Rörås i Norge, där koppargrufvan besågs.

Under färden träffade man på endast en till fanerogamerna (växter med blommor och med tydliga fröredningsdelar: ståndare och pistiller) hörande växt, som förut ej var känd som svensk.* Men man erhöll en noggrannare kännedom om Dalarnes växtvärld än tillförene och kom därigenom i tillfälle att rätta de felaktiga uppgifter därom, som förut meddelats.

* Utricularia minor.

Äfven rörande de i Dalarne förekommande djuren gjorde man viktiga rön, så att man fick tillförlitligare kännedom om deras lif m. m., än man förut ägt. Men med undantag af några insekter och en fågelart* träffade man ej på några förut i Sverige okända djur. Af de iakttagelser beträffande djurvärlden, de resande antecknade, anföra vi följande. I Särna befanns bäfvern vara ymnig »med gället så stort, att det här säljes för tre plåtar».

Af stenarter samlades en stor mängd och talrika och noggranna iakttagelser gjordes rörande allmogens i Dalarne lefnadssätt, klädedräkt, byggnader, hushållning, matlagning, jordbruk, jakt, fiske, sjukdomar, läkemedel, bröllopsseder, nöjen m. m.**

Efter återkomsten till Falun uppehöll sig Linné därstädes troligen, till in i november. Han sysselsatte sig under tiden med skrifvande af sin reseberättelse, utarbetandeaf en beskrifning öfver Sveriges stenarter (Pluto Svecicus), och af en redogörelse för Sveriges hälsokällor (surbrunnar). Dessutom studerade han de böcker i landshöfdingens utvalda boksamling, som förekommo honom mest lockande, undervisade

---

* Picus tridactylus.

** Ur den under resan förda dagboken må följande iakttagelser meddelas: »Mest öfver hela Dalarne, helst hos bergsmän, vankas ganska öfverflodigt välkommor, när någon främmande kommit första gången. Samma består af två à tre stop, iskänkta uti ett buffelhorn, kokosnöt, pokal eller kanna, som måste utan invändning (inexcusabelt) utdrickas, fast magen skulle sprängas, hufvudet spricka och hälsan, allt lifvets nöje, taga farväl (valedicera).

Rörande lefnadsvanorna i bergslagen har Linné lämnat följande skildring (i Diæta naturalis). »Bergsmannen, som är rik, i Falun stiger upp kl. sex à åtta. Frukost: smör, ost, kött, en sup brännvin eller ett stop öl. Går till grufvan på lottning, sedan i hyttan, där rökar en pipa; (sedan) går han (och) tager sig en sup. Middag: fast mat, kött, fläsk, sill eller torsk, hvad mera. Går uti hyttan, rökar sin pipa. Får eller gör visiter kl. fyra, dricker in på natten tre à fyra stop på person (pro persona). Har god aptit, blir tjock, fast, röd, fet; ändtligen dör af hydrope (vattusot).

Från Alfdalen omtalas, att bönderna därstädes ännu brukade runstafvar, och att de skrefvo sina namn (bomärken) med danska bokstäfver.

dennes söner i naturalhistoria samt ägnade sig åt läkarkonstens utöfning. Under allt detta deltog han äfven i sällskapslifvet. Han blef gästvänligt mottagen i stadens förnämsta familjer. Det var naturligt, att Linné under sådana förhållanden skulle finna sig väl i Falun.

Emellertid blef det allt mer klart för Linné, att han för sin framtida bärgning borde resa utrikes för att vid någon akademi »vinna doktorsgraden». Då han såväl genom enskild undervisning som praktik kunnat förtjäna en summa penningar, och då en herr Cl. Sohlberg, som var anställd vid Falu grufva, lofvade honom en årlig lön af 300 daler kmt, om han ville till utlandet medtaga och handleda en ung Sohlberg, beslöt Linné att företaga resan. Först måste han dock aflägga teologisk examen i Uppsala, enär ingen svensk student fick lämna fäderneslandet, om han ej hade intyg om att en sådan examen blifvit aflagd.

I november reste därför Linné till Uppsala och redan den 24 i samma månad bestod han lyckligt det ifrågavarande profvet. Efter ett kort besök i Stockholm, där han skaffade sig Kungl. Majt:s respass till utlandet, och sedan han tagit afsked af sina vänner i Uppsala, begaf han sig till Falun, dit han ankom dagen före julaftonen 1734 och blef mottagen som gäst i Sohlbergska huset. Här stannade han till i slutet af februari.

Under denna tid dels utarbetade han åtskilliga afhandlingar, dels omarbetade han några af sina förut utgifna skrifter. Dessa sina alster ville han föra med sig till utlandet. Äfven nu tjänstgjorde han som läkare.

I julkalasen deltog Linné med gamman. Därunder sammanträffade han ofta med den adertonåriga Sara Lisabet Moræa, dotter till stadsläkaren i Falun, Johan Moræus. Linné fattade tycke för flickan, och hon besvarade hans böjelse. Men hur skulle han, den fattige studenten, våga begära hennes hand af den myndige och jämförelsevis förmögne fadern? Linné beslöt sig dock för att våga försöket. Han begärde af föräldrarne Sara

Lisabets hand. Sju dagar måste han vänta på svaret. Då det slutligen kom, gjorde det honom mycket lycklig. Hans begäran blef bifallen, men bröllopet skulle ej få äga rum, förrän tre år förflutit, sedan han afrest till utlandet.

Omkring en månad tillbragte Linné som lycklig fästman ytterligare i Falun. Därefter kom afsked med tårar och löften om trohet.

FEMTE KAPITLET.

Utrikesresa.

Den 20 februari 1735 lämnade Linné och hans reskamrat Sohlberg Falun. Linnés reskassa uppgick till endast 260 daler kmt., men han var vid godt mod. Under hela den tid, han legat vid akademien, hade Gud så underligen hjälpt honom. Skulle icke då Gud fortfarande hjälpa?

Resan gick ej fort; här och där gjorde de resande uppehåll för att få tillfälle att studera grufvor och bruk. Den 19 mars ankommo de till Linnés föräldrahem i Stenbrohult. Här dröjde de till den 15 april. Hemmet var sig mycket olikt. Modern var död och mycket saknad; fadern var nedstämd till lynnet och orolig för framtiden. Dessutom var han bekymrad öfver att ej kunna lämna sonen några respenningar. Han fruktade, att denne ej skulle kunna taga sig fram i främmande land med den lilla reskassa, han hade.

Den 7 april ankommo de resande till Hälsingborg och gingo den 19 i samma månad därifrån öfver till Helsingör.* Fyra dagar därefter stego de ombord på »Den resande Tobias», som skulle afgå till Lybeck. Den 26 april ankrade fartyget vid

* Där togo de in på härberget »Stralsundska vapnet» Här kostade måltiden 12 styfver och drickat 6, kvarteret 1 rdr. veckan

Travemünde. Härifrån fortsatte de resande färden i vagn till Lybeck. Här var», skref Linné, »den härligaste sommar; landet var som ett paradis (och) bestod af släta fält med härliga åkrar» — — — i dälderna utbredde sig ek- och bokskogar; ljungbackarna prålade af örttörnet* med dess gula, vackra blommor. Beträffande själfva Lybeck syntes det Linné anmärkningsvärdt, att vid gatorna stodo på pålar fyrkantiga lyktor, som lyste hela natten.

Den 28 satte sig de resande i en af sex hästar dragen postdiligens, som skulle afgå till Hamburg. Under vägen råkade kusken köra vagnen alltför nära en åker. Häröfver blef en bonde så förbittrad, att han ville slå kusken och taga från honom en af hästarna. Då grälet varat en stund, sade Linné till bonden, att han skulle söka kusken med lag och ej fördröja posten. Bonden vände sig då mot Linné »med yxan och rödt ansikte». »Jag hade kommit ihop med honom, om ej mitt sällskap hindrat mig.»

I Hamburg stannade de resande till den 16 maj. De befunno sig väl här. Staden var väl befäst; husen härliga och sköna; folket vackert, angenämt och lifligt. — — Men staden hade ock sina skuggsidor. Där rådde en obehaglig stank till följd af försummad renhållning; osedligheten »fick öppet och obehindradt frodas i de liderlighetens nästen, som funnos på den smala sträckan mellan Hamburg och Altona».

Linné fick här tillfälle att träffa samman med åtskilliga naturforskare, som mottogo honom med mycken vänlighet och gästfrihet. De visade honom sina samlingar, lånade honom böcker och förde honom till bibliotek, muséer och trädgårdar inom och utom staden. Synnerligen vänligt mottogs han af professor Johann Peter Kohl, som utgaf en lärd tidskrift.** I denna hade han redan förut gjort Linnés namn kändt för utlandets lärda värld. Nu, sedan han tagit kännedom om de afhandlingar och

* Ulex.

** Hamburgische Berichte.

samlingar, Linné förde med sig, insatte han i tidskriften en ny uppsats om Linné. Sedan han däri redogjort för några af de afhandlingar, den svenske naturforskaren förde med sig, för att få dem tryckta i utlandet, samt omnämnt de samlingar,* han jämväl hade med sig från sitt hemland, fäster han uppmärksamhet på att den kunnige mannen har liksom behof af att ordna alla spörsmål, hvarmed han sysselsätter sig, efter vissa grunder. Därefter skref han: »Han besitter en alldeles sällspord omdömeskraft i förening med en medfödd iakttagelseförmåga. Hans ifver, uthållighet och flit äro ovanliga. I lust att utforska och upptäcka sådant, som hittills blifvit doldt äfven för de skarpaste ögon, och som för öfrigt är märkvärdigt inom naturens trenne riken, har han få sina likar. Dessutom är han oförtruten i att läsa samt att därunder göra anmärkningar och anteckningar.» — — — Därjämte har han »en stor sinnelagets förträfflighet», samt »en hos få lärde förekommande blygsamhet, till hvilken sällat sig en naturlig uppriktighet, sanningskärlek, ohycklad fromhet, synnerlig tjänstvillighet och en från afundsjuka, missundsamhet och förtal alldeles fri kärlek till medmänniskor».

Sedan Linné vistats en tid i Hamburg, inträffade en händelse, som föranledde, att han reste därifrån förr, än han annars sannolikt hade gjort. Ett synnerligen märkvärdigt naturföremål fanns nämligen vid denna tid i nämnda stad. Det var en sjuhöfdad orm (hydra). Det sades, att denne haft sin plats på ett altare i en af Prags kyrkor. Därifrån hade odjuret blifvit bortfördt af Konigsmark och slutligen hamnat i Hamburg. Nu var det i dess borgmästares ägo. Denne stod i underhandling om att sälja det. Genom professor Kohls bemedling fick Linné löfte att se hydran. Länge hade han ej beskådat den,

* En lappdräkt med tillhörande trolltrumma och en samling af omkring ett tusen insekter från Lappland och Dalarne m. m. väckte mycken uppmärksamhet.

förrän han fann, att de sju hufvudena med deras gap tillhörde vesslor, och att kroppen var öfverdragen med ihopklistradt ormskinn. Linné omtalade öppet hvad han iakttagit. Hans vänner, som fruktade, att han skulle få lida något men af borgmästarens onåd, rådde honom att så snart som möjligt lämna Hamburg.

Linné och hans följeslagare följde rådet. Den 16 maj foro de till Altona och följande dag därifrån till Amsterdam, dit de efter en stormig färd ankommo den 2 juni. Här uppehöllo de sig till den 5, då de sjöledes foro till Harderwijk, en liten universitetsstad i Geldern, där flera svenskar förut tagit doktorsgraden.

Första dagen efter ankomsten besåg Linné universitetet, andra dagen inskrefs han i dess matrikel såsom en, den där ville utbilda sig till läkare. Samma dag pröfvades han i hvad till läkarvetenskapen hörde, och sedan han lyckligt bestått profvet, blef han förklarad för medicine kandidat. Därefter lämnade han till universitetets rektor en uppsats om orsakerna till den i Sverige grasserande frossan, hvilken uppsats han utarbetat, innan han reste till utlandet. Rektor gaf tillstånd till dess tryckning. Efter några dagar försvarades den af Linné med »själsnärvaro och synnerlig fyndighet». Samma dag förklarades han för medicine doktor, erhöll en guldring, en sidenhatt och ett diplom. Nu hade han rätt att offentligt försvara afhandlingar rörande läkarvetenskapen och däri undervisa, besöka sjuka samt skrifva recept m. m.

Sedan nu Linné blifvit medicine doktor, hade han gärna vändt åter till fäderneslandet, om han haft erforderliga medel därtill; men, då han var i saknad däraf, nödgades han försöka få arbete utomlands. Därjämte var det honom angeläget att få förläggare till sina skrifter.

Han begaf sig till Leijden i Holland, där Sohlberg skulle studera till läkare. Den 29 juni ankommo de båda svenskarne dit. Linné lät inskrifva sig som studerande vid universitetet.

I Leijden gjorde han bekantskap med senatorn J. F. Gronovius, som var en mycket stor blomstervän. Denne fick under ett besök hos Linné se hans afhandling om grunderna för de talrika naturalstrens ordnande till ett sammanhängande helt (Systema naturæ). Han insåg den stora betydelsen af att denna afhandling blef offentliggjord och erbjöd sig att låta trycka den på sin bekostnad. En annan Linnés vän, den lärde skotten Isaac Lawson, som vid denna tid uppehöll sig i Leijden, förklarade sig beredvillig att dela kostnaderna för företaget. I december 1735 utkom den märkliga afhandlingen i tryck.*

Han inledde Systema naturæ med följande ord: »Jag såg skuggan af det högsta skrida förbi mig, och jag intogs af vördnad och beundran. Jag letade efter dess spår — i sanden. Hvilken kraft! Hvilken vishet! Jag såg djuren vara till endast genom växterna; växterna genom de liflösa partiklarna, och dessa åter bildade jorden. Jag såg solen och stjärnorna utan tal hänga fria i rymden, hållna i handen af varelsernas varelse, det stora mästerstyckets konstnär.»

Linné lyckades också att under vistelsen i Leijden få företräde hos Herman Boerhaave, en af den tidens förnämste läkare, som jämväl hade stort intresse för botanik. Utanför staden ägde han en landtgård, där han anlagt en park (arboretum), i hvilken »funnos allahanda träd, som kunde tåla klimatet». Linné blef inbjuden att bese parken. I denna stod ett träd, som Boerhaave ansåg vara mycket rart, enär det ej vore beskrifvet af någon naturforskare. Linné sade däremot, att han kände väl till trädet, som ofta förekomme i Sverige, och att det för öfrigt vore beskrifvet af en fransk författare. Boerhaave ville ej gå in därpå, men, då man såg efter i den författares arbete, Linné uppgifvit, fann man, att trädet** där var beskrifvet. Den store

* Under Linnés lifstid utkommo 15 upplagor däraf. Den första upplagan var ett litet häfte (16 foliosidor); den sista bestod af trenne band (2,300 sidor i oktav).

** Trädet var vår vanliga oxel.

läkaren föreslog nu Linné, att han skulle resa till Godahoppsudden och Amerika för att samla växter för akademiska trädgården i Leijden, och sade, att han skulle utverka, att Linné skulle få fri resa samt blifva anställd som professor vid återkomsten. Denne betänkte sig men efter någon tid afslog han anbudet, då hans trolofvade ej ville, att han skulle företaga den långvariga färden.

Den 2 augusti reste Linné till Amsterdam. Där fick han anbud af professorn i botanik Johann Burman att hjälpa till med att ordna och beskrifva en mängd växter från Ceylon. Som ersättning därför skulle Linné erhålla fritt uppehälle hos professorn. Han mottog anbudet, helst som han ville blifva i tillfälle att i Holland trycka tvenne af sina arbeten, som han fått färdiga.

En dag gick Linné omkring i den medicinskt-botaniska trädgården i Amsterdam. Då kom en obekant person emot honom och tilltalade honom. Det var direktören för det holländsk-indiska kompaniet Georg Clifford. Denne, som var en af Hollands rikaste män, ägde mellan Leijden och Haarlem en stor landtgård, Hartecamp. Där hade han, som mycket intresserade sig för botanik, anlagt en stor botanisk trädgård. Clifford inbjöd den svenske botanisten att tillsammans med Burman besöka Hartecamp. Boerhaave, en vän till Clifford, hade nämligen skrifvit till denne och sagt, att Linné skulle blifva en lämplig husläkare för honom. Clifford ville därför göra Linnés bekantskap.

Vid åsynen af alla de djur och växter, som funnos i trädgården vid Hartecamp, råkade Linné i hänryckning. Något sådant hade han aldrig sett. Clifford å sin sida förvånades öfver den växtkännedom Linné ägde. Han instämde med Boerhaave, att Linné skulle blifva en förträfflig husläkare. Dessutom kunde han författa en fullt vetenskaplig beskrifning öfver trädgården. Men hur skulle han kunna få Linné anställd hos sig, då denne lofvat Burman att hjälpa honom? Han föreslog då, att

Burman skulle afstå från sina anspråk på Linné mot villkor, att Burman finge från Cliffords boksamling ett dyrbart engelskt arbete, som länge lekt honom i hågen. Burman gick in härpå. Så blef det beslutadt, att Linné skulle öfver vintern stanna på Hartecamp för att under tiden utarbeta en vetenskaplig beskrifning öfver trädgården därstädes. För sitt arbete härmed skulle han erhålla 1,000 floriner samt allting fritt.

Vid denna tid kunde Linné gifva behöflig handräckning åt sin vän från Uppsala, Petrus Artedi. Denne hade rest till utlandet för att taga doktorsgraden, men som hans penningar nu voro i det närmaste slut, kunde han ej uppehålla sig i det främmande landet så länge, som behöfdes, för att han skulle kunna vinna doktorsgraden. Han var därför betänkt att vända åter till fäderneslandet. Då mötte han händelsevis på en af Leijdens gator sin gamle vän Linné. När denne fick höra Artedis nodställda belägenhet, förordade han (Linné) vännen hos apotekaren Albert Seba, som ville hafva ett sakkunnigt biträde vid ordnandet af sina naturaliesamlingar och erbjudit Linné att öfvertaga arbetet härmed. Artedi blef nu anställd hos Seba, men kort därefter omkom han af en olyckshändelse. Linné blef sedan i tillfälle att utgifva en afhandling, som den aflidne vännen skrifvit om fiskarna, och som »åt honom bevarade äran» att hafva grundlagt ett vetenskapligt system rörande denna djurklass.

Två år tillbragte nu Linné på Hartecamp. Han förde här ett mycket angenämt lif. Han hade en präktig bostad, och för öfrigt allt så rikligt och bekvämt att »han lefde som en prins»* Dessutom hade han till sitt förfogande »härliga trädgårdar och orangerier», ett »fullkomligt botaniskt bibliotek» samt rätt att förskrifva alla de örter, som saknades i trädgården, och köpa

* Han hade uppvaktning af kock och betjänter och kunde alltid mottaga dem, som gjorde besök, med all högtidlig välfägnad. Tillika kunde han företaga hvilka utflykter, han behagade, och då åka på Amsterdams gator med två par hästar.»

de böcker, som fattades i boksamlingen. Men all denna bekvämlighet tog ej bort vare sig arbetslusten eller arbetskraften. Outtröttligt arbetade han vid skrifbordet och i trädgården. Herbariet på Hartecamp blef ordnadt och ökadt, och trädgården försattes i »mönstergillt skick». Beskrifningen öfver Cliffords trädgård (hortus cliffortianus) blef utarbetad, och dessutom blefvo andra arbeten, som han påbörjat i Uppsala, färdigskrifna och tryckta. Bland dessa må särskildt nämnas Lapplands flora (Flora Lapponica).

Arbetet på Hartecamp afbröts dels af en långvarigare resa till England, dels af korta besök i Amsterdam och Leijden. Till England lockade honom de storartade muséer, som där funnos, och de namnkunniga naturforskare, med hvilka han där kunde få sammanträffa. När Linné vände åter från England, medförde han från trädgårdar därstädes åtskilliga växter, som förut ej funnits i Cliffords trädgård. Denna blef därigenom så rik på sällsynta växter, att Linné nu kunde påstå, att intet orangeri öfverträffade Cliffords.

Vid sina besök i Amsterdam och Leijden åtnjöt Linné mycken gästfrihet. I den förstnämnda staden bodde han hos Burman, hos hvilken han alltid var välkommen; i den senare åhörde han Boerhaaves föreläsningar och var en kär gäst hos, bland andra, Gronovius.

Emellertid började Linné finna vistandet på Hartecamp enformigt. Då han var där ensam med betjäningen »kände han sig »som en ensam munk, inspärrad med tvenne nunnor». Han synes ej heller hafva varit tilltalad af holländarnes folklynne, och deras seder och bruk behagade honom icke. I någon närmare beröring med landets befolkning kunde han ej komma, då han ej lärde sig dess språk*. Allt lifligare kände han saknad efter fäderneslandet med dess dunkla skogar, blanka sjöar och

* Linné kunde aldrig ordentligt meddela sig på något lefvande främmande språk. Med de lärda samtalade han på latin.

ljusa sommarnätter; längtan efter vännerna i Sverige och framför allt efter den trolofvade i Dalarne drog honom allt starkare hemåt. Då härtill kom, att hans hälsa ej syntes fara väl af klimatet i Holland, beslot han vända åter till fäderneslandet.

Clifford, som ej ville förlora Linné, lofvade honom guld och gröna skogar, om han stannade kvar, men Linné kunde ej förmås därtill. »Hans käresta drog hans sinne till Sverige.»

Efter ett hjärtligt afsked af Clifford begaf sig Linné i oktober 1737 till Leijden. Äfven hans vänner i denna stad sökte förmå honom att blifva holländare, men han kunde ej öfvertalas därtill trots de förmåner, som lofvades honom. Emellertid bestämde han sig för att stanna i Leijden till slutet af februari 1738. Han skulle under tiden hjälpa till med att ordna botaniska trädgården därstädes. I Leijden trifdes Linné synnerligen väl. Han hade lagom arbete, god ekonomisk ställning samt tillfälle till umgänge med litterärt bildade och för naturhistoriska studier intresserade män. Hans affärd kom därför att uppskjutas. Då fick han vid påsktiden ett bref hemifrån, som bestämde honom för att lämna Holland. Det skrefs nämligen, att professor Bovallius i Åbo börjat kasta kärliga blickar på Sara Lisa Moræa, och då Linné ej kommit tillbaka från utlandet inom den af assessor Moræus bestämda tiden, ansåg sig denne ej längre bunden af sitt löfte till honom. Linné ville nu genast anträda hemresan, men han hindrades därifrån af en svår frossa. Clifford erbjöd honom att komma till Hartecamp för att där i lugn få sköta sig. Efter omkring två månaders vistelse där var Linné så stärkt, att han kunde företaga hemfärden. I maj månad 1738 bröt Linné andra gången upp från Hartecamp. Han reste dock icke direkt till Sverige utan ställde resan först till Paris, sedan han tagit hjärtligt afsked af sina holländska vänner. Hans gynnare Boerhaave låg nu på sitt yttersta. Linné fick dock komma in till den gamle och kyssa hans hand. Denne sade: »Jag har left min tid och mina år samt

gjort hvad jag förmått och kunnat. Gud bevare dig, för hvilken allt detta återstår. Det världen af mig äskat har den fått, den äskar ändå långt mer af dig. Farväl, min käre Linnæus!» Kort därefter dog den store Boerhaave.

Så snart Linné kommit till Paris, sökte han upp professorn i botanik, Antoine de Jussieu. Denne mottog mycket gästfritt den svenske naturforskaren, som inbjöds att dagligen vara gäst vid hans bord. Genom den lärde fransmannens bemedling blef Linné bekant med åtskilliga franska naturforskare och satt i tillfälle att genomse den vackra botaniska trädgården, några herbarier samt en stor botanisk boksamling.* Därjämte deltog han i botaniska utflykter. Äfven i Paris fick han tillbud att stanna; men han ville ej byta sitt fädernesland mot något annat land. I juni månad begaf han sig till Rouen, där han gick ombord på ett skepp, som skulle gå till Hälsingborg.

Sedan han landat på fädernejorden, skyndade han till Stenbrohult, där han blef »med hjärtans glädje mottagen», af den gamle fadern, som fägnades med de böcker, sonen utgifvit i Holland. Sedan Linné hvilat sig ett par veckor i fädernehemmet, reste han till Falun för att hälsa på sin käresta, som fyra år väntat på honom. I september månad begaf sig Linné till Stockholm för att på svärfaderns tillrådan där slå sig ned som läkare.

SJETTE KAPITLET.

Vistandet i Stockholm.

Linné var alldeles obekant i hufvudstaden. Det var därför ej underligt, att till en början inga sjuka infunno sig hos honom för att få hjälp. Han, som i utlandet firats som en botanisternas furste, han var i sitt eget land en okänd nybörjare,

* Denna ägdes af D'Isnard.

åt hvilken ingen vågade anförtro sitt lif. Han började tvifla på att han skulle kunna som läkare förtjäna sitt lifsuppehälle. Under dessa bekymmerfulla dagar hade han helt säkert åter lämnat fäderneslandet, om ej hans kärlek till fästmön hade hållit honom kvar därstädes.

Småningom började dock utsikterna blifva ljusare. Han fick på ett »allmänt spiskvarter» se ett par unga män sitta nedslagna. Han gaf sig i samspråk med dem och fick då veta, att de ansågo sig hafva bröstlidande. Han lofvade bota dem. De anförtrodde sig åt honom. Han lyckades, och nu spredo de botade ut, att Linné vore en mycket skicklig bröstläkare. Snart infunno sig åtskilliga patienter, så att Linnés tid blef så upptagen af praktik, att han knappt hade tid att äta »en kort middag». I början af år 1739 hade han, enligt egen uppgift, fyrtio till sextio patienter om dagen. Bland de sjuka, som vände sig till den nye läkaren, var äfven en riksrådinna. Hon plågades af en envis och retsam hosta. Mot det onda ordinerade Linné dragantpiller. Sådana skulle hon alltid hafva med sig för att kunna taga in däraf, när hostan ansatte henne. En tid därefter var den förnäma damen kallad att deltaga i ett spelparti tillsammans med drottning Ulrika Eleonora. Under spelet började damen hosta och tog då upp den dosa, hvari hon hade sina piller. Drottningen, hvars nyfikenhet blifvit väckt, frågade, hvad riksrådinnan hade för sig. Denna omtalade då, att en ung men mycket skicklig läkare hade ordinerat pillerna för hosta. Drottningen, som led af samma onda, kallade Linné till sig. Han föreskref ett läkemedel, som hade åsyftad verkan. Drottningen blef snart fri från sin hosta. Den lyckade kuren bidrog att göra Linné känd bland de förnämare, som började mycket anlita honom.

Bland dem, med hvilka Linné vid denna tid kom i beröring, var äfven grefve Karl Gustaf Tessin, landtmarskalk vid nu pågående riksdag. Denne mångsidige, men något ytlige man

var lifligt intresserad för vetenskap och konst och följde med deltagande dem, som ägnade sig däråt. Mycket tilltalades han af Linnés älskvärda väsen och fann mycken förnöjelse i att höra hans beskrifningar från »naturens underbara riken».

Sedan Tessin fått höra, hvilket stort anseende Linné hade bland utlandets lärda, syntes det honom billigt, att äfven Sverige på något sätt visade sin erkänsla mot den namnkunnige vetenskapsmannen. Tessin utverkade därför på riksdagen, att Linné årligen fick ett belopp af 600 dlr smt, mot villkor att han under sommaren hölle några föreläsningar i botanik och under vintern några i mineralogi.*

För att få tillfälle att samtala med Linné om vetenskapliga frågor och därigenom skaffa sig någon vederkvickelse mellan de tröttande politiska striderna bjöd Tessin honom att äta och bo hos sig. Linné mottog med tacksamhet den välvilliga inbjudan och var sedan så länge han var ungkarl gäst hos grefve Tessin.

Men Tessin sträckte sin välvilja mot Linné än längre. Våren 1739 blef denne utnämnd till amiralitetsläkare med årlig lön af 2,700 dlr smt. Äfven denna plats erhöll han på förord af grefve Tessin.

I Stockholm bodde vid denna tid kapten Mårten Triewald. Han var mycket intresserad för naturvetenskapen och har förvärfvat sig ett namn bland dess idkare därigenom, att han införde i vårt land metoden att genom anställda försök vinna kännedom om naturkropparnas yttre egenskaper (experimentella fysiken). Med kapten Triewald sammanfördes Linné, som ansåg det som en stor förmån att blifva bekant med den företagsamme mannen.

Kapten Triewald umgicks med planen att i hufvudstaden inrätta en vetenskapsakademi. Syftet med denna skulle vara

* Åren 1739 och 1740 höll Linné sådana föreläsningar under stort tillopp af åhörare.

att främja de matematiska och naturvetenskapliga lärdomsgrenarna samt deras tillämpning på jordbruk och industri. Triewald rådgjorde i detta ämne med den för sitt intresse för vetenskap samt fosterländsk vitterhet och konst kände baron Anders Johan von Höpken och doktor Carl von Linné.

Frukten af öfverläggningarna blef, att en vetenskapsakademi inrättades i Stockholm år 1739. Stiftarne af denna voro Mårten Triewald, baronerna Anders Johan von Höpken och Sten Carl Bjelke, Carl von Linné och Jonas Alströmer. Genom lottkastning afgjordes, att Linné skulle blifva dess förste preses.

Linné hade nu vunnit en sådan ställning i Stockholm, att han ansåg, att det ej vore lättsinnigt om han nu där redde sig ett eget bo. Han skref till sin blifvande svärfar därom, och så försiktig denne än var, hade han nu intet att invända däremot. Linné reste därför i juni 1739 till Dalarne och på svärföräldrarnes gård Sveden, som låg i närheten af Falun, firade han sitt bröllop den 27 i nämnda månad. Omkring fyra veckor därefter begåfvo de nygifta sig till hufvudstaden. Hur ljufligt förekom det ej Linné att i det egna hemmet få hämta hvila och vederkvickelse under det ansträngande arbete, som förelåg honom.

Hans anseende som läkare var så befäst, att ett stort antal patienter infunno sig hos honom. Vården om dessa kräfde mycken tid. Äfven som amiralitetsläkare hade han mycket att beställa. Hvarje dag hade han att med hjälp af en fältskär och en underkirurg sköta 100 à 200 sjuka, som voro inrymda i flottans sjukhus på Skeppsholmen. Härvid gjorde han undersökningar om huru de enklare läkemedlen verkade samt anlade en botanisk trädgård, sannolikt för »odlande af medicinalväxter».*

Mycken tid kräfde ock de föreläsningar som han var pliktig att hålla för det anslag af allmänna medel, som riksdagen

* Han skaffade sig ock tillstånd att verkställa liköppningar

beviljat honom. Själf säger han om dessa föreläsningar, att de åhördes af ett större antal intresserade, än han kunnat förmoda, och att han lyckats göra dem mer tilltalande, än han vågat hoppas.

Som preses i den nyinrättade vetenskapsakademien måste han offra mycken omtanke och mycken tid för att arbetet däri måtte från början komma in på riktiga vägar. Akademiens grundregler, som på förhand voro uppsatta af Höpken, blefvo med några förändringar och tillägg antagna; nya ledamöter blefvo inkallade;* inkomster skulle anskaffas, på det man måtte få medel till bestridande af nödvändiga utgifter, och särskildt till tryckning af akademiens handlingar. Till en början fick man de erforderliga medlen genom bidrag af ledamöterna. Dessutom erhöllos af såväl dessa som utomstående gåfvor af åtskilliga slag, såsom möbler, böcker, kinesiska guldfiskar m. m. Härigenom lades grunden till både vetenskapsakademiens boksamling och det s. k. riksmuseum.

Synnerligen viktigt ansåg Linné det vara, att man erhölle goda bidrag till akademiens handlingar.** Han uppmanade därför medlemmarna att inkomma med »rön». Själf inlämnade han till införande i handlingarnas första del en uppsats, som han kallade: »Rön om växters plantering, grundadt på naturen», och då han nedlade presidiet, höll han ett föredrag om »Märkvärdigheter uti insekterna».

Äfven sedan Linné nedlagt presidiet, fortfor han att med intresse och kraft arbeta för akademiens förkofran.

Till allt detta arbete kom äfven författarverksamhet, i det han dels utgaf nya upplagor af förut utkomna arbeten, dels författade nya afhandlingar.

---

* Linné genomdref, att, om en medlem ej på två år gjort någon observation, skulle han uteslutas.

** Härvid förfor man med mycken försiktighet, på det man måtte erhålla fullt lämpliga.

Men oaktadt all framgång kände sig Linné ej tillfredsställd med sin verksamhet. Han längtade tillbaka till sysselsättningen med sina blommor och han kände sig mer dragen till universitetslärarens än till läkarens kall, helst den framgång, han haft med sina föreläsningar, tycktes angifva, att hans anlag lågo just åt lärarens verksamhet. Hans tankar kretsade allt oftare och allt bestämdare omkring professor Rudbecks i Uppsala lärarbefattning. Den skulle han vilja öfvertaga. Finge han ej den, skulle han mottaga en professur i Göttingen, som man erbjudit honom, »om han blott finge taga sin lilla hustru med sig». Helst önskade han dock blifva professor i Uppsala.

SJUNDE KAPITLET.

Linnés utnämning till professor i Uppsala.

Dåligt var det i Uppsala beställdt med undervisningen i läkarvetenskapen på den tid, då Linné ankom dit för att därstädes utbildas till läkare. Och, när han, efter sitt långvariga vistande i utlandet, kom tillbaka till Sverige, voro förhållandena vid landets förnämsta universitet i nämnda hänseende ej bättre; Rudbeck och Roberg innehade fortfarande lärarbefattningar, som voro anordnade för blifvande läkares undervisning. Den förre, professor i botanik, zoologi, anatomi och farmakologi, var ständigt tjänstledig för att kunna ägna sin odelade kraft åt språkstudier; den senare, professor i teoretisk och praktisk medicin, kirurgi, fysiologi och kemi, var gammal och svag och föreläste sällan offentligt och numera aldrig enskildt. Vikarie för professor Rudbeck var adjunkten doktor Nils Rosén. Denne var en framstående lärare och en skicklig

läkare. Ehuru han tjänstgjorde i stället för professor Rudbeck, föreläste han dock vanligen professor Robergs ämnen, enär han ansåg, att de blifvande läkarne däraf hade största nyttan för sin kommande verksamhet.

På begäran af universitetets kansler hade regeringen föreslagit riksdagen, att, när någon professor vid universitetet för ålders eller annan orsaks skull ej kunde tillfredsställande handhafva undervisningen, han måtte taga afsked, och, att han, om han tjänstgjort länge och väl, måtte under sin återstående lifstid få behålla professorslönen. Ständerna hade härtill gifvit sitt bifall. Universitetets kansler, Carl Gyllenborg, sände till vederbörande myndighet i Uppsala (consistorium academicum) det kungliga bref, som innehöll riksdagens beslut i frågan. I samband därmed befallde kansleren, att ledamöterna i konsistorium skulle »på ed och samvete» gifva till känna, om det nu funnes i Uppsala någon professor, som på de i kungl. brefvet angifna skäl borde taga afsked.

Ingen af professorerna ville medgifva, att han vore i den ställning, att han borde taga afsked. Konsistoriet förklarade, att, ehuru Rudbeck och Roberg hade ovanlig hälsa och goda krafter, det dock vore svårt att säga, att de såsom till hög ålder komna vore i stånd att till alla delar tillfredsställande handhafva sina lärarbefattningar. Emellertid lyckades det ej att på detta sätt förmå de gamla lärarne att taga afsked.

Följande året, den 23 mars 1740, dog, efter en kort sjukdom professor Rudbeck. Hans professur blef sålunda ledig. Den söktes af adjunkten Rosén, doktor Carl Linnæus och adjunkten Johan Wallerius. Konsistoriet uppsatte de tre sökandena på förslag i nu nämnd ordning.

Linné skref då till grefve K. G. Tessin, som vid denna tid vistades i Paris, och bad om hans förord till den sökta platsen. Denne vände sig till universitetskanslern, som säges hafva umgåtts med planen att Rosén skulle blifva utnämnd efter Rud-

beck, Linné efter Roberg, samt att därefter Rosén och Linné skulle byta tjänster. Sedan afgaf dock kansleren ett utlåtande, hvari han, efter att hafva berömmande uttalat sig om både Rosén och Linné, yttrade, att hvilken af dem Kungl. Maj:t behagade utnämna, skall den förestå ämbetet till akademiens heder och nytta. Kungl. Maj:t utnämnde adjunkten Rosén till professor i botanik och anatomi m. m. den 10 juli 1740.

Emellertid hade kanslern bedrifvit saken så, att professor Roberg fann sig föranlåten inlämna ansökan om afsked, som Kungl. Maj:t beviljade honom den 8 maj. Till den efter honom lediga professuren anmälde sig Linné som sökande. Kort därefter afsände kanslern till konsistoriet en skrifvelse, hvari han uttalade den förhoppningen, att Linné måtte blifva ihågkommen vid platsens besättande. Men flertalet af konsistoriets medlemmar önskade, att Linné måtte aflägga något prof, innan man skrede till tjänstens tillsättande. Härigenom ville man, fastän man ej uttryckligen sade det, förvissa sig om Linnés förmåga att tala latin. Kanslern ansåg det äskade profvet onödigt och yrkade på att tjänsten skulle tillsättas utan sådant prof. Konsistorium vidhöll emellertid sin åsikt. En följd häraf var, att adjunkten Johan Wallerius och doktor Abraham Bäck anmälde sig som sökande till den ifrågavarande tjänsten.

Kanslern anmälde till Kungl. Maj:t de åtgärder, konsistoriet i detta ärende vidtagit. Med anledning däraf förklarade Kungl. Maj:t, att Linné skulle befrias från prof för tjänsten men att hans medsökande däremot skulle aflägga sådant.

Wallerius fann för godt att utarbeta en afhandling, som skulle innehålla en mängd anmärkningar mot uttalanden i några af Linnés skrifter. Emellertid hade utkommit en liten skrift — utan författarnamn — med afsikten, såsom det synes, att afväpna Linnés motståndare, hemliga och uppenbara. Den innehåller korta uppgifter om hans lif, förteckning på hans ut-

gifna arbeten,* namnen på de naturforskare, som antagit hans nya system, samt slutligen de lofordande omdömen, som kommit honom och hans arbeten till del. Vi vilja här anföra tvenne sådana omdömen, uttalade af fullt omdömesgilla personer. Boerhaave skrifver: »Edra botaniska skrifter skola trotsa förgängligheten och alla självkloka. Århundraden skola berömma dem; alla sakkunniga skola därifrån taga förebilder; alla skola däraf hafva gagn.» Sauvage yttrar: »Aldrig förr har en människa så snabbt utarbetat så många och så utmärkta arbeten. I naturalhistorien är Ni en verklig Karl XII, blott med den skillnad, att Ni för alla tider lagt den botaniska världen under edert välde.»

Skriften, som utgetts till Linnés försvar, väckte stort uppseende. Professorer och studenter delade sig i två partier: för eller mot Linné. Man väntade med spänning, hur Wallerii prof skulle utfalla. —

Den 27 februari 1741 trädde denne upp i katedern för att försvara sin afhandling. Så många åhörare, som lärosalen kunde rymma, hade samlats. Några af de anmärkningar, Wallerius framställt mot Linnés uttalanden, skola hafva varit grundade; men i allmänhet gällde de gjorda anmärkningarna mindre viktiga saker. Mestadels var dock det, som Wallerius klandrat hos Linné, riktigt. Tonen i hela Wallerii afhandling var hätsk och gaf intryck af att den var skrifven med afsikt att smäda och nedsätta den angripne. Till en början gick disputationen sin gilla gång. Endast några tecken till otålighet öfver att de, som hade konsistoriets uppdrag att uppträda mot författaren till afhandlingen, höllo på så länge, förspordes. Snart blef dock stämningen en annan. Tvenne anmälde sig som frivilliga (extra) opponenter.** Den förste af dessa, teologie professor Bero-

---

* De voro nu till antalet 21.

** Opponent kallas den, som vid en disputation framställer anmärkningar mot de uppställda satserna.

nius, tadlade med skärpa afhandlingens författare därför att han uppträdt mot Linné på så inhumant sätt; därefter vände sig opponenten till studenterna och bad dem att ej låta förleda sig till att hysa några ofördelaktiga tankar om Linné, som vore en heder för sitt fädernesland. Med några hjärtliga ord omtalade han därpå, hur sträfsam Linnés ungdom hade varit, samt erinrade om den hedrande vandel, han städse fört. Ungdomen lyssnade till hans ord stående och med blottade hufvuden. Den andre extra opponenten var magister Karl Klingenberg. Äfven han förebrådde författaren i skarpa ord för det otillständiga skrifsättet i afhandlingen. Det blef en häftig ordväxling mellan författaren, opponenten och professor Rosén, som hade konsistoriets uppdrag att leda disputationen (vara decanus). Wallerius skrek, stampade och tillät sig »oskickliga åtbörder». Studenterna stego upp på bänkarna, hoppade, stampade och skreko samt sleto sönder afhandlingen och trampade på bitarna. Förgäfves sökte professor Rosén stilla det förfärliga oväsendet.

Vederbörande sökte sedan så mycket som möjligt förringa den skandalösa tilldragelsen. Men det var ej möjligt att tysta ned den. Ryktet om den spred sig till hufvudstaden och universitetskansleren infordrade förklaring öfver den bullersamma disputationen samt påminde konsistoriet om dess skyldighet att till honom med det första insända förslag till den lediga medicinska professuren. Konsistoriet föredrog då ärendet, och på förslaget uppfördes: 1) doktor Carl Linnæus, 2) professor Herman Spöring i Åbo* och 3) adjunkten J. Wallerius. Kansleren förordade Linné, som ock utnämndes till professor den 5 maj 1741.**

* Denne hade ej sökt platsen.

** Till en början hade Linné ej någon lön som professor, emedan Roberg fått afsked med bibehållande af sin lön. Linné uppbar sålunda af allmänna medel endast de 600 dlr smt., riksdagen anslagit åt honom. År 1742 dog Roberg, och följande år fick Linné lön som professor.

ÅTTONDE KAPITLET.

Resa till Öland och Gottland.

Riksdagen 1741 väckte förslag om att doktor Carl Linnæus måtte blifva anmodad att första sommardag resa till Öland, Gottland och andra orter i riket för att efterse, hurudana ört- eller gräsarter där kunde vara, som antingen uti apoteken voro nyttiga eller till färgerier tjänliga. Sedan förslaget blifvit vederbörligen behandladt, fattade riksens ständer beslutet, att doktor Carl Linnæus må nu i vår anställa sin resa till Gottland, Öland och andra orter att göra sig underrättad om färgegräs samt andra tjänliga örter och växter. Reseinstruktion skulle uppsättas af manufakturkontoret. Sedan denna blifvit färdig, började Linné vidtaga förberedelser för färden.

Åtskilliga unga män anmälde sig att på egen bekostnad följa med på färden. Af dessa utvalde Linné sex, och hvar och en af dem fick på förhand bestämdt, hvilka åligganden skulle tillkomma honom under färden. Förhållningsregler uppsattes och underskrefvos af dem, som skulle deltaga i resan, med löfte på heder och ära att oryggligen hålla dem.

Den 15 maj 1741* började färden med Kalmar som mål. De resande färdades till häst. »Våren, som ej bör mätas efter

---

* Gamla stilen. Julianska kalendern eller gamla stilen indelar året i tolf månader med omväxlande 30 och 31 dagar utom i februari, hvilken i allmänhet har 28 dagar, d. v. s. året kommer i regel att bestå af 365 dagar. Då emellertid det astronomiska årets längd enligt julianska kalendern var bestämd till 365,25 dagar, blef det nödvändigt att hvart fjärde år tillägga ytterligare en dag, skottdagen, hvilken i namnlängden insköts den 24 febr. Julianska kalendern infördes af Julius Cæsar år 45 f. Kr.

Gregorianska kalendern eller nya stilen skiljer sig från den julianska hufvudsakligen därigenom, att den noggrannare bestämmer årets längd. Denna är 365,2422 dagar. Skottårens antal måste därför något inskränkas. Detta sker därigenom, att år med jämna hundratal räknas som skottår, blott då

kalender utan efter klimatet och värmen, var så vida kommen, att lönnen utslagit sina blommor men ej blad; att björken nyligen spruckit ut och blommade som bäst; alens stipler voro nyligen utbrustna, och granen hade på sina yttersta kvistar små röda smultronlika knoppar, som voro dess hanblomster men ännu ej mjöliga; lind, ek och asp stodo ännu sofvande i sin vinterdvala. — — — Ibland fåglarna hade göken nyss begynt gucka och ladusvalan såg man i dag den första.»

Första dagen hunno de resande ej längre än till Svalbro gästgifvargård, där de »måste vänta och frysa hela natten i brist af hästar, säng och nattläger».

Nyköping, där de tillbragte största delen af den 17 maj, beskrifves som »en täck stad med snygga hus, breda gator, upphöjd plan, frisk luft och åtskilliga stenhus.» Här besågos ruinerna efter slottet med Eriks och Waldemars »fästekamrar» samt framför allt de många där befintliga industriella anläggningarna: kvarnar, som lämnade det berömda nyköpingsmjölet — det bästa i riket —, mässingsbruk, stärkelsefabrik och pappersbruk.

Den 18 kommo de resande till Norrköping. Där uppehöllo de sig en dag och besågo sockerbruket, mässingsbruket och klädesmanufakturen. Man gladde sig däröfver, att svenska män fingo gå i svenska kläder, men man grämde sig öfver att här använda färgväxter m. m. införskrifvits från utlandet, fastän de kunnat erhållas i Sverige. Vidare besöktes tobaksspinneriet jämte flera universella anläggningar. Staden var stor, husen vackra, gatorna breda; där voro tre kyrkor, fyra torg, många trädgårdar och två borgmästare. Vid Ädelfors uppehöllo sig Linné och hans följeslagare en hel dag för att

deras årtal med afskiljande af de två nollorna äro delbara med 4. Således voro t. ex. 1700, 1800, 1900 icke skottår. Denna kalender infördes af påfven Gregorius XIII år 1582; småningom har den antagits i de flesta civiliserade länder, i Sverige 1753.

bese kopparbruket och guldgrufvan. Om det förra yttrade sig Linné med en viss tvekan; den senare trodde han kunna gifva stort utbyte. Tidigt på morgonen den 28 maj ankommo resenärerna till Kalmar. Sedan de där uppehållit sig fyra dagar under väntan på lugnt väder, gingo de på en färja öfver till Öland. När de stego i land vid Färjestaden, funno de, att landet var helt olika »Sveriges provinser». Först ställde de färden till Borgholm och sedan längs västra kusten till öns sydligaste udde; därifrån togo de vägen längs östra kusten till Gaxa, öfverfartsorten till Gottland. Under de trenne veckor, de uppehöllo sig på ön, gjorde de omfattande iakttagelser rörande såväl landets beskaffenhet som folkets seder och bruk. Af de gjorda iakttagelserna, som de noggrant antecknade, meddela vi följande. De funno skillnaden mellan Alfvaren,* som »ligger liksom öde eller en steril allmänning för fänaden», och den bördiga kuststräckan mycket stor. — Trakten vid Resmo förekom dem synnerligen tilltalande: »Vägen låg genom de skönaste lundar, man någonsin sett, som i skönhet vida öfvergingo alla orter i Sverige och täflade med alla i Europa; här och där såg man de härligaste ängar och åkerfält. En, som blifvit trött vid denna världens ostadiga sinnelag och söker draga sig undan dess fåfänga till ett stilla, obemärkt ställe (i ett stilla obscuro), kan aldrig finna angenämare tillflykt (reträtt). — — — Ett egendomligt utseende fick landskapet af »de väderkvarnar, som i stor myckenhet voro ställda på landtborgen». — — — Det hade berättats, att en stenkolsfyndighet blifvit påträffad vid Kastlösa. Då Linné och hans följeslagare ville undersöka den, »sökte folket på allt sätt förvilla oss spåret, ehuru vi vinnlade oss om att med höflighet, vältalighet och skänker vinna dem». — — — Vid Möckleby undersöktes alunskiffret i den

---

* Alfvaren = de delar af Öland, där det kalkstenslager, af hvilket ön består, ligger i dagen eller är betäckt af endast ett tunt jordlager. Den egentliga alfvaren upptager midtlandet af södra Öland.

där varande alungrufvan. Under arbetet härmed råkade Linné ut för ett missöde. Därom skrifves i dagboken i hufvudsak: »En från klippväggen lossnad stor sten föll ned och vid sönderspriekandet studsade en bit däraf emot min vänstra fots yttre fotknyl, att jag ej annat visste, än att benpipan slogs af och foten krossades. I samma minut dref svedan bort allt nöje för grufvan och för vidare rön; jag blef uppbragt till gästgifvargården att tillfredsställa min »contusion» vid middagstiden.» —

Under uppehållet därstädes lät Linné uppgräfva en »ättehög».* Däri anträffades en stor hop ben. Linné kände sig »hogad att utforska, om folket i forna tider varit längre, än de nu äro». Efter flera mätningar ansåg han sig kunna påstå, »att människan, af hvilka dessa ben voro, ofelbart varit inemot fyra alnar lång.» — — —

I Åhs fingo de resande veta, hvilken förskräckelse de väckt hos allmogen. En fullt trovärdig person omtalade, att folket både där och, som han hört, snart öfver hela landet voro helt förbittrade på främlingarna och förskräckta för deras ankomst; i går efter gudstjänstens slut hade de (bönderna) varit tillsammans och om de resande talt farliga saker, sagt dem vara spioner; att, förrän förra kriget begynte, voro tre, som reste omkring, men blefvo ändtligen ihjälslagna vid Hulterstad; att främlingarna sågo efter allting, beságo alla belägenheter; af prästerna frågat hvilken kyrka vore rikast. — — — De sade, att den mannen med svarta rocken vore anförare och själfva kusen, och att han uppmuntrade sitt sällskap med de orden, att de skulle hafva ögonen omkring sig. Med anledning häraf gaf man Linné rådet, att han skulle taga med sig en kronobetjant, hvilket ock skedde.

Allmogens förvärfskällor voro fiske, stenbrytning, kalk- och tjärbränning, åkerbruk m. m. Mycket flitiga syntes åtminstone kvinnorna vara. Dessa »gingo stadigt och sydde på

* Grafhög, som tillhörde en hel släkt.

strumpor», till och med då de körde sten med oxar och därvid ej kunde släppa tömmarna. — Allmogen led i vissa afseenden under trycket af okloka och obilliga lagar. Så fick den t. ex. ej sälja de små ölandshästarna. Häraf hade följden blifvit, att man nästan alldeles upphört att uppföda sådana. Bruket af bössor hade också förbjudits, på det att bönderna icke måtte »föra våld på kyrkorna». — Brist på bränsle hade med sig, att man nödgades bränna kogödsel. — Byalagen hade ofta åker och äng samman. Råg och korn såddes mest; sällan odlades kål och hampa. Befolkningen var i allmänhet ovänlig och misstänksam.*

Kron- och dofhjortar samt vildsvin hade förts till ön. De gjorde stor skada på åkrar och i trädgårdar, därför »hållas allestädes väktare vid åkrarna, som hjortarna skola utfösa». Flera växter, som förut i Sverige voro okända, iakttogos.

Den 13 juni ankommo naturforskarne till Gaxa. Då postjakten, med hvilken de skulle fara öfver till Gottland, ej skulle komma på några dagar, beslöto de att göra en utflykt till den norr om Öland liggande ön Jungfrun eller Blåkulla. De redo därför öfver ön till västra kusten; men, när de kommo dit, låg båten på land och utan åror; roddarne voro ovilliga, och allt var i olag. Under det allt ställdes i ordning, uppstod en häftig storm. Vi kunde därför ej företaga färden förrän inemot aftonen. Då foro vi åstad. Vädret var i början gynnsamt. Roddar-

* Under vistandet på Öland besökte Linné en klok kvinna, Ingeborg i Mjärhult. När någon sjuk ville rådfråga henne, behöfde hon ej se patienten eller undersöka dess konstitution, temperament, puls, symptomer, eller förda diet, utan var det henne nog, att hon fick se en strumpa, ett strumpeband, ett lintyg eller något kläde, som den sjuka människan burit, hvaraf hon kunde sluta om passionernas orsak och deras kur. Vanligen var orsaken, att patienten tagit af något träd, som varit helgadt åt någon ande, eller att patienten fått sjukdomen af luften, vattnet eller elden. Kuren var, att patienten skulle gå ut tre morgnar, tigande och fastande, eller tre torsdagskvällar, mest norr ut eller till någon ström, som går norr ut, eller till något träd eller rör, bedja om ursäkt eller offra någon mjölk eller dylikt.

ne varnade oss för att kalla bärget Blåkulla, ty, gjorde vi det, skulle det bryta ut en häftig storm och vi skulle komma i lifsfara. Berget borde vi kalla Känningen eller Jungfrun. Under det vi samtalade härom, blåste det upp en stark nordanvind. Vågorna kastade båten af och an. Alla måste vi arbeta. Uttröttade hunno vi ändtligen fram. Rörande besöket på ön skref Linné. »De säga allmänt, att alla trollpackor skola resa hit hvar skärthorsdag, men den, som en gång varit här på orten, lär aldrig mer resa hit och nog finnas orsaker till fabelen, ty om någon ort i världen ser hisklig ut, är visserligen denna en af de grymmaste.» Det var mycket besvärligt att komma upp på högsta toppen. Berget var hvasst, och klippblock lågo liksom kastade om hvarandra. Dessutom voro lundarna så hopväxta, att näppeligen någon människa kunde tränga genom dem utan yxa. »och, det som sällsamt är, ofta af själfva murgrönan (Hedera arborea) som här öfverallt löper, så ihopflätade som ärtor af snargräs.» När de resande kommit upp på berget, hade de en vidsträckt utsikt. Sedan de antecknat de växter, de träffat på, anträddes återfärden. Under stark storm hunno de åter till det ställe, hvarifrån de rott ut. Därefter anträdde de genast färden tillbaka till Gaxa. Hit kom visserligen postjakten, men den befanns så dålig, att öfverfarten med den skulle hafva varit lifsfarlig. Linné beslöt därför att anskaffa ett annat fartyg. Landsfiskalen bistod honom härmed. Några bönder åtogo sig att föra Linné och hans sällskap öfver till Gottland. Under afvaktan på fartyget utsträckte de undersökningen af ön ända till dess nordligaste del. De träffade på en egendomlig växtlighet på därvarande flygsandsfält, och på de ströftåg, de företogo i dessa trakter, funno de åtskilliga växter, insekter och petrifikat,* som man förut ej känt till i Sverige. Synnerligt intresse väckte myrlejonet (sandpillen), som var ganska allmän på sandstensfälten.

* Petrifikat = förstening.

Den 19 juni var böndag. Då höllo de resande sig stilla. Den dagen var för dem en verklig fastedag. »Mat,» skrefs det i dagboken, »kunde vi hela dagen ej få, ty landtmannen hade lidit missväxt förlidet år, ägde själf ej en beta bröd; åtskilliga hade ej haft bröd på hela månaden; andra ej på halfva året; med stor möda kunde vi vinna en drick mjölk men intet annat». Äfven i denna del af ön hade man underliga tankar om ressällskapet. »Folket trodde,» enligt hvad dagboken förmäler,» att en af de resande var högstsalig konung Karl XII, som nu beség sitt land och hur dess invånare mådde. De trodde, att en stor metall-knapp* var af gull, och att en guldkedja, tjock som tummen, hängde om halsen; att en annan var konungason, ty han var långbent och smal, med mera, som ej förtjänar att omtalas.»

Den 22 juni landade Linné och hans följeslagare vid Visby. Här uppehöllo de sig två och en half dag för att bese själfva staden och göra utflykter i omgifningen. Från Visby reste de längs västra kusten till norra delen af ön och därifrån längs östra kusten ned till Hoburgen. Sedan gick färden åter igen mot norr till Visby. Därjämte besöktes Får- och Karlsöarna.

På Gottland funnos flera växter, om hvilka botanister ej förut vetat, att de förekommo i Sverige. Bland dessa var agen (Cladium mariscus), som med fördel kan användas till taktäckning och till vattendränkta kärrs igenvallande. Däremot var den, enligt Linnés förmenande, ej tjänlig att ersätta halm i sängarna.

Ur dagboken, som fördes under resan, meddela vi beskrifning på en bondgård, som mycket tilltalat Linné. »I Fleringe begaf man sig på en usel väg, att man mest måste gå i fruktan att mista armar och ben, om hästen skulle snafva, till Hall, som var en bondgård .... och, det måste jag tillstå, den artigaste bondgård i hela riket, med ingen granne på en half mils om-

* Prince Robertz' metall-knapp = en slags mössring.

krets. Tvenne åboar bodde tillsammans; hvar och en hade sitt hvita och vackra stenhus utom mangården, af trä byggd och med tjära öfverstruken. Inne i husen såg allt snyggt och rent ut; koket fullt med kopparkittlar till tio à femton på hvardera stället, större eller mindre. Mangården inneslöts af humlegårdar och trädgårdar med stora löfrika lönnar, i hvilka voro uppsatta åtskilliga små träcylindrar, ofvantill ihåliga, att starar och andra små fåglar här måtte lägga sina ägg och ur de löfrika trän fägna inbyggarna med en stadig musik. Hvad som var öppet af gården, hade blifvit igenstängdt med sköna vedkastar. Här sannades det bekanta rimmet: 'En åtta kos bonde som hafver en häst, bor långt upp i skogen och fri för mång gäst, han mår allra bäst.'»

Vid Kyllej beundrade Linné och hans följeslagare egendomliga kalkstensbildningar. På afstånd sågo de ut »som statyer, bröstbilder, hästar och alla slags spöken — — —». Enligt Linnés mening voro de rester af ett genom hafvets inverkan bortfrätt kalkberg.

Om Hoburgen antecknades i dagboken, att det är »ett af det märkvärdigaste, som naturen formerat på hela Gottland, och ligger här till en oändlig höjd såsom ett det skönaste kastell, på alla sidor perpendikulärt (lodrätt), där berget icke nere vid roten på flera ställen är smalare». Här skulle man, förmenade Linné, lättligen få »i krigstider en tämligen säker tillflykt för inbyggarna». Han förundrade sig öfver »att ett så stort märkvärdigt ting och på hvilket naturen anlagt ett så stort mästerstycke . . . skulle så alldeles stå onyttigt». Åtminstone borde, ansåg Linné, en fyrbåk där uppbyggas.» Besynnerligen vore en sådan fyrbåk lätt att inrätta på ett land, som har tjära och sälspäck till öfverflöd.»

Under färden på Gottland hade resenärerna tillfälle att göra bekantskap med många förut okända petrifikat, djurarter och växter. Af de sistnämnda fästes Linnés synnerliga upp-

märksamhet vid en buske, som både i Sverige och andra länder brukade drifvas i orangerier, och som växte vild vid Wien, Genève och Montpellier. Det var Coronilla Emerus.

Med mycken förnöjelse åsågo de resande »park-spelet, hvilket artiga bollspel bönderna här allmänt roa sig med». Vid talet om allmogens ekonomiska förhållanden framhåller Linné den fördärfliga handeln på kredit, hvilken hade till följd, att »bönderna voro nästan visbyköpmännens slafvar».

Vid besöket på Fårön anmärkte resenärerna, att befolkningen där skilde sig från den på Gottland både med hänsyn till klädedräkt och språk. — En viktig inkomst där var sälfångsten. »Sälköttet», säges det i dagboken, »ätes dels färskt, dels insaltadt, dels torkadt i ugnen. Sälfetman brukas, så länge den är färsk, i stället för smör till pannkakors stekande. Sälungarna voro en läckerhet (delice) för dessa invånare», och dock »märktes bland dessa sälätare intet smittosamt skabb eller utslag». — Mycket rik var Fåröns fågelvärld. »Änder till milliontals, alla helt grå, lade sig här på vattnet och flögo omkring oss;» »tärnorna flögo här så ymnigt, att man slog en med en piska i flykten»; äfven fanns det godt om ejdrar; »men de handteras ej rätt här på ön, ty fåglarna skjutas, och, det värre är, äggen uppsökas till pannkakor.» »Äggen och fågeln borde privilegieras,» menade Linné. Han uttalade sin förhoppning om att den tid måtte komma, »då deras förträffliga dun gör dem säkra för skytten».* Af växter på ön anmärktes framför andra strandrågen (Elymus arenarius), som har förmåga att binda flygsand.

På Karlsöarna påträffades åtskilliga växter och djur, som förut ej voro kända af växtkunniga i vårt land.

Färden från Gottland till Öland skildras på följande sätt: »De sökte att dagligen anträda resan från Gottland, men måste gå liksom arresterade, emedan intet fartyg var färdigt att gå

* En mark ejderdun betalades med tio karoliner in specie.

hädan, och att förtro sig åt postjakten, som var liten, svag, gammal och oduglig, och än mer dess skeppare, var största äfventyr. — — Vi måste dock ackordera med honom, men jag vet intet hvad förvillade honom, att han svek oss och gick sina färde oss ovetande. — — Åtta dagar därefter 'togo vi afsked af herrarna i Visby, som liksom täflat att betyga oss om hurtighet'. — — Den 25 juli 'stego vi på en jakt, som vi måst hyra för 180 daler kmt.' — — Vi stego ombord kl. half 6 (på morgonen), med största fara kommo vi utur hamnen för en brännande sjö, hissade segel; vännerna stodo på landet med viftande hattar, intill dess de försvunno ur vår åsyn. Karlsöarna stego fram, nordanvädret begynte pipa, vågorna blefvo rasande. Fartyget kastades nedom de brusande böljor, Gottland försvann, kamraterna blefvo sjösjuka, tacklen begynte springa, förtviflan intog våra hjärtan, och vi befallde vår sak i Guds händer. — — Sjöfolket sprungo upp i masten, sågo på en gång Gottland och Öland, stora seglet togs ner, focken allena var tillräcklig, Öland i allas ögonsikte, stormen saktade sig, fartyget hamnade vid Böda kyrka, och vi prisade Gud, som frälst oss ur faran.»

Den 27 juli gingo Linné och hans följeslagare på färjan öfver till Kalmar. Då var vädret lugnt och behagligt. »Öland lämnades utur synen, men dess gröna ängar, skuggfulla lundar och oförlikneliga tempel blefvo kvar i minnet.» I Kalmar skildes de resande. Linné reste till Stenbrohult, dit han ankom den 9 augusti. »Jag kunde», skref hañ i dagboken den 10 augusti, »ej i dag lämna den ort, på hvilken jag var uppfödd, och de blomster, bland hvilka jag växt upp. Jag såg här — — min gamle grå fader, mina många syskon och anhöriga, hvilka jag nu sista gången ofelbart gjorde visit. Jag besökte här de raraste växter, som jag mins mig i min ungdom fägnas mig af.»

Den 13 augusti lämnade Linné Stenbrohult, och den 28 i samma månad var han åter i Stockholm. Färden hade gått öfver Jönköping, Huskvarna, Grenna, Visingsö, Omberg och

Vadstena. Beträffande besöket i Jönköping skref han: »Jönköping var tämligen väl byggd, fastän med trähus; de flesta husen voro merendels $2^1/_2$ våning höga, af hvilka den andra och följande våningen gingo längre ut med sina väggar än den nedersta.» I Göta hofrätts hus såg Linné »en stor samling af häxeri-instrument, såsom svartkonstböcker, som vi läste och funno dem fulla af flärd och fåfänga, af gamla och falska recept, af afguderi, af vidskepliga böner och böner till djäflar, de flesta på rim. — — Här sågs ock andra konststycken af knytningar med trådar, silke, tagel, rötter. Vi blåste på det helgade kornet, utan att djäflar framkommo, och mjölkade mjölkkäppen utan att få mjölk. Här sågs trolltyre, som hvarken trollkäringar eller djäflar gjort, utan den tredje magen på ett idislande kreatur. Här sågos jättar af örnar, utspärrande med sina ramar, hvilka trollkarlar brukat att rifva den på magen med, som haft ref; jag skulle tycka, att de ej mera därför borde brännas än kineser, som sticka hål på själfva buken, eller de läkare (medici), som uti stark kolik bruka att bränna magen med moxa. Här fingo vi (se) de rätta trollinstrument: knifvar, hamrar, påkar och järnkulor, genom hvilka människor blifva dödade af sina ovänner.»

NIONDE KAPITLET.

Resa till Västergötland och Bohuslän.

När riksdagen beslöt, att Linné skulle företaga en forskningsresa till Öland och Gottland, ingick i beslutet, att han skulle undersöka äfven andra orter, och särskildt nämdes därvid Västergötland. Hittills hade han af andra viktiga angelägenheter blifvit hindrad från att besöka detta landskap, men nu, år 1746, begaf han sig dit. Under färden hade han med sig

endast en studerande, som af kärlek till vetenskapen och af önskan att vidare utbilda sig gjorde Linné sällskap och bistod honom med att föra protokollet.

Under nedresan uppehöll sig Linné något i Västerås* och tog där kännedom om de nyheter, biskop Kalsenius infört vid skola och gymnasium. Han hade föranstaltat därom, att lektorn i matematik handledde ynglingarna att om kvällarna studera stjärnhimmeln; två gånger i veckan skulle han därjämte för dem läsa tidningarna, »på det de ej måtte komma till akademierna så råa, som man ofta erfar, då sådana tillförene ej mera läst än någon latin och en hop utanläxor». Biskopen hade äfven förmått provinsialläkaren att tvenne gånger i veckan under sommaren botanisera med ungdomen».

På Kinnekulle uppehöllo sig de resande fyra dagar. Därunder iakttogo de med stort intresse de olika lager, som bilda detta bergs »breda och vidlyftiga afsättningar eller trappvis lagda fält», samt de »lodräta afbrytningar eller klefvor, som likna de allrahögsta kyrko- eller slottsmurar». — Resenärerna funno här flera sällsynta växter och andra naturföremål, och de många vackra utsikterna beredde dem mycken njutning. Synnerligen tilltalades de af de »lundar af de härligaste löfträd som betäckte norra sidan af Kinnekulle nedanför skogen och Rödstensklefvan. De liknade mera trädgårdar än vilda parker och gjorde denna orten ljufligare än någon annan i Sverige, så att säterierna Hönsäter, Hellekis och Råbäck, som ligga på sjösidan åt Vänern näppeligen tillfyllest kunna beskrifvas i all sin sommarfägring. Sannerligen storartad funno resenärerna utsik-

* »Löfträd,» skrifver Linné, voro mera planterade kring gårdarna än tillförne, hvaraf kommer, att Västmanland ser angenämare ut än Uppland. — — — — Det vore ej ringa prydnad för riket, om allmogen öfverallt i Sverige kunde förmås att vid sina gårdar plantera löfträd, helst af de fyra högstammade slagen: alm, lind, lönn eller ask, samt vid sina gärdesgårdar korgpil, ty en gård utan träd är som ett skalligt hufvud utan peruk.

ten från öfversta kullens östra sida. Därifrån syntes »stora trakter, många sätesgårdar och vid pass fyratio kyrkor».

På Lidköpings torg sågo de en för tio år sedan uppkommen spricka, som gick från dess nordöstra kant till den södra. Därigenom att »den strök under ett stort träd på torget, klyfde (den) detsamma, så att det förgicks». Många trodde, att sprickan uppkommit genom en jordbäfning, men Linné höll före, »att denna springa kommit af kölden, emedan det skedde om vintern».

Billingen, Mösseberg och Ålleberg undersöktes både i geologiskt och botaniskt hänseende, och flera intresseväckande fynd gjordes. Då de resande passerade Klefva hed, tilltalades de i hög grad af traktens fägring. Där sågo de nämligen »de allrahärligaste ängar, man någonsin kunde föreställa sig. Ängarna äro öfver allt här på orten täcka, men Klefva hed med sitt släta fält och många blomster stod denna årstiden så täck och ljuflig, att den öfvergick all den sommarens prakt och fägring, vi hittills någonsin sett. — — Sannerligen ingen främling skulle sig någonsin föreställa sådan härlighet i Västgöta land, som detta ej själf sett».

I Bragnum bodde på denna tid en bonde, som hette Sven. Han var känd i trakten vida omkring för sin förmåga att bota sjukdomar. Många sjuka vände sig till honom. Linné for ock till Sven i Bragnum för att taga kännedom om huru han gick till väga. Han sade sig kunna bota alla sjukdomar, »därest det icke var till döden lagdt. Fallandsot hade han botat många hundra gånger, och priset härför voro 2 daler smt». Linné kom snart underfund med att Sven ej hade någon insikt i läkarvetenskapen. Hela hans kunskap bestod däruti, att han kände några få läkemedels kraft uti sjukdomar. Hvad som inverkade på allmogen var, att han hade en så allvarsam min. De trodde, att därunder dolde sig något djupare. Emellertid fann Linné det berömvärdt, att han ej »brukade vidskepelse», och att han var »foglig med betalningen».

Borås var en snygg och renlig stad. Där funnos »färgerier, klädespressar, klädesmanglar, fabriker för glanslärft och tryckIärft, lassianstryckeri m. m., hvilket allt besågs». Invånarne hafva i alla tider varit berömda för sin idoghet; äfven befolkningen i landet däromkring var känd för flit och ihärdighet. Många där sysselsätta sig med att spinna och väfva. Äfven själfva gubbarne måste ej sällan sitta vid spinnrocken.

I Alingsås funnos fabriker och verkstäder: klädesfabriker, färgerier, ullsortering och ullkammeri, spinnerier, strumpväfveri, bomullsväfveri, bandväfveri, nålmakeri, guldslageri, metallverkstad, tegelbruk, pipbruk, tobaksspinneri, samt mycket mera. Dessa alla inrättningar besågos. Vidare besökte Linné potatis- och rapsatåkrarna, tobaksfälten, samt krapp-, vejde- och vallodlingarna. Ändtligen hade han här tillfälle att få se gottlandsgumsar med fyra stora horn, turkiska kattor med långt och mjukt hår, en spansk hund, försedd med stora, nedhängande, långhåriga öron samt »bak på knäna långraggig som ett lejon», samt orientaliska bockar, som »buro i stället för ragg en hvit, mjuk, rak och len ull, som hängde till fötterna*».

Göteborg var den täckaste stad i hela landet. Den var något mindre än Uppsala. Staden var omgifven af vallar och grafvar samt genomskuren af kanaler, som på ömse sidor hade gator; längs efter kanalerna voro löfträn planterade. I det hela liknade staden mer en holländsk än en svensk stad. Där gjorde Linné bekantskap med flera framstående män, som hade intresse för naturalhistoriska studier och industriell verksamhet. Där fick han ock se en liten samling naturföremål, som utgjorde början till Göteborgs naturalhistoriska museum.

Ifrån Göteborg begaf sig Linné in i Bohuslän. I Marstrand fann han, att »naturalier gåfvos här i Västerhafvet så många, sällsynta, obekanta, åtminstone för oss här i Sverige, som bo

* För alla dessa storartade anläggningar hade man att tacka kommerserådet Jonas Alström.

från detta hafvet långt skillda, att vi däröfver blefvo satta i största förundran». Han fick här så många sjöväxter, snäckor, kräftor, sjöstjärnor, fiskar m. m., att »tiden knappt räckte till att beskrifva allt, det vi här fingo se på en dag». Äfven under den fortsatta resan genom Bohuslän blef Linné i tillfälle att få se sällsynta djur- och växtarter, som upphämtats ur hafvet.

Trollhättan fann Linné obetydligt vid jämförelsen med de betydande vattenfall, han sett i Lappland.

Från Vänersborg tog Linné hemfärden genom Dal och Värmland för att få se dessa trakter, men hvarken tid eller krafter medgåfvo, att han under resan genom dessa landskap anställde några närmare undersökningar rörande landets beskaffenhet m. m.

Den 11 augusti hade de resande kommit in i Uppland. »Hösten hade allt från Fellingsbro stadigt visat sig för våra ögon. Skogen stod väl grön men allvarsammare än om sommaren. Mark och ängar voro väl gröna men utan blomster, ty de förra hade fänaden, och de senare hade lien förraskat. Åkrarna stodo fullsatta med gula skylar, och den gulaktiga stubben efter säden var sprängd med grönt ogräs. Diken stodo fulla af vatten efter den våta sommaren, och den myckna brunskäran (Bidens tripartita) gjorde dem gula. Vägarna betäcktes på sidan med jungfrutvål (Polygonum hydropiper), som nu begynte rodna och sloka med axen. Landtmannen var ute öfverallt i fullt arbete; somliga bönder slogo af säden med lien, under det deras kvinnfolk, som voro om hufvud och armar helt hvita, sammanbundo henne, somliga körde hem sin råg, somliga tröskade, somliga söndergnogo koklarna med sladden, somliga jämkade åkern med järnharfven, somliga sådde ut vinterråg, somliga jämnade åkern med välten, under det vallebarnen sjöngo och blåste i sina horn för boskapen, som bette i de afslagna ängar, intill dess det kulna aftonvädret begynte hvissla och klara solen nedsjunka under horisonten, då vi kommo in i Uppsala trädgård.»

TIONDE KAPITLET.

Resa till Skåne.

År 1748 beviljade riksdagen anslag till professor Linné, för att han skulle företaga en sådan undersökningsresa till Skåne, som han förut företagit till andra landskap i riket. Våren 1749 anträdde han färden i sällskap med en uppsalastudent. Han företog denna gång ej resan till häst utan åkte i sin egen vagn. Våren hade ännu ej hunnit långt framåt. »Gräsen begynte sticka upp med sina gröna blad», men »ingen blomma sågs på hela fälten. Åkrarna, som vid denna tiden plåga inbyggarnas ögon med den gröna vinter-rågen, stodo nu nästan nakna och gåfvo det eländigaste hopp för åkermannen», och »kornåkrarna, som just dessa dagar emottagit säden, hade ej heller ännu utkläckt ett enda frö.»

På nedresan besökte han sin syster Anna Maria, som var gift med kyrkoherden Höök i Virestad. Där firade han pingst. Vid pingstdagens gudstjänst hade han tillfälle att se »allt bondfolket i 'galla' (högtidsdräkt), hvarvid han särskildt beundrade »det götiska urgamla modet på kvinnodräkt, hvilken var både den täckaste och dyrbaraste, han sett hos allmogen i riket». Från Virestad reste Linné till Stenbrohult. Där var mycket förändradt. Året förut hade fadern dött; systrarna voro gifta, och hans bror, Samuel, väntade på att blifva nämnd till faderns efterträdare. Vemodigt skref Linné: »Här fann jag fåglarna utödda, boet uppbrändt och ungarna förskingrade, att jag näppeligen igenkände det rum, där jag själf blifvit utkläckt. — — Min ungdoms nöjen, de raraste växter, som växa vildt på denna ort, hade ej ännu hunnit framkomma. Jag, som för tjugu år sedan kände hvarenda inbyggare i socknen, fann nu knappt tjugu personer öfriga, dem jag alla i min barndom sett unga

drängar. De gingo nu med grå hår och hvita skägg, utlefda, och en ny värld hade kommit i stället.»

Den 17 maj for Linné öfver Skånes gräns. Först reste han genom östra och sedan genom västra delen af landskapet.

När han reste mellan Lund och Malmö kom han att reflektera öfver det sätt, hvarpå skånska allmogen skötte sin jord. »Bonden i Skåne är så trägen vid sina förfäders sätt, som vår tids ungdom är prompt att den förändra; de hålla sig så fast vid gammal förfarenhet, som våra vid nya förslag (projekter); de äro så säkra på dem som vi osäkra om våra.» En främling måste därför tycka, att deras jordbruk är så obäkeligt, som deras plog är lång; ty där plägar en bonde spänna fyra à sex par dragare för en plog, som väger så mycket ett par hästar kunna draga; utan att såsom lön för allt sitt släp få mer än fjärde eller sjätte kornet i det härligaste klimat. I mycket behöfde förändringar vidtagas, men det vore ej lätt att komma sådana åstad, ty invånarna hängde fast vid det, vid hvilket de voro vana. »Då en bonde kommer körandes med sex à sju par för plogen, sätter han handen i sidan och tycker sig vara större djur än en herre, som åker med äfven så många hästar», och, »när bonden kör med många par, så ropar han högt, och hans grannar hafva aktning för honom, men, när han kör med ett par, höres han mycket litet på åkern. Utom allt detta har ock denna dårskap sin nytta, ty därigenom fås oxar till stallning, som drager årligen en ansenlig summa penningar till landet.»

Utrymmet förbjuder oss att följa med Linné på hans resa till alla de orter i Skåne, han besökte. Vi vilja därför nöja oss med att meddela ett och annat ur den sammanfattning af hans intryck af landskapet, som inleder den tryckta berättelse öfver denna färd, som han afgifvit. Däri prisar han landets »förträffliga klimat». Ett land, som har ett sådant godt klimat »kan ej annat än vara det härligaste; — ja, det liknar så mycket Tyskland och Danmark, att man kunde säga, det hafvet liksom

med våld skurit Skåne ifrån de södra länder och lagt det till Sverige». Vidare lofordar han »vinterskogarna» i norra och »sommarskogarna» i södra Skåne, synnerligen de stora bokskogarna. Ängarna förekomma honom där mera blomsterrika än i något annat landskap han besökt. »Åkerfälten, helst på slätten, äro så öfverflödiga och rika, att man icke ser annat än himmel och säd slutas med horisonten. Säden är råg, korn, hafre, hvete, vicker, ärter, bönor, som omskifta tegvis efter jordmånens art. — — Bohvete gör de vida sandfälten snöhvita och af honung välluktande. Fäladen, ehuru mogen den synes, är dock fet och gifver boskapen ett godt och smakligt bete.»

»Trädgårdar i ett så mildt klimat äro de härligaste i riket. Fruktträd gifvas här de utvaldaste i landet. — — Vinrankorna uppledas för väggarna och lägga sig på taken utan att frysa för allmänna vintrar och, utan att täckas, bära här frukt, det man sällan ser i de öfre provinser. Klippningar till kabinetter, labyrinter och andra sirater ses af trädgårdskonsten allestädes. — Örterna i trädgårdarna äro icke allenast de i öfre provinserna vanliga, utan ses ock här de skönaste ritningar af buxbom, det största öfverflöd på de välluktande hvita liljor.»

»Djuren likna växterna i ett så härligt land. Fänaden är i Skåne, besynnerligen på slätten, större än uppe i landet; hvarifrån (från Skåne) till oss föras de stora skånska stall-oxar i stor myckenhet, att förtiga det korna tre gånger om dagen hemkoras till mjölkning. Äfven hästarna äro här större än uppe i landet, och gå de här ofta i skoglanden ute på bokskogarna hela vintrarna; härifrån få vi upp till landet våra flesta stora rustgilla ryttare- och vagnshästar. Fåren ses ingenstädes hos oss löpa i större hjordar och ingenstädes fetare än på slätterna, där de gnaga fäladen, fastän de mjolkas. Svinen äro ock större, hvilkas myckenhet skönjes bäst, när de i hela skockar uppföras till bokskogarna om hösten, och då de, smällfeta af ollonbetet, drifvas hem om vintern. Gässen blänka öfverallt hvita, flyga,

bitas och skria på de stora fälten, så att näppeligen någon inhyses käring gifves, som ej har gäss, där så godt förråd gifves på hafre. Svanor simma med sina upphöjda vingar vid stränderna mest vid Ellenbogen mellan Malmö och Skanör, där de årligen skjutas i myckenhet. Änderna hålla sig här intill jultiden, ja ofta hela vintrarna, där de ej äro desto starkare. Storkar, som näppeligen våga sig öfver Skåne, synas dagligen spatsera med sina långa ben på slätten och bygga sina stora bon vid byarna på träden eller taken. Råkorna ropa i alla träd, som äro planterade kring byarna på slätten. Stararna, som med andra sträckfåglar efter midsommaren lämna de norra provinser, uppehålla sig här nere emot slätten och skrika i träden till senaste hösten. Lärkorna hänga tillrande öfver alla sädesfälten tjockt som stjärnor med en daglig musik. Näktergalarna musicera alla nätter utur de löfrika lunder närmast intill slätten. Klockgrodorna bomma och sammanringa in på sena aftnarna utan uppehåll. Fisk fångas ur hafvet som ett rikt visthus, hvaraf så många och sköna fisklägen, som likna städer, äro inrättade vid stränderna. — Bi finnas i riklig mängd i sina kupor på sandslätten, där de vid bohvetefälten samla tillräckligare honung än hos oss på någon annan ort. Spanska flugor finnas ock på träden söder om Lund, så allmänna, att man sällan ser något blad af liguster och ask, som icke af dem blifvit sågadt. Alltså är onekligen intet land i Sverige att förlikna emot Skåne, och intet i Europa, som det med rätta kan föresättas, då alla dess förmåner blifvit vägda mot hvarandra. Invånarna äro alltså lyckliga, som bebo ett så ädelt land, och kunde voro långt flera.» —

I sin beskrifning öfver Skåne talar Linné om städerna, som hafva hus af korsverk, om de adliga slotten, som äro försedda med skottfria murar och torn samt omgifna af grafvar och vallar; om de talrika snöhvita stenkyrkorna; om de talrika gårdarna, täckta med halmtak; och de hvita lerslagna vägarna;

om byarna, genom hvilka gator slingra sig, och som hafva gemensamma ägor, omgifna af lervallar. —

Från Skåne, säger Linné, komma många kostliga produkter: säd, som utföres i sådan myckenhet, att Skåne med rätta kan kallas »Sveriges kornbod», samt alun, stenkol, kalk, tegel, glas och olja. »Alltså är intet land, som har flera förmåner.»

Under hemfärden besökte Linné åter Stenbrohult. Där dröjde han sex dagar, under hvilka han hälsade på hos sin syster Sofia Juliana, som var gift med kyrkoherden Johan Collin i Ryssby. Sedan han tagit afsked af blomstren, som han kallade sin ungdoms leksyskon vid Stenbrohult, anträdde han den 7 augusti färden till Uppsala, dit han ankom den 13 samma månad.

ELFTE KAPITLET.

Linné som professor.

Sin första föreläsning som professor höll Linné i oktober 1741. Till ämne för denna hade han valt: »Nödvändigheten af resor inom fäderneslandet.» Sedan föreläste han under återstående delen af höstterminen om sjukdomarnas historia. I detta ämne hade han visserligen inga djupare studier, men han var dock skyldig att föreläsa däri. Förhållandet var nämligen, att de ämnen, han företrädesvis studerat, tillhörde den professur, som innehades af hans kamrat i medicinska fakulteten, professor Johan Rosén, under det att dennes hufvudämnen hörde till Linnés professur. De båda professorerna åstundade därför att sinsemellan fördela de till deras professurer hörande ämnena på annat sätt än hittills varit fallet. De ingingo med anledning häraf till universitetskanslern med anhållan, att han måtte medgifva, att den äskade fördelningen finge äga rum. Ansökan

bifölls, och Linné hade sålunda från början af vårterminen 1742 skyldighet att föreläsa och examinera i »sjukdomarnas och läkemedlens kännande samt i dietetik och naturalhistoria». Föreläsningarna i dessa ämnen utbyttes i slutet af vårterminerna och stundom i början af höstterminerna mot demonstrationer af trädgårdens växter och djur eller, vid dåligt väder, af de underliga djur, som voro bevarade i akademiens museum».*

Linné försummade icke de rent medicinska ämnen, som hörde till hans professur, det vitsorda de många afhandlingar och disputationer, han däri utarbetat — men med förkärlek sysselsatte han sig dock med botaniken, och det var som lärare i detta ämne, som han förvärfvade en ryktbarhet, som sträckte sig vida utöfver fosterlandets gränser.

Sina offentliga föreläsningar höll Linné vanligen i Gustavianum** — den större lärosalen. En och annan termin föreläste han »hemma i botaniska huset,»*** emedan de växter, som under föreläsningarna borde visas för åhörarne, ej utan olägenhet och fara kunde bäras till och från Gustavianum. Demonstrationerna ägde rum ute i trädgården eller i akademiska muséet. Vid slutet af vårtermin brukade han också tillsammans med sina lärjungar företaga utflykter i Uppsalas omnejd.

Kl. 10 f. m. höll han de föreläsningar, som han enligt lag var skyldig att hålla, och det berättas, att han från början af sin verksamhet som professor till slutet af år 1776 ej var frånvarande en enda lektion, så vida icke bortovaro från staden, sjukdom eller annan orsak tvingade honom därtill.

Innehållet i hans föreläsningar vittnade å ena sidan om redig tankegång och grundliga insikter, fotade på noggranna

* Äfven vid annan tid förekom någon gång, i st. f. föreläsning, demonstration af någon sällsynt växt, som blommade i trädgården.

** Det gamla akademiehuset i Uppsala. Det har sitt namn efter Gustaf II Adolf, som lät uppföra det år 1623. Numera är det upplåtet till föreläsningar i zoologi och till zoologiska samlingar.

*** En åt Linné uppförd boställsbyggnad invid botaniska trädgården.

iakttagelser och klara slutledningar, och å andra sidan om känslosamt sinne och rik inbillningskraft. Han meddelade sålunda sina åhörare ej endast hvad han visste om den ifrågavarande saken utan ock hvad han kände vid uppfattandet däraf. Hans behandling af naturföremål präglades därjämte af beundran af det storartade i naturen och af vördnad för dess skapares godhet, vishet och makt. Allvaret i framställningen afbröts stundom af oförargligt skämt och kvicka infall. »Han gaf,» säger en författare, »sina åhörare liksom en del af sin egen personlighet.»

Han framlade sina tankar och gaf uttryck åt sina känslor och sin fantasis skapelser i ett enkelt, okonstladt språk. Hans föredrag utmärktes af lif och kraft och verkade därför mycket öfvertygande.

En af hans lärjungar skrifver om honom som föreläsare bland annat: »Talade von Linné om skaparens storverk och majestät, så målades vördnad och förundran i alla ansikten. — — Talade han åter om dietens föreskrifter, så lät han ofta sina lärjungar skratta öfverljudt vid målningen af modets dåraktiga nycker, och under ett lätt och behagligt skämt bibringade han de nyttigaste lärdomar rörande hälsans skötsel och bibehållande».*

Synnerligen omtyckta voro de utflykter i Uppsala omnejd, som han i slutet af vårterminerna företog tillsammans med sina lärjungar. Onsdagar och lördagar samlades kl. 7 på morgonen »gamla och unga naturens vänner» för att under Linnés ledning tåga ut i skog och mark, samla örter, djur och bergarter samt undersöka dessa eller, såsom Linné själf sade: »koxa in i Guds underliga rådskammare». En af deltagarne i dylika utflykter berättar därom: »Af sina åhörare utvalde Linné själf

* Linné klagar ej sällan öfver att han vissa tider ensam fick föreläsa för de blifvande läkarne, emedan Rosén, som var på en gång professor och kongl. lifmedicus, ofta kallades till hofvet för att där tjänstgöra. Dessutom fick Linné ofta examinera i Roséns ställe.

vissa godkända ämbetsmän, t. ex. en annotator, hvars göromål var att uppskrifva det han dikterade, när något nytt föreföll; en annan var fiskal, som hade uppseende på truppens disciplin, att ej något oordentligt föreföll; andra voro tillsatta skyttar att skjuta fåglar m. m. Samlingen skedde alltid på utmärkta ställen, där han själf gärna var bland de första och tillhöll dem att plikta, som kommo sent. Under hvarje utflykt (excursion) voro utsatta vissa hviloställen, där de kringspridda studerande samlades, och där höllos lektioner öfver det förnämsta, som de samlat. Sedan ungdomen således från morgonen till aftonen förlustat sig på marken, skedde återmarschen till staden, då deras lärare gick främst i spetsen och ungdomen i trupp marscherade efter honom med valthorn, pukor och fana igenom staden ned till botaniska huset, där ett mångfaldigt: »Lefve Linné (vivat Linnæus!) slöt den dagens nöje'.»

Antalet af dem, som åhörde Linnés föreläsningar, var i allmänhet mycket stort. Bland dem såg man icke enbart sådana, som hade för afsikt att utbilda sig till läkare, eller som satt som sin uppgift att studera naturhistoria, utan äfven många andra, som ägnade sig åt andra studier. Det berättas, att till och med sådana, som hade studieåren långt bakom sig och beklädde höga ämbeten, reste till Uppsala för att få höra Linné. Äfven från främmande land: Tyskland, England, Holland, ja, till och med från Amerika, Nordafrika och Sibirien kommo kunskapstörstande män för att studera naturalhistoria under Linnés ledning.

Utom sina offentliga föreläsningar meddelade Linné äfven enskild undervisning i sin egen bostad. Härtill torde han hafva föranledts däraf, att hans lärjungar framställde önskan om att han måtte göra dem den tjänsten. Hans nit för spridande af kunskap dref honom att gå deras begäran till mötes, och detta så mycket hellre, som han därigenom kunde få ett välbehöf-

ligt tillskott till den knappa lönen. Mången gång stannade hans lärjungar kvar under ferierna för att äfven under dem få åtnjuta hans undervisning och deltaga i hans naturalhistoriska utflykter. Vid främlingarnas undervisning begagnade han sig af det latinska språket, hvilket han talade med färdighet ehuru icke synnerligen regelrätt.

När han bland lärjungarne märkte några, som höjde sig öfver de andra i begåfning och intresse, omfattade han dem med synnerlig välvilja och främjade på allt sätt deras förkofran. När så behöfdes, sökte han skaffa dem understöd genom att förorda dem hos personer, som gynnade och uppmuntrade konster och vetenskaper (mecenater) eller ock lämnade han dem bidrag ur sin egen kassa. Särskildt var det honom angeläget att bereda dem tillfälle till utländska resor för att i främmande länder insamla och studera naturalster, som ej förekommo i deras hemland.* Brinnande af forskningsbegär drogo de ut dessa män till okända trakter trots de stora svårigheter som dylika färder på denna tid hade med sig och trots de jämförelsevis ringa penningmedel, som åt dem vanligen kunnat hopskrapas. Det var Linné, som hade tändt deras vettbegär och deras åstundan att i sin mån kunna bidraga till vinnande af en fullständigare kännedom om naturen och dess alster. Vi stå i tacksamhetsskuld hos Linné, därför att han genom sitt

---

* Bland dessa Linnés resande lärjungar må nämnas finnen Petrus Kalm, som reste i Norra Amerika. Han blef sedan professor i Åbo. Fredrik Hasselqvist, som reste i det Heliga landet. Han dog helt ung i Smyrna. Petrus Loefling, som deltog i en spansk expedition till Södra Amerika. Daniel Solander kallades till England för att främja studiet af naturalhistoria. Anders Sparrman medföljde som skeppsläkare till Ostindien och företog sedan resor i Sydafrika. Johan Gustaf Wahlbom, och Roland Martin voro framstående läkare. Petrus Forskål reste i Arabien. Karl Peter Thunberg, som reste i Ostasien och Japan, blef sedan professor i Uppsala. Carl Fredrik Adler, Pehr Osbeck och Olof Torén reste i Ostasien. Daniel Rolander forskade i Afrika. Anton Martin besökte Spetsbergen. Johan Peter Falck reste i Ryssland och Georg Rothman i Norra Afrika.

och sina lärjungars arbete höjde vårt fäderneslaud på denna tid till rangen af stormakt inom naturalhistoriens område.

Med belåtenhet såg Linné, att äfven män från främmande länder* begåfvo sig till Uppsala för att få åtnjuta hans undervisning. Han ägnade dem också mycket arbete och mycken tid och sökte göra deras vistande där så angenämt som möjligt, ja, stundom beredde han dem genom kontant understöd eller på annat sätt tillfälle att uppehålla sig i universitetsstaden. Så fingo åtskilliga kostnadsfritt intaga sina måltider i hans hem; för sina lektioner tog han ingen bestämd afgift utan hvar och en fick betala därför så mycket han ville. Det hände ock, att han ej tog någon betalning för sin undervisning, om nämligen lärjungen var utan förmögenhet och kommit till Uppsala endast för att få höra Linné. Fattiga lärjungar, som utmärkte sig för flit, gaf han understöd ur sin egen börs eller skaffade dem hjälp genom stipendier eller tillfälliga gåfvor ur universitetets kassor. Detta oaktadt torde han dock hafva skördat någon ekonomisk vinst af den undervisning, han lämnade utlänningarna. Många af dessa betalade honom nämligen rikligt, ja, en och annan till och med furstligt. Så berättas det, att Linné för den kurs, han genomgick med ryske baronen Demidoff, erhöll 3,500 dlr.

Som professor i botanik blef Linné ock föreståndare (prefekt) för den botaniska trädgården. Då professor Rosén mottog vården af densamma, var den mycket vanskött. För att lyfta upp den ur dess förfall antog man den för sin skicklighet i trädgårdsskötsel kände D. Nietzel till trädgårdsmästare. Han hade begynt vidtaga några förbättringar, innan Linné fick vården af trädgården i sin hand. Det kräfdes mycket arbete och mycken omtanke att få trädgården i tillfredsställande skick.

---

* Af Linnés lärjungar från utlandet må här nämnas: Janus Borchgrevink, Johannes Tislef, Johan Fabricius, Johann Beckmann, Paul Giseke, Friedrich Erhart, Nicolaus Burman, Matheus Aphonin, Fredrik Logie, Adam Kuhn, Johann Meijer.

Man hade nämligen att kämpa mot många svårigheter: hårdt klimat, mager jordmån, afsides läge, begränsade tillgångar, litet omfång. Men detta oaktadt lyckades Linné att lyfta Uppsala botaniska trädgård så högt, att den kunde täfla med hvilken annan botanisk trädgård som helst i Europa.

Kort efter sitt tillträde till professorsämbetet utverkade Linné, att i trädgården uppfördes ett vinterhus (drifhus), och att prefektens bostadshus blef ombyggdt. I detta fick Linné bo kostnadsfritt mot villkor, att han »hädanefter som hittills vårdar örtagården och själf består reparation på botaniska huset, så att det alltid hålles vid makt». Trädgården blef omgestaltad. I den anordnades blomsterkvarter och rabatter, snörräta gångar och klippta häckar m. m. Området ökades icke obetydligt. Stora mängder af växter* anskaffades. Genom odlingen af dessa ville han icke endast främja vetenskapen utan ock se praktiska intressen tillgodo. Därför planterade han i trädgården medicinalväxter och andra viktiga kulturväxter och hoppades, att han därigenom skulle förmå andra till efterföljd, så att man skulle slippa till landet införa sådana.

Som bevis på Linnés kärlek till rara naturalster meddela vi följande bref, som han skref till en kapten Ekeberg, hvilken ville skänka honom några teplantor samt andra rariteter.

Ädel och högaktad herr kapten!

Aldrig har jag blifvit så altererad af något bref som af herr kaptenens. — — — En hel låda med insekter från Goda hoppsudden (Caput bonæ spei), en fjärding med frön och rötter från Goda hoppsudden, en korg af frösorter m. m. äro saker, som

* Först och främst skaffade man skandinaviska växter i stor omfattning, men man mottog ock gärna sändningar af frön, skott och växter från andra länder. Botanister i utlandet sände rara naturalster till den namnkunnige Linné. Dennes lärjungar kommo ihåg Uppsala botaniska trädgård med gåfvor. Äfven andra, furstinnor och diplomater, köpmän och sjökaptener, lämnade många värdefulla bidrag till den trädgård, som Linné omfattade med så stort intresse.

jag kunnat önska mig men aldrig trott mig vinna. Gud bevare herr kaptenens lif och låte mig lefva, till dess jag får se all denna härlighet. — — — Men lefvande teträd! Är det möjligt, är det verkligen teträd? Sannerligen om det är te, skall jag göra herr kaptenens namn beständigare än Alexandri Magni (Alexander den stores). Men jag är säker, att de aldrig komma oskadda till Uppsala. Ödet står alltid emot för stora saker. Jag törs ej tänka härpå för alteration och fruktan, att de skola förgås på vägen. Jag är gammal, men vore jag viss på att det vore äkta teträd, jag vågade gå till Göteborg och bära dem själf i famnen till Uppsala. Är det rätta teträd, så beder jag herr kaptenen för Guds skull, för fäderneslandets kärlek, för naturvetenskapens skull, och för allt hvad i världen heligt och namnkunnigt är, haf om dem den allra ömmaste omsorg! — — Den allsmäktige Guden göre herr kaptenens resa hit snart och lyckligen! Käre, tala ej för någon härom, att ej ödet må höra det.* Jag får ingen ro natt eller dag, förrän jag får se herr kaptenen med te, med kapska insekter. Gud låte intet mått eller mal skada dem! Ädel och högaktad herr kaptenens ödmjuke tjänare Carl von Linné. Uppsala den 18 augusti 1763.

De första små teplantor, som Linné erhöll, voro fördärfvade vid framkomsten. Kaptenen hade dock ännu några kvar. Linné skref med anledning däraf till kapten Ekeberg.

»Jag är så rädd, att dessa senare olyckas, att jag drömmer därom hvar natt. Herr kaptenen, som haft så oändlig mycken möda ospard för dem och varit den första i världen, som kunnat föra dem till Europa, lärer ej tröttas vid min bön, ehuru den är nog enträgen. Men vore det inte möjligt att få en fattig karl i Göteborg, till exempel någon västgöte, som bure hit herr kaptenens kruka eller växter i handen. Då kunde han hafva dem inne om nätterna, att de ej fröso. Man kunde slå sönder krukan, att klimpen dock hölle ihop, binda därom tjock

* Ne audiat Nemesis!

mossa, så blefve den lättare att bära och kunde sålunda transporteras, om det vore till Italien. Jag består herrarne, som skaffar mig dem i händerna, 100 dlr. kpmt för sitt omak. Vore jag förmögen, så betalade jag tio gånger mera, men dryg familj förhindrar mig. Det går omöjligen an att föra dem i kruka, därest de ej upptagas och bindas i mossa, ty skakningen i vagn rister hvart jordkorn från rötterna, som det skedde med de förra. — — Om någon kunde fås att bära de oskattbara plantor, så tillsäges han att ej gå ut om morgnarna, så länge det ännu fryser. På fjorton dagar kunde han vara här från Göteborg, ty jag menar, att det är allenast femtio mil. Hundra daler betalar jag honom för växterna, då han lämnar mig dem i händerna lefvande. Han har då två daler milen. En bonddräng plägar sig därmed åtnöja. Var nådig och hjälp för Guds skull!»

Linné fick verkligen teplantorna lefvande i sin hand; men någon teodling lyckades icke.* Vårt klimat var väl alltför hårdt, för att odlingen af te skulle kunna hafva någon framgång.

Sedan Nietzel dött, kunde Linné ej få någon trädgårdsmästare, som förstod sig på att sköta en akademieträdgård. Han föreslog då, att till prefektens biträde måtte anställas en demonstrator. Man kunde då nöja sig med en mindre kunnig trädgårdsmästare. Förslaget bifölls och till demonstrator utsågs Linnés son Carl.

Redan Olof Rudbeck hade vidtagit åtgärder för att göra den botaniska trädgården äfven till en zoologisk. Åtminstone ville man där hafva tillgång till en och annan djurart »för att kunna ingifva de studerande intresse för naturens studium».

* Linnés lärjunge Rolander, som reste i Surinam, skänkte honom en koschenillkaktus med åtföljande koschenillinsekter, som frambringa det berömda färgämnet. En dag rensade trädgårdsmästaren, som ej kände till dessa insekters betydelse, bort dem. Linné blef så bekymrad, att han fick ett svårt anfall af migrän.

Linné arbetade i samma riktning. Det uppgifves, att år 1769 antalet djur uppgick till tre apdjur, tvättbjörn, marsvin, fem papegojarter, myskänder, påfåglar, pärlhöns, samt utom dessa »andra inländska djur och fåglar». Linné hade stor glädje af att iakttaga dessa djurs lefnadssätt m. m. Till en början underhöll han dem på egen bekostnad, men sedan fick han därtill använda af botaniska trädgårdens inkomster.

De naturalhistoriska samlingar, som nu finnas, vid Uppsala universitet, hafva grundlagts af Linné. Han åstadkom, att den ena efter den andra skänkte naturföremål till universitetet. Samlingarna förvarades först i botaniska boställshusets öfre våning men flyttades snart till vinterhuset, och åtskilliga åtgärder vidtogos, för att de ej måtte skadas af fukt m. m.

Under sin professorstid fortsatte Linné också sin författarverksamhet. Han utarbetade en stor mängd afhandlingar, skref sina reseberättelser samt utgaf nya arbeten eller omarbetade och tillökade gamla upplagor.*

Med naturvetenskapsmän och mecenater stod Linné i liflig beröring. Detta föranledde en omfattande brefväxling. Man har beräknat, att man ännu har kvar ett hundra femtio bref, som Linné skrifvit till utlänningar. Af bref åter, som han sändt till svenskar, äro ännu öfver tusen bevarade. Brefven innehålla dels meddelanden om »gjorda fynd och iakttagelser»; dels råd och upplysningar, som Linné gifver forskare inom det område, inom hvilket han själf är en af stormännen. De vittna dessa bref med all tydlighet om det mödosamma arbete och den myckna tid, som denna omfattande brefväxling tog i anspråk.

Själf beskrifver Linné sin arbetsdag sålunda:

---

* Af dessa arbeten må här nämnas: Species plantarum, Genera plantarum, Systema naturæ, Flora svecica, Fauna svecica, Philosophia botanica, Hortus Upsaliensis, Materia medica samt beskrifningar på de inom Sverige företagna resor, m. m.

»Hvarje dag föreläser jag offentligen en timme och genomgår därefter för ett antal åhörare ett privat kollegium; ytterligare har jag en timme med danskar och ryssar. Sedan jag sålunda före middagen talat fem timmar, läser jag på eftermiddagen korrektur, skrifver manuskript åt boktryckaren och bref till mina botaniska vänner, sköter om trädgården och sysselsätter mig med dem, som besöka mig, samt ser efter mitt jordagods, så att jag mången dag knappt har tid att äta.»

I allmänhet rådde godt samförstånd mellan Linné och hans kamrater i medicinska fakulteten; de trifdes väl med hvarandra i det gemensamma arbetet, och detta bidrog i sin mån till att deras sträfvanden blefvo till så stort gagn för de studerande och af dem högt skattade.

Äfven med de öfriga akademiska lärarne kom Linné öfver hufvud taget väl öfverens. Vid akademiska konsistoriets sammanträden var han sin plikt likmätigt närvarande, så vida han ej hindrades därifrån af bortovaro på resor, sjukdom eller ämbetsförrättningar (t. ex. disputationer), och han deltog i allmänhet med vaken pliktkänsla i förhandlingarna.

Rektorsbefattningen gick på den tiden i tur och ordning bland professorerna och innehades af hvar och en ett halft år. Sedan en professor varit rektor den föreskrifna tiden, blef han nästa halfår prorektor. Under sin professorstid var Linné tre gånger rektor. Såsom sådan var han nitisk och kraftfull. Hans sista rektorstid var mycket lugn och fridfull, emedan de vid akademien studerande ej ville gifva sin gamle afhållne rektor anledning till oro.* Annars voro studenterna i Uppsala på denna

* Då han nedlade rektoratet, höll han ett tal, som blifvit mycket berömdt. Det var skrifvet på latin och har blifvit flera gånger öfversatt. Vi anföra därur följande: »Växtriket är så manstarkt, att det täcker hela torra jordklotet. Gräsen i simpla dräkter utgöra här allmogen; de äro de mesta och skatta mest; bärga sig bäst, churu de dagligen trampas och plågas. Arterna utgöra noblessen och prunka med sina konstiga klädningar, med sina lysande blommor samt lukt och smak. Träden äro de förnäma med sina hög-

tid mycket bråkiga och gjorde sig ofta skyldiga till förseelser mot lag och ordningsregler. Att rannsaka och döma i sådana mål tillhörde dels rektor ensam, dels rektor och några därtill utsedde bland professorerna (consistorium minus), dels, när de gällde gröfre förseelser, hela consistorium academicum. Linné ansåg visserligen, att de, som bedrifvit ofog, borde få sitt väl förtjänta straff, men han ville icke, att straffen skulle blifva så hårda, att de väckte ovilja eller löje — det senare, emedan de ej kunde verkställas.

Universitetet var vid denna tid en »stad i staden». Det hade egen domsrätt öfver alla, som på något sätt hörde till det, sålunda ej endast öfver akademiska lärare och studenter, utan dessutom öfver handtverkare, arbetskarlar, nattväktare m. fl., som »mot fullgörande af vissa skyldigheter voro skrifna vid akademien och där åtnjöto laga försvar samt dessas familjer och tjänare.»

Stadens styrelse beträffande ordning och säkerhet m. m. låg i magistratens hand; men denna hade dock ej att råda öfver hvad till akademien hörde. Under sådana förhållanden kunde det ej undvikas, att tvister uppkommo mellan magistrat och consistorium academicum. Linné försvarade kraftigt universitetets fri- och rättigheter.

Äfven sedan Linné flyttat till Uppsala, fortfor han att med intresse arbeta i vetenskapsakademien. Han insände dit åtskilliga afhandlingar och granskade uppsatser, som man sändt till honom för att få hans utlåtande, huruvida de borde

---

stammiga behändiga kronor; de göra hägn för de andra och vederkvicka dem med sina utdunstningar. De taggiga buskar hålla sig mest bland dem, hvilka som vakthafvande soldater med sina gevär försvara de späda växter, som draga sig till dem. Ormbunkarna äro nybyggare, bo uti aflägsna platser att upptaga nybyggen. Mossor kallas slafvarna, som tjäna växterna, dem de täcka för vinterkölden, skygga för solhettan, fria förruttnelsen men vika för alla andra. Svamparna äro ett ströfvande pack, som röfva allt, hvad de finna lämnadt, sedan Flora gått i vinterkvarter mot hösten.»

intagas i akademiens handlingar eller icke. Han — ensam eller tillsammans med andra — besvarade frågor, rörande hvilka myndigheter hade begärt akademiens yttrande. Han deltog i bedömande af till den inlämnade prisskrifter öfver uppgifna ämnen och undersökte och yttrade sig om inlämnade naturföremål.

Med intresse deltog han också i kungl. vetenskapsakademiens i Uppsala förhandlingar och var några år dess sekreterare; men något fullare lif kunde han dock ej uppväcka i denna institution.

Då en kunglig bibelkommission år 1773 tillsattes för att utarbeta en ny bibelöfversättning, var Linné en bland medlemmarne däri; men han torde ej hafva uträttat något nämnvärdt. Han hade därtill allt för ringa kunskap i grekiska och hebreiska.

Med åtskilliga vetenskapliga samfund i utlandet stod Linné i förbindelse. De ansågo som en ära att få räkna den berömde mannen bland sina medlemmar. I tjugu dylika sällskap var Linné ledamot.

År 1734 valdes han till inspektor öfver Smålands nation. Som sådan deltog han, så vida ej tvingande skäl afhöllo honom därifrån, i de sammankomster (landskap), hvartill hela nationen fyra à åtta gånger om året samlades. Dessa sammankomster hollos antingen hemma hos inspektor eller i botaniska lärosalen. Vid landskapen förekom föredrag öfver något ämne eller disputation eller parentation (minnestal) öfver någon framstående man, som tillhört nationen, m. m.

Inspektor följde med uppmärksamhet sina unga landsmän. Han sökte sporra dem till flit och hedrande vandel; näpste dem allvarligt, när de i något hänseende förgått sig; bilade uppkomna tvister; höll tillbaka öfvermod och tyglade självsvåld samt sökte skaffa hjälp åt de medellösa.

Hvart tredje år brukade landsmännen gifva sin inspektor en gåfva af silfver, hvaremot han trakterade dem med en god middag.

I det tal, han höll vid landskapen, gaf han stundom de unga mycket prosaiska förmaningar och råd, såsom att de skulle vara rädda om elden, synnerligen under blåst; att de skulle vara snygga och rena och ej glömma värjan, när de gingo upp till en professor. Ibland åter riktade han till åhörarne varma, poetiska ord. Så afslutar han t. ex. ett minnestal öfver en afliden landsman med följande ord: »Således, mina herrar landsmän, när jag slår ut för Er den dödes lyckohorn, är det helt tomt. Här är hvarken titlar, sköldar, stjärnor, gods, familjer eller annat lysande prål. Men när jag utslår på hans graf dygdens horn, sen I här de lysande blommor nedfalla, som aldrig förändra sin glans och aldrig förvissna, nämligen gudsfruktan, flit, ordentlighet, dygdighet, tjänstaktighet och den kejsarkronan — ärlighet. Gån och plocken åt Er dylika blomster.»

Den tacksamhet och tillgifvenhet smålänningarne hyste för sin inspektor lade de i dagen vid många tillfällen. Orationerna brukade man börja eller sluta med några vackra ord till inspektor, och vid landskapen uttryckte kurator sin och kamraternas glädje öfver att se inspektor bland sig; verser trycktes till hans ära, och herderspresenter öfverräcktes till honom.

De utmärkelser, som tillföllo Linné, voro följande. År 1747 fick han titeln arkiater, som vid denna tid var mycket ansedd; år 1753 blef han nämnd till riddare af kungl. nordstjärne-orden och år 1757 upphöjdes han i adlig värdighet.* Då antog han namnet von Linné. Medaljer slogos till hans ära, och fördelaktiga platser i utlandet bjödos honom. År 1762 erhöll Linné en nationalbelöning af 6,000 dlr. smt samt rätt att utnämna sin efterträdare.

Rysslands kejsarinna och Spaniens konung erbjödo Linné fördelaktiga anställningar, om han ville träda i deras tjänst; men fosterländsk som han var, afslog han dylika anbud.

---

* Som hjälmprydnad på den adliga skölden sattes den anspråkslösa Linnæan och hans valspråk blef: Med handlingar öka ryktet (famam extendere factis).

KARL von LINNÉ.

Målning af Roslin. † 1793

TOLFTE KAPITLET.

Linnés personlighet och enskilda lif.

Linné sade om sig själf, att han i sin ungdom var glad och skämtsam samt att han som gammal icke blef butter. Och häruti hade han, enligt samtidas vittnesbörd, rätt. »Han var nämligen», såsom en af hans lärjungar säger,» i sällskap munter och förnöjd och ville gerna höra små historier med smak berättas.» Och en annan säger: »I ungdomen var han mycket glad, i medelåldern alltid munter, kvick och ordhittig.» — — — »Uttrottad af arbete kände han behof af uppfriskande skratt.» — — — »Han var aldrig läsvurm, han kände behof af människoumgänge och fann behag däri.» — — — Särskildt unnade han ungdomen att få roa sig.*

Lätt flammade Linné upp vare sig af glädje eller sorg, men snart var han åter lugnad. Hastigt tändes ock hans vrede; men den slocknade lika fort, som den brusat upp. När uppbrusningen lagt sig, var han sig åter lik. Försonligt var nämligen hans sinne, och han hade ej smak för »trätor eller strider». Långsinthet var för honom främmande; men, hade han en gång blifvit besviken, följde han den, som ej motsvarat hans förtroende, med en till misstroende gränsande uppmärksamhet. Han ville ej blifva bedragen en andra gång. Anfall mot sig och sina skrifter lämnade han obesvarade.

Han sköt ej upp hvad som borde göras utan tog det före så snart ske kunde. När några tankar föllo honom in, skref han om möjligt genast upp dem. Detta hade stundom till följd,

* Det berättades, att den nyutnämnde ärkebiskop Mennander tänkte förbjuda de sedvanliga dansnöjena (assembléerna). Då utsågo stadens ungdomar gubben Linné och kungl. sekreteraren Fredenheim att utverka tillåtelse till deras bibehållande.

att samma sak, som han af någon omständighet kom att omnämna på olika tider, blef mycket olika framställd.

I vetenskapliga frågor betänkte han sig noga, innan han fällde sitt omdöme; däremot torde han, när fråga var om händelser i allmänna lifvet, hafva varit väl hastig att fatta en åsikt.

Hyckleri och förställning tillät han sig icke. »Hans ansikte», säger en af hans lärjungar, »utmärkte genast, om den eller den personen behagade honom eller icke; och säkraste profvet af dess missnöje var hans tystlåtenhet.» Däremot var rättframhet ett utmärkande drag hos honom.*

Han stod vid den mening, hvartill han en gång kommit, och bröt ej ett gifvet löfte.

Ömhjärtad var han mot lidande. Såg han en sådan, kunde hans ögon fyllas af tårar. I synnerhet blef han upprörd, då han såg ett barn, som i ett eller annat hänseende var lidande.

Linné var en religiös man. Därom vittnar hans vandel, och hans skrifter genomfläktas af en religiös anda. Sön- och helgdagar deltog han nästan alltid i den offentliga gudstjänsten, och på arbetsdagarnas morgon skulle en af döttrarna eller längre fram i tiden en hans dotterdotter komma in till honom i hans rum och sjunga för honom »Pappas visa», som han sannolikt själf författat.

Denna lyder:

Känn den Gud, som dig bevarar
af hans nåd och stora verk.
Se, hur ömt han dig försvarar
från allt ondt; betänk och märk
ditt elände och hans styrka!
Sök hans bistånd i din nöd!
Lär med allvar honom dyrka,
honom älska till din död.

---

* Det berättas, att han en gång, då han var på Drottningholm för att ordna drottningens naturhistoriska samlingar, blef nedkallad för att leka blindbock med hofpersonalen. Vid leken var det enligt hofbruket ej tillåtet

Lef förtroligt, ömt och kärligt
mot din vän och mot hvar man,
så försiktigt och så ärligt,
att din ovän intet kan
dina fel till vapen bruka,
när han vill din ofärd se.
Hjälp en fattig, sök den sjuka,
nästan råd och varning ge.

Frukta ej för bistra tider,
sök din lycka i din själ!
Knorra intet, när du lider,
tacka Gud, när du mår väl.
Gör af uppsåt aldrig illa,
räkna till din högsta fröjd
göra väl och lefva stilla,
vara med din del förnöjd!

Var förnöjd med lyckans håfvor,
döm ej hårdt mot andras fel!
Dela med dig af de gåfvor,
himlen dig beskärt till del
Var mot dina vänner trogen,
ömsint för en blödig själ,
i beslut och rådslag trogen.
Tänk ej ondt men tala väl!

Trösta den, som du ser gråta,
gör ej af den arma spott.
Var benägen att förlåta
den, som ångrar sina brott.
Låt ej lappri dig förtreta,
var ej kall i stora mål,
aldrig någon svaghet reta!
Gör mot andra hvad du tål!

att taga drottningen. Men Linné, som tyckte, att han kunde använda tiden bättre än till lekar, lagade, när han blef blindbock, att han kunde se litet och tog sedan drottningen, så fort han kunde. Hon ropade genast: 'Det är jag!' Men Linné lät daraf ej afskräcka sig, utan klappade henne på hufvudet och sade: 'Klappa kulla! Sitt i bänk!' Så var bruket, då man tagit någon. Härefter sade han: 'Den, som ger sig i leken, får leken tåla.'

En annan gång uttalade drottning Lovisa Ulrika önskan att få en af Linnés döttrar till hofvet, men fadern svarade bestämdt nej. Drottningen, som blef något stött, frågade, om han ej tilltrodde henne att uppfostra flickor. Linné svarade, att han trodde, att hon ej förstod sig på den saken.

Var ej hård mot den dig tjänar,
håll ditt hus i skick och lag.
Se dig före hvem du länar,
lef att kunna dö hvar dag!
Äger du en trogen maka,
var mot den båd god och huld;
ömsint och dess rätt bevaka,
att du slipper dubbel skuld!

Öfver dörren till sin lärosal hade han låtit skrifva: »Lef oförvitligt! Gud ser dig.»* Själf säger han om sig, att han hade alltid vördnad och admiration för sin skapare, och vid sina föreläsningar sökte han »leda allt till Guds äras upphöjande.» »Det är vanligt bland människor», sade han »att beundra det stora, såsom t. ex. en elefant eller något annat stort djur, men man glömmer att beundra Guds vishet, som visar sig i det minsta kräk, hvilket icke en gång kan beskådas med obeväpnadt öga. Detta kräk har äfven sina lemmar, som utgör den konstigt sammansatta kroppen och fordrar visserligen lika stor beundran som den störste elefant.» Därefter sade han, att den, som betraktade naturens alster, såväl stora som små, han kunde icke förneka att Gud vore till, och att han ägde makt, vishet och godhet. »Stora», utropar han, »äro Herrens verk, och den, som aktar uppå dem, han hafver lust däraf.» — Äfven i sina skrifter lofvar han ofta Gud och hans underbara verk. Fullt och fast öfvertygad är han därom, att en högre makt länkar människornas öden, och att Gud straffar brott och öfverträdelser af hans bud (nemesis divina). Allt ondt — alla olyckor och motgångar — måste hafva en orsak. Denna orsak är förnämligast att söka i brott mot Guds lag, hvilket brott de, som drabbas af Guds straff, hafva begått. En ond gärning måste bära onda frukter. Straffet träffar syndaren ofta redan här i tiden. En hel mängd händelser, som bestyrka detta, har Linné

---

* »Innocue vivito; numen adest.»

upptecknat. Dessa anteckningar lämnade han som testamente åt sin son. I förordet till dem skrifver han: »Det var en tid jag tviflade, om Gud brydde sig om mig; många år hafva lärt mig, det jag nu lämnar dig. Alla vilja vara lyckliga, få kunna blifva det. — — — Vill du blifva lycklig, så vet, att Gud ser dig.» — — — »Lyckan är flyktig, men följer bestämda lagar.» — — — »Då olyckan kommer, hjälper naturen till, ty Guds vilja måste lydas.»* —

Man har sagt om Linné, att han var egenkär och svag för utmärkelser. C. A. Agardh säger härom i sitt äreminne öfver Linné. »Han var ärelysten, han var fåfäng, ja, äfven mer än hvad man af en så utmärkt man skulle väntat, men icke högmodig; fåfäng som ett barn icke som en kvinna. Främmande var honom det slags blygsamhet, som gärna vill låta ana en förborgad, en stor förtjänst under försäkringarna om egen odugligchet, och som hoppas, i samma mån man nedsätter storskrytarens värde, skall man äfven upphöja den ödmjuke hycklarens. Linné var för stor att dölja sig. Sådan han visste, att han var, sådan visade han sig i känslan af sin ära och icke ens likgiltig för dess yttre tecken. Han gladde sig innerligen åt allt, som befordrade vetenskapen, och han kunde aldrig skilja sin person från denna. Då man bevisade honom ära, smickrades han icke däraf mer än en annan, men hans barnsliga och öppna sinne tillät honom icke att dölja det. Han gladde sig däråt öfverljudt. Han såg, att det var icke blott för sin egen person, utan ännu mera för den kära sakens skull. Ty han fägnade sig ännu mera, när han kunde göra något till dess befordran. Han var ödmjuk inför Gud; gudfruktig men ej vidskeplig. Han

* Måns i Sennaböke i Småland och Stenbrohults socken, en hård man, elak mot sin fader. Måns Månson, sonen, drog sin far i håret att släpa honom ur sin egen stuga. När fadern kommer till dörren, ropar han: »Masse, drag mig ej längre, jag drog min far ej längre.» Sonen svarar: »Jo, Herrans do', drog du din far till dörren, skall jag draga dig utom dörren.» — Detta skedde i min födelseort, i min barndom (Utdrag ur Linnés Nemesis divina).

ansåg sig dock som Guds härold, ty han hade — så äro hans egna ord — fått inträde i hans rådkammare och sett mer af hans verk än någon annan dödlig.»

Ett annat fel, man tillvitade Linné, var girighet. Det synnes oss, som om man ej hade grundade skäl för den tillvitelsen. Visserligen var han sparsam, när det gällde utgifter för hans egen person, och hans lefnadssätt var enkelt, men var det fråga om att understödja lärjungar eller studerande landsmän eller andra behöfvande eller att lämna bidrag till vetenskapliga forskningsfärder, eller att köpa in dyrbara böcker m. m., då var han icke njugg, då tog han djupare tag i börsen än den skulle hafva gjort, som satt som sitt mål att samla pengar. Om penningförvärf skref han: »Gud gifver oss penningar att roa oss med; vi få därigenom vår kommoditet och mena däraf få glädje, som den fattige bonden utan penningar får och ler hjärtligen. En fattig skomakare sjöng arla hvar morgon; han förvärfvade penningar men blef stum och trumpen.

De rika traktera, göra sig vänner. Gästerna supa, torka sig om munnen; då de gå bort, tänka de ej mera därpå. Då lyckan sviker, har den rike inga vänner.

Tänk på den arma slafven, som arbetar för dig, medan du sofver! Han plöjer åkern, du tager skörden. Du säger: »Det är min gård. Jag kan göra och låta!» Jag säger: »Det är icke din, Gud har lånat dig allt.»

Linné var en förmögen man, ej rik. Han gjorde ogärna skulder. För sina skrifter tog han obetydlig betalning.

I ett afseende var han dock snål. Han var mycket rädd om växterna i trädgården. Detta var en nödvändighet. Hade lärjungarna fått taga växter ur trädgården för sina herbarier, skulle den snart hafva blifvit utplundrad. I ett hänseende var han också samlare. Han mottog gärna föremål till egna och akademiens samlingar samt växter till dess trädgård.

Linné var begåfvad med ett skarpt förstånd; särskildt hade

han en i ögonen fallande förmåga att sammanställa sina iakttagelser till ett ordnadt helt. Hans minne var starkt och omfattande, men det slappades tidigt. Hans iakttagelseförmåga var fin och uppöfvad. Syn och hörsel voro skarpa. För musik hade han ej sinne. Till studium af naturen drogs han från barndomen; däremot saknade han fallenhet för språkstudier. Latin var det enda främmande språk, han kunde tala och skrifva. Hans latin var ej klassisk, men han uttryckte sig därpå med lätthet och hade ett rikt ordförråd. Stor nytta vid sina naturhistoriska studier hade han af sin förmåga att teckna. Lätt och ledigt kunde han afteckna föremål. Därjämte skref han en vacker stil, som ger intryck af att han därpå nedlade mycken omsorg.

Linné verkade under en tid, då intresset för statens angelägenheter var åtminstone bland de bildade klasserna allmänt och lefvande. Själf sysslade han dock ej mycket med politiska frågor. Hvad som i det afseendet timade inhämtade han i Posttidningen, som hölls af Smålands nation, och i Ärlig svensk, hvarpå konsistorium prenumererat. Mest sympatiserade han med hattpartiet, men såg med ovilja de personliga förföljelser och den sedliga försumpning, som partistriderna hade med sig. Med glädje hälsade han Gustaf III:s revolution och hoppades, att under hans hägn skulle komma ett för vetenskaperna synnerligen gynnsamt tidsskede.

År 1743 flyttade Linné in i den boställsbyggnad, som var uppförd vid botaniska trädgården. Han begagnade för sin räkning nedre våningen samt en del af den öfre. De öfriga rummen voro afsedda för samlingarna och den enskilda undervisningen. När Linné behöfde större utrymme för sin familj, flyttades både hans och akademiens samlingar till vinterhuset. Därvid fästes dock villkoret, att Linnés enskilda och akademiens samlingar ej finge blandas ihop.

År 1758 köpte Linné de i Danmarks socken liggande egen-

domarna Hammarby och Säfja och följande år den invid Hammarby liggande gården Edeby.*

Under ferierna bodde Linné på Hammarby, där han låtit uppföra ett större tvåvåningshus samt en mindre byggnad för de naturhistoriska samlingarna. I denna meddelade han ock den enskilda undervisning, som några hans lärjungar fingo åtnjuta äfven under sommaren, så vida ej vackert väder lockade ut honom i det fria.

I allmänhet sysselsatte sig Linné med sina studier och lämnade hushållsomsorgerna endast åt sin hustru. Denna synes hafva fått blott ringa boklig bildning och hade ej heller något intresse för det, som förnämligast utgjorde föremålet för mannens tankar och upptog största delen af hans tid. Men hon var en arbetsam, dugande och beräknande husmor. Till en början synes hon hafva varit något nöjeslysten. Hon anordnade danstillställningar i hemmet och deltog mycket gärna i kortspel. Äfven på äldre dagar hade trisett-bordet varit mycket tilldragande för henne.

Med tiden blef hon alltmer allvarsam och fordrande. Själf var hon mycket ordentlig och vakade noga öfver att ordning i allt iakttogs. Mot slarf och misshushållning ingrep hon med kraft. Om tiden skulle man i hennes hus vara rädd. Klockan fyra på morgonen skulle tjänarinnorna börja spinna, och då skulle alltid en af döttrarna vara närvarande. Strängt höll husmodern på att gifna föreskrifter följdes. Det säges, att, då man var i full färd med arbetet på äldsta dotterns utstyrsel, denna försofvit sig en dag, och att hon blifvit straffad därför med en örfil. Äfven då fru Linné var sängliggande af ålderdomskrämpor, måste tjänarinnorna komma in i sängkammaren och förevisa hvad de spunnit. Den, som under vintern spunnit de flesta härfvorna, fick den största marknadsgåfvan.

* Penningar till inköpet af dessa gårdar hade han dels fått med sin hustru, dels förtjänt och dels lånat. Den lånade summan betalade han tillbaka med den nationalbelöning han fick 1762. Innan han köpte Hammarby, hade han köpt ett stycke jord strax bredvid Uppsala.

Då båda makarne voro häftiga, inträffade väl stundom, att någon tvist dem emellan förekom, men i allmänhet var dock förhållandet dem emellan godt, och Linné var sin hustru varmt tillgifven.

Möblemanget i Linnés bostad var väl, efter nutida vanor och bruk, enkelt och anspråkslöst, men sedt från förhållandena på den tiden vittnade det helt säkert om en viss elegans och burgenhet.

Familjens medlemmar gingo i hvardagslag helt enkelt klädda, men vid festliga tillfällen utvecklade de en elegans, som synes ej stå mycket efter vår tids.

I allmänhet framsattes på bordet husmanskost, men den var väl lagad och tillräcklig. Linnés hus var gästfritt. I synnerhet vid de stora marknaderna och vid akademiska festligheter trängdes gäster där, och det var ej sällsynt, att många stannade flera dagar.

Linné hade sju barn. Af dessa hunno en son och fyra döttrar till mogen ålder. Vid barnens uppfostran synes fadern hafva varit alltför svag och efterlåten. Visserligen säges det, att han uttalat den grundsatsen, att en ung karl borde hållas ganska strängt och slita ondt, om det skulle blifva folk af honom, men Linné synes ej hafva tillämpat denna grundsats vid sonens uppfostran. Denne blef ej hållen till allvarligt arbete. Ehuru han hade goda anlag och hade stor framgång i befordringsväg, kom han som faderns efterträdare ej att uträtta något nämnvärdt.*

* Om Linnés son Carl heter det, att han väl någon gång kunde med kraft ägna sig åt vetenskapliga sysselsättningar, men att hans ifver snart slocknade. Med så mycket större lust hängaf han sig åt sällskapslifvet. Föräldrarne önskade, att han skulle gifta sig, emedan de hoppades, att han då skulle blifva stadigare vid arbetet. Den unge mannen var ej ovillig härtill, men däraf blef dock intet, då han ej fann en kvinna som motsvarade de anspråk, han ställde på den, som han ansåg sig värdig. Hon skulle vara skön, rik och älskvärd. Carl von Linné den yngre dog ogift.

Med hänsyn till döttrarnas uppfostran hyste Linné den åsikten, att de borde uppfostras till dugande, fysiskt starka husmödrar och ej till modedockor med all den tidens flärd och fåfänga. De fingo ej lära något främmande språk. Annars fingo de af honom nästan allt hvad de begärde. Med synnerlig förkärlek omfattade han den yngsta dottern. Han tog henne ofta med sig både på promenader och till föreläsningar och sökte skydda henne mot moderns tillrättavisningar, som stundom kunde vara något hårdhända.*

Angående Linnés lefnadssätt skrifver en af hans lärjungar, Fabricius, som sedan blef professor i Kiel, följande: »Tvenne hela år — nämligen 1763 och 1764 — hade jag lyckan få åtnjuta Linnés undervisning, hans ledning, hans förtroliga umgänge. Ingen dag förgick, utan att jag träffade honom, utan att jag hade bevistat hans föreläsningar eller tillbragt flera timmar med honom i vänligt samspråk. Om sommaren följde vi honom ut på landet. Vi voro då där tre utlänningar: Kuhn, Zoega och jag. Om vintern hade vi vår bostad alldeles midt emot honom, och dit kom han nästan alla dagar klädd i sin korta, röda nattrock, med grön pälsmössa på hufvudet och sin pipa i handen. Han kom 'på en half timme' men blef mången gång kvar en hel, ofta två timmar. Hans samtal var därunder ytterst muntert och angenämt. Antingen rörde det sig om anekdoter om lärda i hans vetenskap, hvilka han lärt känna inom eller utom sitt fädernesland, eller belyste det våra tvifvel eller andra till undervisningen hörande frågor. Han skrattade därvid af hjärtans lust och visade ett af glädje strålande ansikte och en uppsluppenhet, som tydligt lade i dagen, huru böjdt hans sinne var för sällskaplighet och vänskap.

* Den äldsta dottern Elisabeth Christina blef gift med löjtnanten sedan majoren C. F. Bergencrantz; Lovisa dog ogift; Sara Christina blef gift med kaptenen Hans Fredrik Duse och Sofia med akademiombudsmannen Christoffer Duse.

Ännu angenämare var vår vistelse på landet. Vi bodde i en bondstuga, som låg ungefär en fjärdedels mil från Hammarby, där Linné hade sin bostad. I stugan hade vi inrättat oss efter vårt eget tycke och hade vårt eget hushåll.

Linné steg mycket tidigt upp om somrarna, merendels klockan fyra. Vid sextiden kom han till oss, och, emedan man just höll på med att uppföra hans boningshus vid Hammarby, intog han sin frukost tillsamman med oss, och föreläste sedan så länge han hade lust, vanligen till omkring kl. 10. Därefter gingo vi till kl. 12 omkring på de omliggande backarna, hvilka genom sina alster skaffade oss tillräcklig underhållning. Efter middagen promenerade vi till honom i hans trädgård, och på aftonen deltogo vi vanligen i ett parti trisett med hans fru.

Nästan hela söndagen var Linnéska familjen hos oss. Då skickade vi stundom efter en bonde, som hade ett instrument, som liknade en fiol.* Sedan han kommit, dansade vi på en loge, som hörde till gården, så att det var en lust däråt. Visserligen voro de baler, som vi sålunda anordnade, icke utmärkta genom någon synnerlig glans, sällskapet ej talrikt, musiken tarflig, danserna ej omväxlande — ständigt menuett och polska — men vi roade oss dock tappert. Därunder rökte vanligen gubben Linné sin tobakspipa i sällskap med Zoega, som var svag och illa växt. Den gamle såg på de dansande, ja, det hände till och med, ehuru sällan, att han dansade en polska, men då visade han sig öfverlägsen oss yngre. Han tyckte om, att vi under dansen voro mycket muntra, ja, stojande. I annat fall misstänkte han, att vi ej voro nöjda. Oförgätliga skola dessa dagar, dessa timmar, alltid vara för mig, och hvarje påminnelse om dem bereder mig ett nöje.» — —

Till växten var Linné något under vanlig längd, hvarken fet eller mager; af en stadig och fyllig kroppsbeskaffenhet; stora ådror alltifrån barndomen; stort hufvud, som var bakåt upp-

* Det var troligen en nyckelharpa.

höjdt; ett djupare tvärstreck skillde den bakre delen från den främre; bruna och eldfulla ögon, skarp syn, god hörsel, dock ej för musik; på fötterna snäll och lätt. Ur en annan beskrifning på Linnés utseende tillägga vi: »Pannan medelmåttigt hög, på ålderdomen rynkad; håret hvarken rakt eller krusigt; i barnåldern hvitt, sedan brunt och vid tinningarna rödlätt, slutligen grånande; ögonbrynen bruna; ansiktsfärgen blek; ögonen bruna, mycket skarpa, lifliga, glädtiga; synen förträfflig äfven beträffande minsta föremål; näsan rak; en liten vårta på högra näsvingen och en annan (något större) på högra kinden.» Dessutom säges det, att Linné hade dåliga tänder, enär de genom svår tandvärk voro maskfrätta från ungdomen, och att han var tandlös före det 60:e året.

TRETTONDE KAPITLET.

Linnés sista år och död.

Linné hade mycken arbetslust och stor arbetskraft; men illamåenden och sjukdomar nödgade honom dock emellanåt att afbryta arbetet. Så plågades han understundom af migrän, som förorsakades af dietfel, förkylning eller sinnesskakning; så ansattes han gång efter annan af andra sjukdomar, såsom skörbjugg, stenpassion och podager m. m. Under 1760-talet var han jämförelsevis frisk, dock var han äfven under denna tid två gånger sjuk, till och med farligt sjuk: en gång i lungsäcksinflammation och en gång i Uppsalafeber.

Från och med år 1770 var han hvarje år allvarligt sjuk. År 1770 led han af någon magåkomma, och år 1771 var han så illa däran, att föga hopp var om lifvet. År 1772 skref han till sin vän doktor Bäck, att han på allting märkte, att hans lif vore

nära sitt slut. »Mitt öde», säger han, »måtte blifva slag, ty hufvudet vill vimla, helst när jag lutar; fötterna snafva, liksom när någon är full, helst på högra sidan.» Bäck svarade med att gifva honom åtskilliga föreskrifter om hur han skulle ställa sitt lif. Bland annat förordnade han, att Linné skulle upphöra med att föreläsa. Denne lofvade att följa de gifna föreskrifterna med undantag af den, som förbjöd honom att föreläsa. »Jag försökte en tid», sade han, »att låta min son läsa, men det gick med mig som med gamla skjutsmärren, som blifver styfbent innan hon står en månad på stall som herrhäst; jag blef på den terminen så minneslös och så dum, att jag fruktade för mig själf, och hade jag fortsatt en termin till, hade jag ej vetat mitt eget namn.» År 1773 var Linné åter sjuk, bland annat af ischias, och följande år, just då han höll en enskild föreläsning, fick han ett slaganfall; så att han »hvarken kunde stiga upp af stolen eller röra sig eller hålla hufvudet uppe.» Han hämtade sig väl, men endast småningom, och fick aldrig tillbaka sina forna krafter. År 1775 sökte han befrielse från föreläsningarna, emedan han vore gammal och krasslig, svårligen tålde höstkölden samt hade som tandlös svårt att tala. Den äskade befrielsen erhölls.

Under de första månaderna af år 1776 märkte man, att Linnés krafter allt mer aftogo. Han ingick därför till Kungl. Maj:t med anhållan, att hans vikarie skulle få »träda till utöfningen af sysslan». Han ville emellertid fortfarande hafva inspektion öfver botaniska trädgården samt deltaga i konsistoriets och medicinska fakultetens förhandlingar. Dessutom anhöll han, att, då nu lön för en professor emeritus* vore ledig, han skulle få denna lön som tillskott till sin ordinarie professorslön. Kungl. Maj:t ville ej befria honom från utöfningen af hans tjänst men gaf honom emeritilönen samt befallde kon-

* En professor, som fått afsked men under sin återstående lifstid uppbar lön (pension).

sistorium tillse, om ej några flera förmåner kunde beredas åt den välförtjänte mannen. Konsistorium föreslog då, att Linné och hans barn skulle få besittningsrätt till två akademiehemman, som lågo nära intill Hammarby. Kungl. Maj:t gillade det framställda förslaget.

Emellertid försämrades Linné mer och mer. I maj 1776 skref han till doktor Bäck ett bref, hvars innehåll näppeligen kunde tydas. Så försvagad var hans tankekraft. Därefter inträdde någon förbättring, men lång tid förgick ej förrän han fick ett nytt slaganfall, som hade med sig, att högra sidan blef förlamad, och att talförmågan så förminskades, att han kunde uttala endast enstafviga ord. Under förra delen af år 1777 var han så förbi, att han utan andras hjälp ej kunde komma från det ställe, där han satt eller låg, icke kläda sig, äta eller verkställa det minsta han behöfde. »Af hans organiska lif fanns blott andedräkten, matsmältningen, och blodets omlopp ännu i någorlunda godt skick. Allt annat var mer eller mindre förstördt. Han hade till och med förglömt sitt eget namn, och han tycktes merendels vara utan allt medvetande af både det framfarna och det närvarande.» För någon kort stund klarnade förståndet emellanåt upp, när han fick se någon bok med botaniskt eller zoologiskt innehåll. Han kunde då med nöje bläddra däri, äfven om han själf skrifvit boken, och han sade, att han skulle anse sig lycklig, om han kunnat skrifva en sådan bok.

Sommaren 1777 tillbragte Linné på Hammarby. Hans hälsa var då något förbättrad. Äfven sedan han på hösten kommit åter till Uppsala, befann han sig något bättre, så att han, då vädret var vackert, kunde åka ut för att få frisk luft. Men i december började krafterna i hög grad taga af. Den 30 december fick han »den farligaste attack af konvulsioner öfver ansiktet ned åt hela kroppen». Man fruktade, att hvarje andedrag skulle vara det sista. Han lefde dock ända till den 10 januari 1778.

Han begrafdes i Uppsala domkyrka den 22 januari. »Det var,» säges det i en berättelse om begrafningen,» en af hela akamiestaten och ganska många främmande personer bestående talrik och lysande procession, som med biträde af flera medicine doktorer, alla Linnés forna lärjungar, bortförde stoftet af denne store man.» »Så mycket folk mins ingen någonsin hafva varit i Uppsala kyrka, som vid detta tillfället», säges det i annan berättelse om den namnkunnige mannens begrafning.

När svenska folkets ombud icke långt efter Linnés död samlades till riksdag, talade konung Gustaf III i sitt trontal om den förlust universitet och fädernesland lidit genom den mans död, »som gjort lika ära åt sitt fosterland såsom värdig medborgare, som han verkligen var öfver hela världen berömd».

FJORTONDE KAPITLET.

Linnés betydelse.

När Linné uppträdde, rådde mycken oreda i läran om växterna. Man hade samlat en stor mängd växter från olika delar af jorden, undersökt, afritat och beskrifvit dem, men man hade ej följt några allmänt antagna grundsatser för deras ordnande. Somliga ordnade dem efter deras nytta för människan, andra efter deras flyktigt uppfattade utseende, andra efter deras olika sätt att gro och efter byggnaden af deras frukter; andra efter blommornas form och ännu andra efter den bokstaf, hvarmed deras namn begynte. Så hade det ena systemet efter det andra uppstått och åter förgått. Ett allmänt virrvarr härskade. Då föreslog Linné, att man skulle ordna växterna i klasser, ordningar, släkten och arter efter deras fröredningsdelar. Härigenom blef det möjligt att komma till en noggrann kännedom om

växterna, och detta är af mycket stor vikt, då några af dem kunna användas till gagn för människor och djur, såsom till kläder, läkemedel, föda eller till andra nyttiga ändamål, och då andra äro giftiga eller annars skadliga. Det sätt att ordna växterna, det så kallade sexualsystemet, som Linné framställde, har genom enkelhet och användbarhet företräde framför alla så kallade artificiella system, som sett dagen både före och efter honom.

Men Linné insåg mycket väl, att man genom hans sätt att ordna växterna visserligen vann det målet, att man lärde känna växternas namn, men att detta icke vore växtlärans högsta uppgift. Denna vore nämligen att genom att ordna växterna efter deras naturliga förvantskap (frändskap) bestämma deras plats i naturordningen. »Länge», yttrar han själf, »har jag arbetat på det naturliga systemet, ty det är det högsta, det yttersta i vetenskapen; mycket har jag kunnat framställa som säkert, men att fullända det kan jag icke. Jag skall dock aldrig upphöra att öka kunskapen därom. Hvad jag däruti upptäckt det framställer jag öppet. Den, som uppfyller alla luckorna däri, skall icke räknas för en människa; han är en Gud.»

Men Linnés förtjänster om växtläran stannade icke härmed. Före hans tid begagnade naturforskarne olika uttryck för samma sak vid beskrifningen af växternas särskilda delar. Dessutom voro beskrifningarna på en växt mycket olika med hänsyn både till ordningen och fullständigheten. Äfven i detta hänseende rådde sålunda mycken oreda, hvilket beredde dem, som ville lära känna växterna, många svårigheter. För att underlätta studiet af växter bestämde Linné ett enda namn för hvarje del (organ) af växten och gaf dessutom särskilda benämningar åt alla dess former och egenskaper; vidare föreskref han den ordning, hvari de olika delarna borde uppräknas och beskrifvas, samt angaf de egenskaper, som voro väsentliga och därför aldrig borde förbigås. Så blef Linné skapare af det naturhistoriska språket.

Innan Linné uppträdde var det vanligt, att själfva beskrifningen på en växt indrogs i benämningen, och att hvarje botanist namngaf växterna efter sin metod. Sålunda rådde äfven i det sätt, hvarpå man utmärkte växterna medelst namn, mycken villervalla. Denna afhjälpte Linné genom uppfinningen att nämna en växt med två namn: ett släktnamn och ett artnamn, t. ex. Primula veris, Betula alba. Om denna Linnés uppfinning säger Agardh i sitt äreminne öfver honom, »att så enkel den än må synas, hade den ändock ännu icke fallit någon in. Den bidrog kanhända mer än man tror till botanikens hastiga utbredande».

Vår store naturforskare hade jämväl mycket intresse för att vinna fullständigare kännedom om växtvärlden i de delar af världen, där den var alldeles okänd eller endast obetydligt känd. Han bemödade sig därför med allvar om att få sig tillsända växter från dessa länder för att få tillfälle att undersöka dem. I samband härmed fäste han ock uppmärksamhet på förhållandet mellan ett lands klimat och dess växter och uppdrog sålunda de första grundlinjerna för växtgeografien.

Äfven till metamorfosläran eller läran om växtdelarnas utveckling ur hvarandra eller efter en gemensam grundform (typus), modifierad af inre eller yttre orsaker, var Linné skapare.*

Jämväl läran om växternas lifsföreteelser har han ej obetydligt vidgat dels genom egna iakttagelser, som förut ej blifvit gjorda, dels genom klarare uppfattning af hvad förut iakttagits.**

Slutligen må ej glömmas, att han lämnat viktiga bidrag till kännedomen om växternas ekonomiska nytta; att han rät-

* Linné anser, att hela växten är en utveckling af rotens märg; att grunden för knoppar, blad och blommor är densamma, samt att blomkalken är hopväxta bladämnen o. s. v.

** Såsom exempel härpå må nämnas hans iakttagelser beträffande befruktningen, fröspridningen, bladens dag- och nattställning, skyddsmedel mot fiender och ogynnsam väderlek m. m.

tat en stor mängd felaktigheter, som insmugit sig i läran om växterna samt att han undersökt, beskrifvit och klassificerat en stor mängd förut okända växter.

Ändtligen har Linné genom sin väckande undervisning och den »lifgifvande kraft», som låg i hela hans personlighet, framkallat hos mången håg till botanikens studium, och han har bildat en hel skara lärjungar, som gått i hans fotspår.*

Äfven i läran om djuren (zoologin) gjorde Linné betydande insatser. Så klassificerade han t. ex. däggdjuren efter tandbyggnaden och förflyttade hvalarna från fiskarnas till däggdjurens klass; till kännedomen om insekterna lämnade han viktiga bidrag; framställde nya grunder för reptiliernas, fiskarnas, snäckornas och musslornas ordnande samt samlade, namngaf och beskref en mängd nya djurarter m. m.

I läran om stenarterna (mineralogin) har Linné också gjort sig ett namn. Särskildt märkliga äro de åsikter, han framställde rörande kristallernas uppkomst och om deras användning vid mineralens klassifikation.

Uppmärksamhet ägnade han jämväl åt jordens beståndsdelar, och beskref synnerligen noggrant, hur de olika stenarter, hvaraf Kinnekulle består, äro lagrade på hvarandra, samt

---

* Linnés förnämsta botaniska arbeten äro: Systema naturæ, hvari han framställt naturföremålens indelning i klasser, ordningar, släkten och arter; Biblioteca botanica, om hvilken har blifvit sagdt, att den förråder en veterans beläsenhet; Fundamenta botanica, angående hvilken han själf yttrat, att den är ett litet arbete på några få sidor, men frukten af sju års mödor: den innehåller en samling regler för botanikens vetenskapliga behandling. Alla dessa utkommo i Holland 1735. Vidare Genera plantarum, Critica botanica, Flora lapponica, Corollarium generum plantarum, Methodus sexualis. Dessa sistnämda utkommo jämväl i Holland 1737. Classes plantarum utkom i samma land följande år. Philosophia botanica trycktes 1751 och Species plantarum 1754. Slutligen Hortus upplandicus och Flora dalecarlica.

Dessutom utarbetade Linné beskrifningar öfver de landskap, som han haft uppdrag att undersöka, samt en mängd smärre afhandlingar, hvari han framställt nya synpunkter, hvarifrån man borde utgå vid studiet af växterna. Så har han föranledt, att växtläran sönderfallit i flera grenar.

jämförde detta bergs lager med dylika bildningar på andra orter. Han slöt sig äfven till dem, som hyste den åsikten, att de s. k. petrifikaten voro lämningar efter växter eller djur.

Ehuruväl Linné var en skicklig och eftersökt läkare, kunde han ej förlika sig med en praktiserande läkares verksamhet. Hans hug stod till att genom studier vidga sina kunskaper och till att meddela andra hvad han inhämtat. Därför var han också mycket tacksam, när han fick byta ut arbetet som läkare i Stockholm mot verksamheten som professor vid universitetet i Uppsala. »Genom Guds nåd,» skrifver han, »är jag nu befriad från det eländiga praktikträlandet i Stockholm; jag har erhållit den plats, jag så länge önskat mig; konungen har utnämnt mig till professor i medicin och botanik (medicinæ och botanices professor) vid Uppsala universitet.» Men Linné har dock beredt sig en märklig plats äfven i läkarvetenskapens historia. Han sökte ordna de särskilda sjukdomarna efter vissa angifna grunder; han vidtog åtskilliga förändringar i läkemedlens sammansättning; han framhöll vikten af att människan iakttoge hvad den allmänna sundhetsläran framställde som villkor för hennes välbefinnande. Så framhöll han t. ex. den stora betydelsen af frisk luft, tillräcklig rörelse och sömn, lämplig föda, lagom varma födoämnen o. s. v. Han framställde åsikter i åtskilliga medicinska spörsmål, som en senare tid befunnit riktiga. Som exempel härpå må anföras hans uttalande om vissa hudåkommors framkallande af parasitiska smådjur; om sättet för skötseln af småbarn; om lungsotens smittbarhet och smittoämnets öfverförande genom den aflidnes kläder; om frossans behandling m. m. Han skall ock hafva anat tillvaron af dessa små organismer, som under namn af bakterier låta så mycket tala om sig i våra dagar, och han var ej främmande för tanken, att de voro upphofvet till åtskilliga sjukdomar, särskildt utslagssjukdomar, såsom koppor och mässling m. fl. Visserligen hade han ej sett någon af dess små varelser, hvilka endast ge-

nom mikroskop kunna varseblifvas, men af ifrågavarande sjukdomars gång ansåg han sannolikt, att upphofvet till dem vore »idel lefvande partiklar».*

Genom Linné väcktes intresset för att vinna noggrann kännedom om naturen till lif; genom honom fick naturvetenskapen en aktad plats bland andra vetenskaper.

I »Grunddragen af svenska vitterhetens historia», säger Bernhard Elis Malmström: »Wieselgren har i sin 'Sveriges sköna litteratur' ägnat en välförtjänt uppmärksamhet åt de vetenskapsmän i strängare mening, som genom sina skrifter bidragit till språkets förkofran i rikedom, styrka och skönhet. Till dessa hör i första rummet Carl von Linné. Wieselgren meddelar på flera ställen genialiska fragment ur hans arbeten. Linné var den förste presidenten i vetenskapsakademien. Då han den 3 oktober 1739 nedlade sitt presidium därstädes, höll han ett tal om 'Märkvärdigheter uti insekterna'. Sedan han talat om den mångfaldiga nytta, som hvarje skapad varelse hämtar af den andra, och huru hvar och en särskildt sålunda i sin mån bidrager att underhålla det hela, utbrister han: »Här afse vi, uti denna världens af Skaparen själf gjorda hushållning, hur allting skapadt är ej för sig självt utan äfven för andra. En vis man sluter häraf den skuld, självva naturen gör oss skyldig till i allt vårt väsende. Bör alltså en stark använda sin styrka till andras hjälp, en vis till andras underrättelse, en lärd till att andra undervisa. Slutet blifver då detta, att de krafter, Skaparen en vis förlänat, bör han använda ej allenast att tjäna sig själf utan mer och mest andra; tjäna alltså och älska sin nästa som sig själf, annars är han ovärdig den förmån, han fått, och ej en god man (bonus vir), som dem använder emot sin Skapares vilja och inrättning. Sedan denna världen en så undersam ekonomi fått, att hvar och en blef skyldig tjäna andra, följde härpå, att

* Linnés förnämsta medicinska arbeten äro: Genera morborum, Clavis medicina och Materia medica.

ock flera kommo tillsammans att tjäna i ett och samma ändamål; många krafter hoplagda uträtta det, som flera krafter särskildt ej kunna åstadkomma. En och en särskildt skulle svårligen åstadkomma en kopparplåt, om han berget bryta skulle, vattnet afleda, malmen vinna, uppfordra, kallrosta, sulbruka, vändrosta, smälta, gåra, hamra, falsa, utklippa och prägla skulle. En och en för sig skulle näppligen uppbygga ett stort slott eller stenhus, om han grunden lägga, källare uppgräfva, leret samla, teglen slå, dem bränna, kalken tillreda, väggarna uppmura, huset täcka, inredet snickra, fönstren förfärdiga och allt förse skulle. — En skulle näppligen allena styra ett örlogsskepp öfver det brusande och stormande hafvet till Ostindien. — En soldat i sender skulle svårligen öfvervinna land och rike. — En allena ej styra land och rike, om han själf allt regera skulle; men allt detta göra flera med samlad hand och kraft lättligen. — Ett bi skulle ej göra människan så stor nytta med vax och honung, som när flera arbeta tillsammans. — En silkesmask skulle ej gifva någon klädning, men flera lätt. Så är det ock med allt i hela naturen, i alla konster och vetenskaper, att då något dråpligt och stort skall åstadkommas, måste det ske med mångas tillhjälp. Huru många tusenden måste ej arbeta att göra en konung mäktig, ett land lyckligt och en nation stor? Alla vetenskaper hafva upparbetats med fleras svett, som ock hastigast kommit upp, då fleras krafter tillika vältat stenen.»

»Linnés stil», säger Malmström, »är det naturliga snillets: inga spår af konst, af öfverläggning eller arbete. Man finner där snarare den otvungna konversationens än det skrifna ordets valtalighet. Den är i förundransvärd grad ledig, saftfull och fantasirik. Dess naturlighet (naivitet) är stundom så stor, att man måste skratta däråt, såsom åt ett barns. Så heter det på ett annat ställe i samma tal, där han ordar om försynens underbara ekonomi i insekternas fortplantning:

»Sen på träden, huru ock de hafva sina egna löss; på alträ-

det se vi hela grenarna täckta med ett hvitt fjun eller ull; men då vi nogare betrakta, är det idel insekter med ludna lurfviga stora hvita svansar, medelst hvilka de sig betäcka att fåglarna ej må äta upp dem. I England fick jag en hop rara träd från Amerika; då jag seglade därifrån till Holland, fann jag på det ena trädet en sällsam lus, hvars make jag tillförene aldrig sett; jag bevarade henne från kölden och vädret; hon fördes med träden i Cliffords orangeri, där (hon) förvarades af mig som en raritet; men efter några veckor, och förrän jag visste ett ord af, hade hon förökt sig öfver hela vinterhuset; besmittade sedan genom träds öfverstyrsel Amsterdams och Leijdens botaniska trädgårdar med många andra.»

För att hedra Linnés minne uppfördes år 1798 i Uppsala domkyrka en grafvård af porfyr med en porträttmedaljong af Sergel,* och år 1885 invigdes i Råshult ett enkelt monument, prydt med ett af Qvarnström** modelleradt medaljongporträtt i brons. År 1885 aftäcktes i Humlegården i Stockholm Linnés staty i brons. Det är ett hans minne värdigt konstverk, utfördt af Fr. Kjellberg.***

Till sist må anföras några af Linnés lefnadsregler:

Tag aldrig Gud till vittne i orättfärdig sak!

Tro, att Gud för och bevarar dig dagligen, att allt ondt och godt följer af hans helighets lag!

Var ej otacksam, att du må länge lefva!

Haf aktning för kvinnan — och stjäl ej mannens hjärta!

Skaffa dig ingen orättfärdig vinning!

Deltag aldrig i ränkor att störta andra, att du ej faller i egen grop!

Sök aldrig grunda din lycka på intriger!

Ingen karaktär större än att vara ärlig karl.

---

* Johan Tobias Sergel är en af Sveriges förnämsta bildhuggare, † 1814.

** Karl Gustaf Qvarnström var en framstående bildhuggare, † 1867.

*** Fr. Kjellberg, en lofvande bildhuggare, dog tidigt.

Den slumpen ej upphöjt, honom olyckan ej förnedrar.

Högmod (är) första steget till galenskap.

Vakta dig för att grunda din lycka på någon annans fall!

Tro dig ej olycklig fast simpel; fattig och frisk är mer än riksråd.

Fattigdomen saknar mycket; girigheten saknar allt. Den girige är ogen mot alla, men värst mot sig själf. Den snåle näns ej äta; arfvingar förslösa och blifva lastfulla, som eljest kunna blifva idoga och lyckliga.

Hvad är höghet? Intet, då lyckans hjul hvälfver.

Hvad är vishet? Att känna sin egen fåvitskhet.

Hvad är herravälde? Främsta platsen bland dårar.

Hvad är lifvet? En låga, så länge oljan varar.

Innehåll.

			Sid.
Kap.	I.	Barn- och ungdomsåren. Studietiden i Lund	3
»	II.	De första studentåren i Uppsala	16
»	III.	Resa till Lappland	24
»	IV.	De sista studentåren i Uppsala. Resa i Dalarne	46
»	V.	Utrikesresa	53
»	VI.	Vistandet i Stockholm	62
»	VII.	Linnés utnämning till professor i Uppsala	67
»	VIII.	Resa till Öland och Gottland	72
»	IX.	Resa till Västergötland och Bohus län	82
»	X.	Resa till Skåne	87
»	XI.	Linné som professor	91
»	XII.	Linnés personlighet och enskilda lif	105
»	XIII.	Linnés sista år och död	116
»	XIV.	Linnés betydelse	119

Illustrationer.

Linnés porträtt af Roslin.
Linnés staty af Kjellberg.

Källor.

Linné, lefnadsteckning af *Th. M. Fries.*
Karl von Linné af *Ellen Fries.*
Äreminne öfver Carl von Linné af *C. A. Agardh.*
Linnés resa i Lappland af *A. N. Lundström.*
Carl von Linné, lefnadsminnen tecknade af honom själf.
Carl von Linnés ungdomsskrifter, samlade af *Edvard Ährling.*

BINDING LIST FEB 1 5 1933

QH 44 K3

Kastman, Carl Vilhelm
Carl von Linné

BioMed

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY